

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta humanitních studií

Genderová studia

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Mgr. Markéta Fialová

**Pouliční obtěžování
ne-heterosexuálních žen
Street Harassment
of Non-Heterosexual Women**

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. Věra Sokolová, M.A., Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce, doc. Věře Sokolové, Ph.D., za inspirativní spolupráci, a především za to, že se vždy snažila mi být v rámci svých časových možností maximálně nápomocná.

Také bych chtěla poděkovat všem ženám, které měly odvahu v rámci výzkumu sdílet své zkušenosti s pouličním obtěžováním; věřím, že to byla vzájemně obohacující cesta.

Y también gracias por ser mi faro, incluso sin saberlo.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 2. ledna 2024

.....

Markéta Fialová

Abstrakt

Diplomová práce vychází z konstruktivistického paradigmatu a zabývá se tématem obtěžování ne-heterosexuálních žen ve veřejném prostoru, konkrétně fenoménem zvaným pouliční obtěžování, který analyzuje z pohledu intersekce genderu a sexuality v heteronormativní společnosti. Teoretická část představuje základní terminologické koncepty jako je heteronormativita, homonegativita a misogynie, které jsou následně využívány k představení kontextu, v němž se pouliční obtěžování odehrává. Dále jsou zde popsány dopady, které takové chování na obtěžované ne-heterosexuální ženy a jejich prožívání má, způsoby, jak na něj reagují a jak s takovou zkušeností následně pracují. Výzkumná část práce využívá kvalitativní metodologii a sestává ze semi-strukturovaných hloubkových rozhovorů s osmi ne-heterosexuálními ženami na téma jejich zkušeností s pouličním obtěžováním, zde však již s konkrétním zaměřením na párový kontext ne-heterosexuálních žen. Cílem výzkumu je popsat a zviditelnit téma, jemuž v české ani zahraniční akademické debatě ještě nebylo věnováno příliš pozornosti. Pro vyhodnocení výsledků byla zvolena metoda tematické analýzy, především proto, že umožňuje přehledně vyhledat společná témata jednotlivých rozhovorů, stejně jako analyzovat konkrétní odlišnosti, které jsou pro jednotlivé zúčastněné ženy specifické.

Klíčová slova

pouliční obtěžování; veřejný prostor; heteronormativita; ne-heterosexualita; homonegativita; misogynie; genderově podmíněné násilí; intersekcionalita

Abstract

This constructivist diploma thesis focuses on the problem called street harassment, specifically in the context of non-heterosexual women, and its analysis through the intersection of gender and sexuality in the heteronormative society. The theoretic part explains the basic terminology such as heteronormativity, homonegativity and misogyny which is used for presenting the context in which street harassment takes place. The core part of the text is dedicated to the forms of such behaviour, its psychological and social impacts on non-heterosexual women and their lives, their reactions and coping strategies. The empirical part focuses on analogical subtopics but in the concrete context of street harassment of non-heterosexual female couples. Its goal is to describe and accentuate this area which has been marginalized in the Czech as well as foreign academic debate. For these purposes was chosen the qualitative empirical design, specifically eight semi-structured in-depth interviews. The results were analysed by the thematic analysis method because it enables to find the common themes as well as the valuable distinctions in the interviews.

Keywords

Street Harassment; Public Space; Heteronormativity; Non-Heterosexuality; Homonegativity; Misogyny; Gender-Based Violence; Intersectionality

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	7
Literárně přehledová část	10
1. Diskuse použité terminologie	11
1.1. Pouliční obtěžování	11
1.2. Heteronormativita.....	12
1.3. Homofobie/homonegativita.....	13
1.4. Sexismus a misogynie	13
1.5. Další kategorie.....	14
1.6. Přístup k jazyku.....	14
2. Historie a současnost	16
2.1. Historie pouličního obtěžování	16
2.2. Současný stav poznání	17
2.2.1. V akademickém výzkumu.....	17
2.2.2. V aktivistických kruzích.....	20
2.2.3. V legislativě.....	20
3. Pouliční obtěžování jako každodenní a persistentní problém.....	22
3.1. Druhy	22
3.2. Prevalence	23
3.3. Rekonceptualizace pouličního obtěžování	25
4. Kontext pouličního obtěžování	27
4.1. Společenské nastavení.....	27
4.2. Genderovanost veřejného prostoru.....	27
4.3. Homogenizace a (non)konformita ve veřejném prostoru.....	28
4.4. Iničiátoři pouličního obtěžování.....	29

4.5. Percepce pouličního obtěžování.....	30
4.5.1. Percepce obtěžovaných	30
4.5.2. Percepce obtěžujících	31
5. Důsledky pouličního obtěžování	34
5.1. Přímé důsledky	34
5.1.1. Okamžité	34
5.1.2. Dlouhodobé	35
5.2. Nepřímé důsledky	38
5.2.1. Psychické	38
5.2.2. Celospolečenské	39
6. Reakce na pouliční obtěžování	42
6.1. Pasivní	42
6.2. Aktivní	43
7. Coping a „prevence“	46
7.1. Copingové strategie.....	46
7.1.1. Orientované na problém	46
7.1.2. Orientované na emoce	47
7.1.3. Orientované na únik	47
7.2. Strategie „prevence“	48
7.2.1. Změny v chování.....	49
7.2.2. Změny v genderovém projevu.....	50
7.2.3. Strategie specifické pro queer ženy	50
Výzkumná část.....	53
1. Výzkumný problém	53
1.1. Cíle výzkumu	53
1.2. Výzkumné otázky.....	55
2. Design výzkumného projektu	56

2.1. Typ výzkumu.....	56
2.2. Výzkumná metoda.....	58
2.3. Metoda zpracování dat	62
2.4. Etika výzkumu.....	64
3. Výzkumný soubor.....	66
4. Výsledky	68
4.1. „ <i>Veřejný prostor</i> “ aneb zkušenosti queer žen s PO v páru	69
4.1.1. „ <i>My jsme prostě chodící porno</i> “ aneb Jak oslovené ženy svoje zkušenosti vnímají a interpretují?	73
4.2. Jaké kontextuální faktory hrají v párovém PO queer žen roli?	77
4.2.1. „ <i>Prostě se tak preventivně bojíš</i> “ aneb prožívání PO.....	78
4.2.2. „ <i>Bejt dvě holky je lepší než bejt dvě lesby</i> “ aneb „prevence“ PO.....	80
4.2.3. „ <i>Pane, vy si nás fotíte?</i> “ aneb reakce na PO	83
4.2.4. „ <i>Proč jsi nezareagovala?!</i> “ aneb vyrovnávání se s PO	90
4.3. „ <i>Náš vztah nejsou moje prsa</i> “ aneb Jak PO ovlivňuje partnerský vztah?	92
5. Diskuse.....	99
5.1. Limity výzkumu	99
5.2. Silné stránky	101
5.3. Náměty k dalšímu výzkumu.....	102
Závěr	104
Seznam použité literatury.....	106
Seznam zkratk	121

Úvod

Pouliční obtěžování (občas také nazývané cat-calling) je společenský problém, jemuž je v současné době věnována stále větší pozornost v akademickém výzkumu i v aktivistické praxi. Pouliční obtěžování *ne-heterosexuálních* žen je naproti tomu větev v obou výše jmenovaných oblastech marginalizovaná, a to jak v (angloamerickém) světě, tak především v České republice. Na tento fenomén může být nahlíženo prizmatem stigmatizace obtěžovaných a individualizace „jejich problému“ anebo v kontextu kritické reflexe cisheteropatriarchální společnosti a jejích mocenských hierarchií, na jejichž základě jsou určité identity – či intersekce identit – méně privilegované a (nejen) ve veřejném prostoru obtěžované.

Prvotním důvodem pro volbu tohoto tématu byly – snad je legitimní přiznat – osobní zkušenosti s pouličním obtěžováním – především v páru – na každodenní bázi. Zajímalo mě proto především, jak je tento fenomén rozšířen ve společnosti, jaká důležitost je mu přisuzována a jak na něj nahlízejí další queer ženy, jimž se děje. Všem těmto oblastem se budu ve své práci věnovat. Po důkladné rešerši jsem zjistila, že v českém akademickém prostředí je pouliční obtěžování *ne-heterosexuálních* žen oblastí, která stále není příliš probádaná a ve společenské diskusi je nadto často trivializovaná. V poslední době se sice poměrně velká pozornost věnuje tzv. cat-callingu, studie tohoto fenoménu se ale soustřeďují na heterosexuální ženy, případně na ženy obecně a nevěnují se detailněji specifickým podobám, kterých pouliční obtěžování nabývá právě u queer žen ani analýze intersekce (minimálně) genderu a sexuality. Navíc, jak vyplynulo z výzkumu Eurobarometru v roce 2016, v České republice panuje na rozdíl od jiných států zahrnutých do studie přesvědčení, že pouliční obtěžování není ani časté, ani nebezpečné, že se nejedná o „skutečné“ obtěžování (Eurobarometer, 2016). Je však opomíjen fakt, že obtěžovaným se takto banálně jevit nemusí, především zažívají-li jej dlouhodobě a opakovaně, navíc v to „skutečné“ může snadno přejít (Harris & Miller, 2000). V této práci proto spatřuji možnost, jak na specifika pouličního obtěžování *ne-heterosexuálních* žen upozornit, detailněji se zaměřit na jejich vnímání a prožívání, a především jak přispět k tomu, aby začalo být nahlíženo jako závažný a rozšířený celospolečenský problém. Budu považovat za úspěch, pokud moje práce přispěje k rekonceptualizaci pouličního obtěžování, jež už tak nebude zjednodušováno ve stylu *bud’/anebo – bud’* na „neškodné poznámky“ nebo na násilné útoky s fatálními dopady – ale bude pojímáno jako celá škála či spektrum projevů. Chtěla bych jej ukázat jako

fenomén, jehož každodenní projevy právě kvůli společenské bagatelizaci přerostly až do jakési rutiny téměř inherentně spjaté s identitou ne-heterosexuálních žen, která s sebou nese množství negativních důsledků.

Pro tuto diplomovou práci, stejně jako pro jakékoliv téma týkající se ne-heterosexuality, byl klíčový výběr zdrojů. Zdaleka ne všechna dostupná literatura totiž k těmto otázkám přistupuje bez stigmatizace, neřkuli patologizace ne-heterosexuálních lidí. Čerpala jsem proto převážně ze studií publikovaných v nedávné době v impaktovaných časopisech, jelikož se náhled na témata spojená s ne-heterosexualitou zásadně vyvíjí každým rokem a u starších výzkumů byla často znatelná právě stigmatizace a nedostatečná inkluzivita. Hlavními zdroji pro tuto práci byly studie tří autorek a dvou autorů, kteří ve svých výzkumech otevřeně nahlízejí na realitu prizmatem intersekcionalního feminismu a přiznaně pracují v konstruktivistickém paradigmatu. Základním materiálem pro prvotní orientaci v tématu byla vedle zpráv a výzkumů Evropské unie především publikace socioložky a bioložky z University of New York Simone Kolynch s názvem *Everyday violence: The public harassment of women and LGBTQ people*, vydaná roku 2021. Dlouhodobě se tématu obtěžování ne-heterosexuálních lidí věnuje také profesorka sociologie z University of Hastings Laura Logan, jež se jím zabývala jak ve své disertaci z roku 2013 *Fear of Violence and Street Harassment: Accountability at the Intersections*, tak také v mnoha navazujících výzkumech. Sociolog specializující se na queer studia Doug Meyer z University of Virginia vydal roku 2015 svou publikaci *Violence against queer people: Race, class, gender and the persistence of anti-LGBT discrimination*. Mimo akademickou oblast se pouličnímu obtěžování intenzivně věnuje zakladatelka organizace Stop Street Harassment Holly Kearl, která vydává publikace zaměřené na konkrétní intervence ve veřejném prostoru (např. *Stop street harassment: Making public places safe and welcoming for women*), a na niž v českém prostředí navazuje organizace Konsent. Co se akademického výzkumu v České republice týče, téma je velmi málo prozkoumané. V souvislosti s genderovaností prostoru se mu dlouhodobě věnuje RNDr. Michal Pitoňák, jenž také společně s výzkumníci Marcelou Macháčkovou nedávno vypracoval výzkumnou zprávu *Být LGBTQ+ v Česku 2022*, nicméně monografie či závěrečné práce specializované na pouliční obtěžování ne-heterosexuálních žen v České republice zcela absentují. Pokud už závěrečné práce na téma LGBTQ+ lidí vzniknou, zaměřují se především na témata jako je rodičovství párů stejného genderu, právní rámec registrovaného partnerství, případně coming out či rozbor mediálního

diskurzu o LGBTQ+ lidech. Z tohoto důvodů pochází převážná část zdrojů ze zahraničí, především z angloamerického prostředí.

V práci je citováno podle normy APA (American Psychological Association, 2020).

Literárně přehledová část

Teoretická část je rozdělena do sedmi základních kapitol. Nejprve se budu věnovat představení klíčových konceptů a kritické diskusi použité terminologie coby základního stavebního kamene každé práce. Následně popíšu historický i současný stav bádání v oblasti pouličního obtěžování včetně jeho četných limitů a s důrazem na intersekcii genderu a sexuality. Třetí kapitola je věnována náhledu na pouliční obtěžování jako na každodenní, přetrvávající a značně rozšířený problém, jenž může mít velmi různé podoby. Následně představím kontext, v němž k pouličnímu obtěžování dochází, a především odlišnosti ve vnímání obou zúčastněných stran. Pátá kapitola je zaměřena na četné důsledky, které nežádoucí interakce ve veřejném prostoru mohou mít, a to jak pro obtěžované, tak pro celou společnost a postavení ne-heterosexuálních žen v ní. V posledních dvou kapitolách práce se už soustředím výhradně na obtěžované a jejich obsahy: nejprve na způsoby, jak na nechtěné incidenty reagují, a v závěru i na copingové a „preventivní“ strategie, k nimž se po prožitých zkušenostech s pouličním obtěžováním uchylují.

1. Diskuse použité terminologie

Jedním z cílů této práce je maximální inkluzivitou přispět k nestigmatizujícímu poznání na poli studia pouličního obtěžování. Za tímto účelem je potřeba věnovat úvodní část jejímu terminologickému ukotvení, stejně jako simultánní diskusi použitých pojmů a celkové práci s jazykem.

1.1. Pouliční obtěžování

Jak už napovídá samotný název práce, klíčovým konceptem, který bude třeba operacionalizovat, je pouliční obtěžování. Jedná se o v současném výzkumu víceméně ustálený termín (anglicky „*street harassment*“), ačkoli se nemusí odehrávat pouze na ulici, ale i ve veřejném prostoru obecně. Ulice, parky, náměstí nebo parkoviště jsou sice místa, kde k obtěžování dochází nejčastěji (podle Agentury Evropské unie pro základní práva ve 42 % případů (European Union Agency for Fundamental Rights, 2013) a podle výzkumu Holly Kearn (2015) dokonce v 67 %), ale odehrává se i v obchodních centrech, restauracích, kinech či ve veřejné dopravě. I přes tento nesoulad se ve své práci budu držet ve výzkumu nejčastěji používaného spojení „pouliční obtěžování“, pro nějž však budu ve většině případů používat zkratku PO, abych předešla repetitivnosti a zbytečnému prodlužování textu.

Jeho definice se v průběhu zkoumání proměňovala v závislosti na ohnisku výzkumu: od problematického chování přes charakteristiky obtěžujících až po důraz na vnímání obtěžovaných. V počátcích výzkumu PO na něj bylo nahlíženo jako na sexuální obtěžování heterosexuálních žen cizími muži ve veřejném prostoru (di Leonardo, 1981; Bowman, 1993). Tento homogenizující a binarizující náhled však byl záhy zpochybněn a pozdější výzkum ve snaze reflektovat rozmanitost obtěžovaných i obtěžujících jej definoval spíše jako nechtěnou sexuální pozornost od neznámých lidí ve veřejném prostoru (Fairchild & Rudman 2008; Kearn 2010). Tato definice by se již mohla zdát inkluzivnější, nicméně faktem zůstává, že PO je genderovaný fenomén, jenž ale nutně nemusí být sexuální povahy a obtěžované nemusí být nutně ženy (Logan, 2013). Často bývá také vnímán jako ekvivalent rozšířenějšího termínu *cat-calling*, ten je ale jen jednou z jeho forem, která označuje pouze projevy jako urážlivé komentáře, pokřikování či hvízdání (Pitoňák & Macháčková, 2023), a nezahrnuje stalking, exhibicionismus anebo různá oplzlá gesta (Logan, 2015). *Cat-calling* ale v hrubší formy PO může eskalovat (Ipsos, 2021).

Jelikož v současné době neexistuje žádná obecně používaná definice PO, pro potřeby této práce jsem vytvořila definici vlastní, která vychází ze starší publikace Carol Gardner (1995) a z definice organizace Stop Street Harassment (2018). Ta PO chápe jako chování, jednání, gesta a komentáře ve veřejném prostoru, které jsou cíleny na neznámou osobu z důvodu její skutečné nebo domnělé genderové identity, sexuální orientace, třídy, věku, tělesné „zdatnosti“, etnicity, „rasy“, národnosti, náboženství apod., nejčastěji však kvůli kombinaci těchto faktorů, dějí se bez jejího souhlasu a jsou jí subjektivně hodnoceny jako nežádoucí. Důraz na intersekcionalitu jako na analytický nástroj (Crenshaw, 1991) umožňující pojmenovat a zkoumat způsoby, jak se jedna sociální kategorie prolíná s dalšími (European Institute for Gender Equality, 2023), považuji v definici PO za zásadní; umožňuje jej totiž zkoumat kontextuálně, jako fenomén vyrůstající z mocenských hierarchií ve společnosti. V teoretické části se zaměřím především na intersekcii genderu a sexuality, konkrétně na ne-heterosexuální ženy, ve výzkumné poté ještě specifičtěji na queer ženy v páru.

1.2. Heteronormativita

Intersekcionalní přístup upozorňuje nejen „na nerovnosti v distribuci moci mezi různými skupinami osob, ale i na existenci komplexních normativních a hegemonických systémů (jako např. patriarchát, heteronormativita či rasismus), jež zakládají a udržují nerovnosti mezi lidmi“ (Pitoňák & Macháčková, 2023, s. 9). Heteronormativita (případně cisheteronormativita nebo heterosexismus) coby „podhoubí“, v němž k PO dochází, je jedním ze základních konceptů této práce umožňující diskutovat provázanost genderu a sexuality. Zkonkretizujeme-li definici výše, heteronormativita označuje kulturně, právně a institucionálně regulační rámec, jenž pomáhá udržovat implicitní i explicitní předpoklad, že existují pouze (a právě) dva gendery – muži a ženy, jejichž genderová identita koresponduje s jejich biologickým pohlavím, a že pouze sexuální přitažlivost mezi těmito dvěma gendery je „přirozená“, vhodná, akceptovatelná (Schilt & Westbrook, 2009) až povinná (Rich, 1980). Z takového pojetí vyplývá, že *“heterosexualita je nadřazená ostatním sexuálním preferencím“* (Kadlecová et al., 2020, s. 115), což je představa, která byla „vynalezena“ v 19. století (Katz, 2013) a jež může přerůst a přerůstá v obtěžování ne-heterosexuálních lidí. Důsledkem toho je zneviditelnování rozmanité škály sexuálních orientací a genderových identit (Alexander, 1999), kdy je pro potenciálně obtěžované jednodušší se skrývat, aby se nestali*terčem tohoto

typu jednání, anebo sebestigmatizace a další negativní důsledky pro psychické a fyzické zdraví queer lidí (Hatzenbuehler, 2009, 2014), jimž se věnuji v dalších kapitolách.

1.3. Homofobie/homonegativita

S heteronormativním nastavením souvisí či z něj přímo vyplývá koncept homofobie. Poprvé jej v sedmdesátých letech dvacátého století použil psycholog George Weinberg ve své publikaci „*Společnost a zdravý homosexuál*“ (Society and the Healthy Homosexual) a označil jím „*iracionální strach, nenávisť a odsuzování homosexuálně orientovaných osob*“ (Ondrisová 2002, s. 31). Termín se rozšířil a v současnosti už je všeobecně používán. Stejně jako v České republice Pitoňák a Macháčková a v zahraničí Gregory Herek (2015) jej ale již nepovažují za přesný, neboť odkazuje pouze ke strachu, který je však jen jednou z komponent. Ve své práci proto tento zavedený pojem nahradím termínem homonegativita, již výše zmíněný výzkumník a výzkumnice definují jednoduše jako „*negativní postoje k ne-heterosexuálním lidem či ne-heterosexualitě obecně*“ (Pitoňák & Macháčková, 2023, s. 9). Homonegativita tak v jejich pojetí obsahuje i binegativní a transnegativní postoje, které tvoří jádro PO těchto skupin lidí. Tyto postoje se mohou manifestovat v různých formách chování, od již zmíněného strachu přes znechucení až k nenávisti. Smetáčková (2009) sem řadí i nepříznivý postoj k genderově nonkonformním lidem, tj. lidem, kteří nevyhovují tradičním představám o vzhledu a chování „*řádných*“ žen a mužů. Poněvadž jsou právě z těchto stereotypních důvodů genderově nonkonformní lidé pokládáni za ne-heterosexuální, mohou se taktéž stát terčem zkoumaného PO; komplexní pojetí Smetáčkové je tak pro tuto práci nejvhodnější.

1.4. Sexismus a misogynie

Zkoumáme-li jakýkoli druh obtěžování libovolné množiny žen, je třeba se ve stručnosti zastavit i u pojmů sexismus a misogynie. Sexismus je systém diskriminujících předsudků založených na (i domnělém) genderu druhého člověka; jsou to de facto genderové stereotypy, pro něž je příznačná hierarchizace jednoho genderu, typicky esencialisticky cis-mužského, nad druhým, cis-ženským (European Institute of Gender Equality, 2023). Sexismus je úzce spjat s misogynií a může být její přímou příčinou. Misogynie se skládá ze dvou řeckých slov – *misein*, jenž znamená nenávidět, a *gyné* označující ženu – a můžeme ji tak přeložit jako nenávisť k ženám (ABZ, n.d.).

V androcentricky nastavené společnosti může mít misogynie různé podoby, vedle sexistických „vtipů“, urážek a objektivizace ženských těl je to například právě cat-calling a PO (Prokešová, 2016), nehledě na to, zda je žena (vnímána jako) heterosexuální nebo ne.

1.5. Další kategorie

Výše definované koncepty tvoří základní terminologickou osu mé práce. Samozřejmě budu používat i další kategorie – například „žena“, „(ne-)heterosexualita“, „sexuální orientace“ nebo „gender“ – jejichž diskutabilitu a v jistém ohledu nedostačivost si plně uvědomuji. Tyto kategorie jsou pouhým prostředkem zkoumání, nikoli cílem; tím je popsání konkrétního vztahu mezi nimi v souvislosti s PO. Nejsou pro mě kategoriemi univerzálními a esencialistickými, naopak je pojmám jako dynamické až fluidní, sociálně konstruované, (znovu)utvářené každodenní praxí (West & Zimmerman, 1987; Butler, 2020). Nenahlížím na ně deskriptivně jako na sociální fakt, ale snažím se je spíše kriticky reflektovat jako odraz mocenských vztahů ve společnosti. Pokud s nimi pracuji, využívám je převážně strategicky (McCall, 2005) za účelem větší srozumitelnosti textu.

Pro iniciátory obtěžování používám většinou pojem „obtěžující“, jenž považuji za inkluzivní a jímž se snažím vyhnout nežádoucí homogenizaci a zužování tohoto chování pouze na jeden gender, namísto komplexnější kritiky cisheteropatriarchálního systému. Pro druhou stranu jsem zvolila vícero názvů, ve většině případů je však označuji výrazem „obtěžované“, případně „obtěžovaný člověk“. První sice genderovaný je, nicméně moje práce je právě na obtěžování žen zaměřena, druhý naopak používám v souvislosti s obtěžováním queer lidí obecně; vždy podle ohniska dané studie. V případě termínů *ne-heterosexuální*, respektive *queer* – která zde používám jako synonyma – se jedná o způsob, jak zproblematizovat binární rozdělení heterosexuální/homosexuální a poukázat na širokou škálu identit, které se mezi těmito „mantinely“ skrývají.

1.6. Přístup k jazyku

V závěru diskuse použité terminologie bych se ještě ráda stručně zastavila u způsobu, jakým v textu pracuji s jazykem. Snažím se o přístup maximálně inkluzivní a respektující ke všem identitám, k čemuž využívám genderově senzitivní jazyk podle Valdové et al. (2010). Ten spočívá především ve vyhýbání se generickému maskulinu,

nepřechylování jmen ženských badatelek a v jisté odvaze k lingvistické kreativě. V práci se proto objevují inkluzivní symboly jako hvězdičky (*), mající za cíl rozmělnit binární normativ a poukázat na množinu identit mezi dvěma póly, a možná nezvykle působící označení participující či participantky. To používám převážně v empirické části pro označení účastnic mého výzkumu kvůli zdůraznění jejich agentnosti coby subjektů a odmítnutí tradičního pojetí „respondentek“ jako pasivních objektů, jež „jsou zkoumány“ (Reinharz, 1992).

2. Historie a současnost

Obtěžující chování na ulicích a ve veřejném prostoru obecně není novinkou, naopak má dlouhou historii, dokonce i tu zdokumentovanou. Přesto stále chybí dostatek relevantních studií zaměřených na různé skupiny, které mu jsou (anebo naopak nejsou) vystaveny, ne-heterosexuální ženy nevyjímaje. V této části proto představím jak historický náhled na téma PO, tak současné přístupy, ale nikoli pouze v akademickém výzkumu, nýbrž – ve stručnosti – i v oblasti aktivismu a legislativy, poněvadž všechna tři odvětví považují právě u tohoto tématu za neoddělitelná.

2.1. Historie pouličního obtěžování

Články o mužích, kteří mají poznámky sexuální povahy na kolemjdoucí neznámé ženy anebo deníkové zápisky žen, jež takové jednání zažily, pochází už z 19. století (Heben, 1994). Dochovala se varování před pouličním obtěžováním ve viktoriánském Londýně nebo ve větších amerických městech, v New Yorku a v Japonsku počátku 20. století dokonce takové výzvy měly za následek vznik vagonů metra určených pouze ženám (Logan, 2013). PO bylo považováno za chování homogenní skupiny mužů k homogenní skupině žen a řešení spočívající v genderové segregaci tak bylo nasnadě. I Simone de Beauvoir (1967, s. 149) poukazovala na omezenou svobodu žen ve veřejném prostoru, když napsala: „*Jdou-li se (ženy) trochu projít po ulicích, muži se po nich dívají a dorážejí na ně.*“

Stejně starý jako důkazy o PO je i bagatelizující přístup k němu v akademických a aktivistických kruzích. V 60. a 70. letech se sice minimálně v USA upřela pozornost na genderově podmíněné násilí, ale PO bylo vnímáno jako triviální v porovnání s tématy jako domácí násilí nebo sexualizované obtěžování na pracovišti. Bylo považováno za „pouhý“ první krok, jenž může, ale nemusí vést k vážnějšímu problému (di Leonardo, 1981). Byla to ale právě Micaela di Leonardo, která si všimla jeho narůstající četnosti ve veřejném prostoru. Připisovala to sílícímu feministickému hnutí 70. a 80. let, kdy se genderové role a „mužský status“ začaly rozmazávat, a v roce 1981 ve svém článku „*The Political Economy of Street Harassment*“ poprvé použila slovní spojení „pouliční obtěžování“ (di Leonardo, 1981). Následkem toho se tématu začal věnovat i běžný tisk, kde se objevovaly různé popisy a osobní výpovědi obtěžovaných (Bowman, 1993). V současné době povědomí především o cat-callingu narůstá, téma se častěji objevuje

ve veřejných debatách, ale slepých skvrn a problematických oblastí ve výzkumech můžeme stále najít celou řadu.

2.2. Současný stav poznání

Přestože PO je fenomén, na nějž je opakovaně upozorňováno už více než sto padesát let, současný stav poznání je stále nedostatečný. Vědecké studie se mu ve srovnání s jinými tématy příliš často nevěnují, aktivismus se soustředí spíše na cat-calling, legislativa jej trivializuje a ve společnosti je stále opředen množstvím mýtů, které viktimizují obtěžované (Vera-Gray, 2016).

2.2.1. V akademickém výzkumu

Než se v empirickém bádání dospělo k možnosti studovat PO intersekcionalně, bylo třeba překonat několik základních problémů, jež jsou také zároveň hlavními limity většiny dostupných studií. PO bylo nejprve zcela ignorováno a nebylo ani považováno za „skutečné“ téma. Hlavními tématy bylo spíše domácí násilí (di Leonardo, 1981), zločiny z nenávisti a homofobní/homonegativní násilí (Tiby, 2007). PO se tak sice objevovalo v poměrně velkém množství studií, ale pouze okrajově. To souvisí také s množstvím synonym, která se pro něj používala – například každodenní sexismus, obtěžování na veřejnosti či sexuální terorismus – a znesnadňovala navazující bádání.

Posléze byl výzkum PO, ať už pod jakýmkoli názvem, rozštěpen na dvě větve: v jedné se zkoumalo v kontextu cisheteronormativního nastavení společnosti jako téma, jež se týká žen, a tedy implicitně těch, které se identifikují jako cis a heterosexuální (Kolysh, 2021). Druhá větev zkoumání už pracovala s ne-heterosexuálními lidmi, protože ti také čelí statisticky významně častěji obtěžování a násilí než lidé heterosexuální (Fileborn, 2012). Buď však směřovala gay muže, lesbické ženy i queer lidi do jednoho výzkumného vzorku, anebo se soustředila převážně na bílé gay muže ze střední třídy, jejichž vnímání a zkušenosti s PO tak byly ve výzkumech prioritizovány (Spade & Willse 2000; Dworkin & Yi, 2003). Stále tak absentují studie specificky cílené na PO trans* lidí, queer lidí bez domova nebo těch s viditelnou fyzickou či psychickou odlišností, případně na obtěžování ne-heterosexuálních lidí jiné barvy pleti než bílé, a to i přesto, že mnohé z těchto marginalizovaných skupin zažívají PO častěji než ty privilegované či privilegovanější (Meyer, 2015). Také obtěžujícím je obecně věnováno méně studií než obtěžovaným (O'Neill, 2013) a ačkoli se důvodům obtěžování budu věnovat v dalších kapitolách, k rozšíření na tomto poli ani já příliš nepřispěji, ne snad ve snaze

viktimizovat obtěžované, ale z prostého zájmu spíše o jejich prožívání a jejich vnímání situace s cílem „dát hlas“ právě této straně.

Pro další bádání se jako nosné ukázalo spojení dvou výše uvedených výzkumných větví dohromady a jejich následná rekonceptualizace. Ženy, jež nejsou (vnímány jako) heterosexuální, případně trans ženy, nebinární lidé a v některých případech i muži, se totiž terčem PO stávají také, ale není možné ignorovat ani kontext, v němž k obtěžování dochází, ani specifika obtěžovaných. Například sexuální orientace a genderová identita totiž tvoří unikátní intersekcí, která formuje zkušenosti s PO daného člověka (Dunn, 2017), mnoho studií se ale tímto směrem zatím neubírá.

Intersekcionalní prizma v současném výzkumu nechybí pouze v kombinaci gender a sexualita, ale de facto u valné většiny opresí. Viditelná, nebo spíše neviditelná, je především intersekcí s „rasou“ či etnikem, přestože ženy jiné barvy pleti než bílé jsou vystavovány obtěžování, které je nejen sexistické, ale také rasistické (Nielsen 2002; Fogg-Davis, 2006) a nadto takové situace zažívají častěji než ženy bílé (Chmielewski, 2017). Další přehlíženou kategorií je třída, což podle Choo a Ferree (2010) není specifické pouze pro intersekcionalní výzkum PO, ale pro intersekcionalní výzkum obecně, jenž se podle nich věnuje více intersekcí genderu, sexuality a „rasy“ než kombinaci s třídou. V českém prostředí téma PO ještě není příliš rozšířené, neexistují žádné monografie ani závěrečné práce, které by se jím zabývaly do detailu, pouze publikace na „spřátelená“ témata, v nichž je o něm jen okrajová zmínka. V nedávné době byla na FHS UK obhájena jedna diplomová práce zabývající se přímo cat-callingem, jež se ale zaměřuje primárně na heterosexuální ženy. Vývoj výzkumu v České republice tak do jisté míry kopíruje přístup k tématu v angloamerickém prostředí popsaný výše; intersekcionalní náhled absentuje celé. Ve své práci i následném výzkumu se proto budu soustředit primárně na unikátní intersekcí genderu a sexuality v otázce obtěžování ne-heterosexuálních cis žen.

Intersekcí genderu a sexuality

Současné studie (pouličního) obtěžování queer žen jsou často zatížené určitým dichotomizujícím zkreslením: jedna část podtrhuje význam genderu, druhá sexuality. V praxi to znamená, že jedna část badatelů*ek uvažuje spíše v kontextu sexismu a misogynie a druhá – ta větší – na obtěžování nahlíží v souvislosti s homonegativitou. Kdybychom však zdůvodňovali*y zkušenosti ne-heterosexuálních žen pouze homonegativním nastavením společnosti a obtěžujících, zákonitě bychom upozadili*y

skutečnost, že se jedná právě o ženy; ignorovali*y bychom roli genderu, misogynie a sexismu (Jeness & Broad 1994; Perry, 2001). Jiné zkušenosti totiž s PO bude mít gay muž, jiné lesbická žena, a ještě jiné nebinární člověk. Na druhou stranu, pokud bychom za motiv k obtěžování považovali spíše právě gender jako von Schulthess (1992), zneviditelnili bychom ne-heterosexuální orientaci obtěžovaných. PO queer žen se sice odehrává někde na škále mezi sexismem a homonegativitou, v některých situacích převažuje jeden extrém, v jiných druhý, ale celkovému pochopení problému takové rozdělování nepřispívá. Vyrůstá totiž z kombinace misogynie a homonegativity (případně dalších opresivních systémů) a mnohdy ani samy obtěžované nedokáží konkrétní důvody specifikovat (Corteen, 2002; Lehavot & Lambert, 2007).

Na PO queer žen je proto třeba nahlížet komplexně, ne v paradigmatu buď/anebo, ale intersekcionalně (Hancock, 2019) tak, že oba tyto systémy oprese působí simultánně, vzájemně se prolínají, nesoutěží mezi sebou, a ani jeden z nich není důležitější než druhý, případně než další (May, 2015). O soutěži mezi jednotlivými opresemi – již nazývá „olympiádou útisku“ – hovoří právě Ange-Marie Hancock (2011), podle níž se v takto nastavené společnosti neprivilegovaní lidé „musí“ předhánět v tom, kdo je utlačován více. Pokud někdo zažívá útlak ve více oblastech – jako například ne-heterosexuální žena – má tendenci jednu z nich upozadit, což se děje nejen ženám samotným, ale i ve výzkumu. Ten se v minulosti soustředil primárně na negativní důsledky „homofobních“ útoků, čímž vznikl bludný kruh – takto nastavených výzkumných studií se účastnili*y především lidé, kteří si svou zkušenost vysvětlovali*y právě homonegativitou, což zpětně podporovalo premisu o tom, že jde o výlučnou příčinu obtěžování (D’Augelli & Grossman, 2001).

Intersekcionalní přístup, kdy se o obtěžování ne-heterosexuálních žen uvažuje v kontextu několika systémů oprese najednou, se začíná (opět v angloamerickém výzkumu) více prosazovat až v poslední době; současný stav poznání na tomto poli tak zůstává stále omezený. Nicméně z výše uvedeného plyne, že misogynie a homonegativita jsou spolu v tématu obtěžování queer žen neodmyslitelně spjaté a není zkrátka možné je zkoumat separátně (Meyer, 2015). Ačkoli tedy bývá PO řazeno do komplexu genderově podmíněného násilí, kam nepochybně patří, protože nabývá zrovna takové podoby právě kvůli ženskému genderu obtěžovaných, v této práci na něj takto nahlížet záměrně nebudu, abych se vyvarovala hierarchizace jedné identity nad druhou.

2.2.2. V aktivistických kruzích

Důležitou a neoddelitelnou součástí akademického výzkumu PO je jeho vztah s aktivismem. Podlé mého názoru se tyto dvě sféry vzájemně doplňují a přinášejí si cenné informace a zkušenosti obecně, ale právě v tomto případě jsou spjaté přímo neodmyslitelně. Podle sociologa Roberta Heinera (2002) se určité téma stane sociálním problémem, pokud se najde dostatečně velká skupina lidí, jež jej za problém bude považovat, a k tomu došlo právě v aktivistických kruzích dříve než ve vědeckém výzkumu. PO a cat-callingu se začal s větší intenzitou věnovat právě feministický aktivismus, jenž se i v současnosti zabývá jeho důsledky pro každodenní život obtěžovaných a možnostmi, jak se mu bránit či jak na něj reagovat. Samozřejmě by ale měl být přístup, který nevíktimizuje obtěžované a nepřenáší na ně odpovědnost za *dokonalost* jejich reakcí, což se ne vždy děje. Stejně jako vědecký výzkum, i aktivistická praxe prošla vývojem od zaměření pouze na heterosexuální ženy, které byly považovány za jediné, koho se cat-calling týká, ke snaze o intersekcionalní přístup sledující různá specifika obtěžovaných.

Tendence pojmát ženy jako homogenní (tedy cis a heterosexuální) obtěžovanou skupinu a z toho plynoucí marginalizace zkušeností queer žen ale stále převládá i v aktivistických kruzích. Jedním z kýžených výsledků mé práce by tak mohlo být upozornit na závažnost, četnost a specifika PO právě queer žen a tím alespoň minimálně napomoci ke změně kurzu. Jsem si samozřejmě vědoma, že dosah této práce nelze přeceňovat, ráda bych ji však využila i ve své budoucí lidskoprávní praxi.

2.2.3. V legislativě

Situace, v níž se PO nachází v kontextu právního řádu, je do jisté míry analogická ke dvěma výše zmíněným oblastem. Už v roce 1993 ve svém dnes již klasickém článku „*Street harassment and the informal ghettoization of women*“ upozorňovala Cynthia Bowman na skutečnost, že PO je v legislativě zcela ignorováno, protože jej (převážně mužští) soudci a zákonodárci nepovažují za důležité (Bowman, 1993). Ani dnes neexistují zákony, které by se PO se *všemi* jeho formami zabývaly přímo, důraz je kladen především na jeho „vážnější“ podoby jako je například stalking (Logan, 2015).

Stejně tomu je i v české legislativě. Antidiskriminační zákon sice hovoří o obtěžování, sexuálním obtěžování a pronásledování, které považuje za formy diskriminace, ale PO přímo nedefinuje ani detailněji neupravuje. Obtěžování definuje

pouze obecně jako „*nežádoucí chování z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a (...) z důvodu státní příslušnosti, jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí (...)*“ (Zákon č. 198/2009 Sb., n.d.). Tato obecná právní definice není nepodobná definici PO z první kapitoly této práce, logicky zde ale absentuje specifikace lokace obtěžujícího chování na veřejný prostor a také důraz na možnosti intersekcí a na subjektivní vnímání obtěžovaných. Explicitní zmínka o PO v legislativě by mohla prospět snahám začít jej považovat za „skutečný problém“. Legislativní ukotvení však bude spíše „třešničkou na dortu“ rekonceptualizace celého problému než jejím primárním hybatelem.

3. Pouliční obtěžování jako každodenní a persistentní problém

Na pouliční obtěžování lze nahlížet z mnoha úhlů a lze jej pojímat jako celé spektrum způsobů chování, které může nabývat různých forem v závislosti na kontextu a jež se může objevovat s odlišnou frekvencí v závislosti na situaci (a na jeho definici v konkrétní studii). V této části se právě na druhy a prevalenci PO zaměřím, stejně jako na problematičnost takového dělení.

3.1. Druhy

Neexistuje jediný systém dělení PO, jenž by byl ve výzkumech dodržován, stejně jako pro něj dlouho neexistoval ustálený, obecně používaný název. Budu se proto držet rozdělení podle Simone Kolysh, jež projevy PO queer žen rozděluje ve dvou liniích: formálně na verbální, neverbální, fyzické anebo jejich kombinaci, a obsahově na (hetero)sexistické, homonegativní nebo jako intersekcí obou (Kolysh, 2021, s. 45). Toto rozdělení nicméně slouží pouze pro větší přehlednost práce, protože jak již bylo několikrát zdůrazněno, je třeba na PO nahlížet komplexně, intersekcionalně a neprioritizovat jednu kategorii nad jinou. Mnoho výzkumů směřuje bez větší reflexe heterosexuální ženy a queer lidi do jedné obtěžované skupiny a výsledky takových studií jsou proto nutně nedostatečné i přesto, že jsou tyto skupiny často vystavovány velmi podobným druhům PO (Fileborn, 2012).

Nejčastěji nabývají nežádoucí interakce verbální formy, případně šířeji jakékoli nefyzické formy (Marozsová, 2016). Verbálním PO se rozumí nevyžádané urážlivé a/nebo ohrožující komentáře, sexuálně-objektivizující poznámky o vzhledu obtěžované osoby, výzvy, aby se usmála, pokřikování, nadávky, případně jiná nevhodná označení, výhrůžky násilím nebo opakované žádosti o číslo poté, co už jednou odmítla (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020, dále jen FRA; DC Office of Human Rights, 2020). Sexistické verbální obtěžování bývá vydáváno za kompliment, případně za prostý zájem o emoční rozpoložení dané osoby, nabídku pomoci či svezení autem, přičemž jeho skutečná povaha se vyjeví, pokud jej obtěžovaná osoba odmítne. Naproti tomu homonegativní verbální obtěžování je už ze své podstaty více nepřátelské a pohrdlivé. V obou případech může mít podobu jednorázové poznámky anebo konstantního každodenního obtěžování tím stejným iniciátorem (Kolysh, 2021, s. 42).

Neverbální PO označuje pískání, trubení, nevhodné zírání, „pošilhávání“, oplzlá nebo výhrůžná gesta či sledování/pronásledování osoby bez jejího souhlasu (FRA, 2020;

DC Office of Human Rights, 2020). Sexisticky laděné neverbální obtěžování může mít podobu záměrného odhalování se nebo masturbace ve veřejném prostoru či vulgárního olizování si rtů zaměřeného na konkrétní neznámou osobu. Do homonegativního neverbálního obtěžování mohou spadat například nepřátelské nesouhlasné pohledy. Obtěžování, jež vzniká na průsečíku genderu a sexuality, se může kupříkladu týkat páru, kde jedna osoba je obtěžujícím vnímána jako přitažlivá, zatímco ta druhá jako konkurence (Kolysh, 2021, s. 43).

Třetí druh PO má podobu fyzickou. Konkrétně může jít o nežádoucí doteky, objetí nebo o snahu zabránit druhé osobě v chůzi či v odchodu (DC Office of Human Rights, 2020). Někteří bádající sem řadí i napadení a fyzické útoky (Tiby, 2007; Cheng, Ickes & Kenworthy, 2013), případně znásilnění a zavraždění (Gardner, 1995). Především dvě poslední jmenované kategorie ale nejsou ohniskem této práce, jež se zaměřuje na zviditelnění takových projevů PO, které ještě nejsou obsaženy v legislativě a není na ně – ani ve společnosti – nahlíženo jako na „závažné“ a „nebezpečné“.

3.2. Prevalence

Pokud o PO budeme uvažovat jako o množině způsobů chování, které jsou konkretizovány výše, lze konstatovat, že se jedná o všudypřítomný problém, jenž se netýká pouze specifických společenství a kultur, ale může se odehrávat prakticky kdekoli a stává se každodenní žitou zkušeností mnoha lidí, především žen (Vera-Gray, 2016). Prevalence PO žen se v různých studiích historicky pohybuje mezi 30 a 100 % (Logan, 2013). Například podle staršího kanadského dotazníku, jenž vyplnilo 12 300 žen, se obtěžování na ulici dělo 85 % z nich (Macmillan et al., 2000) a podle Kearn (2010) se jeho terčem někdy stalo dokonce 99 % žen. Organizace Stop Street Harassment (n.d.) na svých stránkách zveřejňuje výsledky výzkumů z různých zemí světa, kde se ukazuje, že PO bylo v poslední dekádě například v Afganistánu nebo Turecku vystaveno 93 % žen, v Polsku 85 %, v Indii 80 %, v Argentíně a Jemenu 72 %, v Japonsku, Spojeném království či Tunisku 64 %, v Nizozemsku 59 %. Tak vysoká prevalence souvisí s nízkou kriminalizací nežádoucího chování; jeho právní postižitelnost je mnohde mizivá (Farmer & Smock Jordan, 2017). Obdobná situace panuje i v České republice. I zde je PO běžné, a přesto trivializované. Z dotazníku organizace Beat Sexism v roce 2020 vyplynulo, že nějaké jeho formě (především nefyzické) čelí 97 % žen (Beat Sexism, 2020), zároveň jej však v šetření Eurobarometru (2016) respondenti*ky z ČR většinou nepovažovali*ky za „skutečný“ problém. Tyto studie jsou však metodologicky velmi heterogenní

a je složité jejich výsledky srovnávat. Ačkoli se každá studie zaměřuje na jiný druh PO, je z nich jasné, že mu čelí velké množství žen, jak procentuálně, tak v absolutních číslech. Jedná se zkrátka o problém, jenž by měl být považován za mnohem závažnější, než je tomu v současnosti.

Výše uvedené studie se však soustředí na heterosexuální ženy a ty ne-heterosexuální se v nich ocitnou jen neplánovaně. Navíc, pokud bádající rámuje PO výhradně jako genderově podmíněný problém (týkající se žen, tedy žen heterosexuálních), může docházet k dezinterpretaci a zneviditelnování obtěžování lesbických, bisexuálních a pansexuálních žen, které v takto zaměřených studiích nemusí být explicitně zmíněny (EuroCentralAsian Lesbian* Community, 2021, dále jen EL*C). Na queer lidi se specificky soustředí druhá skupina výzkumů, jež však také má své problematické stránky popsané v předchozí kapitole. Z minulého i současného zkoumání ale poměrně jednoznačně vyplývá, že queer lidé obecně zažívají obtěžování na ulici častěji než lidé cisheterosexuální (Fileborn, 2012; Stop Street Harassment, 2018; DC Office of Human Rights, 2020). Nicméně, jak se ukázalo ve výzkumu Agentury Evropské unie pro základní práva, jehož se zúčastnilo téměř 140 000 ne-heterosexuálních lidí, prevalence obtěžování se liší u jednotlivých skupin. V období jednoho roku před začátkem výzkumu zažilo nějaký druh homonegativně motivovaného PO 41 % lesbických žen, 38 % gay mužů, 33 % bisexuálních žen, 30 % bisexuálních mužů a 48 % trans lidí (FRA, 2020). Přestože se studie zúčastnil vysoký počet participujících, konkrétní poměrné zastoupení nelze přehnaně zobecňovat a slouží spíše pro ilustraci obecných „trendů“ PO. I ze staršího výzkumu von Schulthess (1992) totiž vyplynulo, že queer ženy jsou obtěžovány více než queer muži, přesná čísla se však značně liší v závislosti na použité metodologii a operacionalizaci PO. Dále lze konstatovat, že gay muži ve veřejném prostoru zažívají častěji fyzické formy obtěžování typu házení předmětů, zatímco ne-heterosexuální ženy čelí spíše ne/verbálnímu obtěžování jako je pokřikování, zesměšňující, ponižující nebo urážlivé komentáře či agresivní gesta (Tomsen & Markwell 2009; Pechová, 2009).

Citovaný výzkum Agentury EU se zaměřoval také na prevalenci PO queer lidí napříč členskými státy. V takto obecném pojetí se s ním nejčastěji setkali* y queer lidé v Lotyšsku a Rumunsku (44 %, respektive 43 %) a nejméně v Dánsku a na Maltě (29 %, resp. 27 %). Česká republika se s 38 % umístila mezi zkoumanými státy přibližně uprostřed (FRA, 2020). V podobné studii, která se sice odehrála o tři roky dříve, ale zaměřovala se přímo na ne-heterosexuální ženy, se v souladu s „trendy“ ukázala

signifikantně vyšší čísla: přední místa žebříčku obsadilo Chorvatsko a Polsko, kde obtěžování kvůli své identitě zažilo 71 %, resp. 65 % ne-heterosexuálních žen, a naopak v Nizozemí a v Dánsku „pouze“ 32 %, resp. 35 % (EL*C, 2017).

V České republice se výzkumu obtěžování queer lidí věnovala Kancelář veřejné ochránkyně práv, jež v roce 2018 zjistila, že je přibližně třikrát častější než u zbytku populace (KVOP, 2018). Na Annu Šabatovou navázal v minulém roce NÚDZ, jenž její obecné pojetí obtěžování a diskriminace zpřesnil i na cat-calling a zjistil mírný nárůst chování jako obscénní gesta nebo nevhodné zírání. Studii rozšířil také o poznatky z jednotlivých krajů ČR, kdy se tento problém týkal nejčastěji kraje Vysočina a Karlovarského (49 %, resp. 46 %), nejméně často Ústeckého (34 %) (Pitoňák & Macháčková, 2023). Komplexní kvantitativní výzkum různých forem PO ne-heterosexuálních žen však v ČR zatím absentuje a samotné rozdělování podle zemí a konkrétních regionů opět slouží spíše pro hrubou představu o tom, jak je tento problém rozšířený; rozhodně nemá sloužit pro vytváření jakýchkoli stereotypů o daných místech.

3.3. Rekonceptualizace pouličního obtěžování

V předchozích odstavcích jsem popsala jednotlivé formy PO a také prevalenci tohoto chování. V následující kapitole se pokusím detailněji vysvětlit, že nezáleží tolik na obtěžování samotném, na jeho konkrétní formě, ale na významu, který mu obtěžovaný člověk přisuzuje, jenž je odvislý od jeho vlastního vnímání, společenského nastavení a od kontextu. Právě z toho důvodu přistupuji k dělení na jednotlivé druhy obtěžování pouze popisně a jakoukoli jejich hierarchizaci, kdy je například to fyzické považováno za vážnější než verbální (viz například Heben, 1994), považuji za ve své podstatě nežádoucí, přestože se jednotlivé projevy neoddiskutovatelně mohou velmi lišit svou brutalitou a důsledky. Stejně jako hierarchizace systémů útlaku (jako je heteronormativita a misogynie) totiž petrifikuje mocenské vztahy ve společnosti, jež poté podléhá dojmu, že zkoumání PO se má zaměřit jen na tyto „nejzávažnější“ formy (Meyer, 2015). To může paradoxně přispívat k bagatelizaci a zneviditeňování právě takových projevů, které jsou v konkrétním společenském nastavení častější (Collins, 1998). Nehledě na to, že nálepkování obtěžování jako „vážné“ či „traumatické“ náleží výhradně té osobě, jež je mu vystavena, ne jeho iniciátorovi, či společenskému diskurzu, jenž se navíc může přiklánět spíš k prizmatu obtěžujících (Moore, 1996). Stejně jako u jiných problémů, i zde však může docházet ke zvnitřnění většinového přístupu samotnými obtěžovanými, kdy nefyzické formy obtěžování také nepovažují za důležité (Farmer & Smock Jordan, 2017).

Rekonceptualizaci či „přemyslení“ toho, co za PO považujeme, proto vnímám jako jeden z klíčových výstupů této práce, a to z několika konkrétních důvodů. Jednak takové chování narušuje tělesnou i psychickou integritu obtěžovaného člověka, což je i v jednorázovém případě ohrožující a závažné porušení lidských práv (Listina základních práv a svobod jako součást právního řádu ČR, n.d.). Pokud se ale děje častěji – mnohdy každodenně – jeho důsledky se mohou velmi nebezpečně kumulovat a zásadně ovlivňovat fungování dotčené osoby v soukromé i veřejné sféře, čemuž věnuji samostatnou kapitolu této práce. Jedná se také o fenomén, jenž spadá do kategorie genderově podmíněného násilí, které zamezuje dosažení rovné participace všech na chodu společnosti. Nerovné zacházení, jež se manifestuje (mimo jiné) pouličním obtěžováním, je tak stavebním kamenem a zároveň důsledkem cisheteropatriarchálního nastavení společnosti (Goodwin, 2014). Podle Kolysh (2021) je také obtěžující chování vůči queer ženám (v USA) na vzestupu, ale podle celonárodních výzkumů Monto a Carey (2014) mezi lety 1990 a 2012 významně vzrostly pozitivní postoje vůči ne-heterosexualitě, a proto takové tvrzení považuji za diskutabilní. Četnost PO ale nemusí stoupat, aby bylo nutné jej považovat za důležitý problém, protože už v současnosti je jeho prevalence vysoká. Dalším důvodem pro nutnost rekonceptualizace toho, co je a není PO, je skutečnost, že obtěžující projevy, jež společnost aktuálně považuje za „neškodné“, mohou eskalovat a vyústit ve znásilnění či zabití (Ipsos, 2021), strach z čehož je také často přítomen v myšlenkách obtěžovaných (Riger & Gordon, 1981).

Ona rekonceptualizace tedy, stručně řečeno, spočívá v důrazu právě na ty projevy, které se dějí každý den do takové míry, že už se z nich stala jakási „rutina“ v životech (ne-heterosexuálních) žen. Pozornost bádajících se v této oblasti soustředila spíše na extrémní formy jako je znásilnění, zabití nebo zločiny z nenávisti, jež jsou také různým způsobem ukotveny v legislativě jednotlivých států, tato práce se ale snaží zviditelnit ty doposud bagatelizované projevy.

4. Kontext pouličního obtěžování

Z předchozí kapitoly vyplynulo, že PO je pojímáno značně heterogenně jak napříč badateli*kami, kteří* které se jím zabývají, tak i napříč různými státy a kulturami. Je však vnímáno různě i napříč obtěžovanými i obtěžujícími osobami, v závislosti na situaci a kontextu, čemuž se budu detailněji věnovat v následujících odstavcích. Je to právě kontext, jenž je pro PO zásadní, neboť k němu dochází spontánně, situačně, na základě konkrétních kontextuálních klíčů (Logan, 2014). Dále je důležitý také subjektivní význam, jež mu obtěžovaná strana připisuje. Tato práce i následný výzkum vycházejí z konstruktivistického paradigmatu, k domnělé objektivitě čehokoli proto přistupují velmi rezervovaně, a subjektivně pocíťované obsahy obtěžovaných jsou jádrem především navazujících rozhovorů. I přesto se ale v této části pokusím dešifrovat společenské i individuální faktory, které mají v kontextu PO význam.

4.1. Společenské nastavení

V první kapitole jsem popsala a vysvětlila dva opresivní systémy, jež působí v současné euroamerické společnosti, odkud pochází většina citovaných výzkumů, a které jsou pro tuto práci klíčové: heteronormativitu a misogynii. Právě tyto dva systémy spoluvytvářejí kontext, v němž k PO ne-heterosexuálních žen dochází, jakési podhoubí, z něž vyrůstá. Nejedná se totiž v první řadě o individuální problém homonegativního či misogynního jedince, ale o společenské nastavení, jež obtěžující chování umožňuje, ba přímo podporuje, jelikož takovému člověku poskytuje celou soustavu stereotypních předpokladů a domněnek, jimiž si svoje jednání ospravedlní (Herek, 1990; Spade & Willse, 2000). Různorodost sexuální orientace je stigmatizována, lesbická existence zneviditelnována, heterosexuality je povinná (Rich, 1980), jakékoli charakteristiky spojované s feminitou devalvovány (Harding, 1986), vyzdvihována je naopak hegemonní maskulinita (Connell & Messerschmidt, 2005). Prevalence obtěžování queer lidí a přístup k němu tak podle Meyera (2015, s. 41) vlastně odhaluje, až *do jaké míry* hraje heteronormativita v dané společnosti důležitou roli.

4.2. Genderovanost veřejného prostoru

Důsledkem, ale zároveň příčinou, heteronormativního a homonegativního nastavení společnosti je i binární prostorová segregace na základě genderu a vytváření heterosexistického prostředí (Knopp & Brown, 2003). Genderovaná konstrukce

veřejného prostoru coby hájemství dobře ekonomicky situovaných bílých cisheterosexuálních mužů (Fenster, 2005) definuje ženám a queer lidem jejich pozici nejen zde, ale i ve společnosti (Hubbard, 2008). Tyto nerovné společenské i prostorové vztahy se odrážejí například právě v PO, jehož frekvence podle Brown a Maillachon (2002) roste s velikostí města, umocněná větší anonymitou a z ní plynoucí tendence k objektivizaci druhých. V prostoru, jenž je konstruován jako sexistický a heteronormativní, se zákonitě ženy ani queer lidé nemohou cítit příjemně a nemohou do něj mít ani stejný přístup (Pitoňák, 2013), což vede ke zneviditelňování sexuální (i genderové) rozmanitosti na veřejnosti (Valentine, 1993) a opětovně podporuje původní konstrukci. Pokud se v takovém nastavení queer lidé aktivně snaží být vidět, vystavují se tím riziku PO.

4.3. Homogenizace a (non)konformita ve veřejném prostoru

V kontextu zneviditelňování genderové a sexuální rozmanitosti ve veřejném prostoru je třeba zmínit, že ne všichni queer lidé mu čelí ve stejné míře; lidé s různou kombinací identit jsou zneviditelňováni různou měrou a různým způsobem. Sexualizované projevy například zcela ignorují skutečnost, že ne všichni lidé sexuální jsou, a přispívají k další marginalizaci asexuálních osob (Chasin, 2013). Případná absence těchto projevů namířených například vůči ženám s viditelnou fyzickou nebo psychickou odlišností, ženám bez domova nebo starším ženám zase naznačuje, že ne všechny ženy si „zaslouží“ být obtěžované a objektivizované (Clare, 1999).

Dochází také k binárnímu dělení na dvě homogenní skupiny, heterosexuální a „homosexuální“, kvůli čemuž jsou bisexuální nebo pansexuální ženy ve veřejném prostoru ignorovány zcela a pokud se cíleně nesnaží být vidět prostřednictvím bi/pansexuálních barev či jiných znaků, jsou považovány buď za ženy heterosexuální nebo za lesby (Miller, 2006). Domněnky o sexuální orientaci druhých jsou navíc mimo jiné konstruovány na základě soustavy stereotypů o genderovém projevu (Walker, 1993). V binárně rozdělované heteronormativní společnosti, kde je od žen očekávána feminita a přitažlivost k mužům (což analogicky obráceně platí u mužů), je s homogenní skupinou heterosexuálů*ek spojována genderová konformita a queer lidé jsou vnímáni jako genderově nekonformní; překračování heterosexuální normy je vnímáno jako korelující s překračováním genderových norem (Tomsen & Mason, 2001; Rieger et al. 2010). V takovém nastavení existují zkrátka pro ženy jen dvě možnosti – buď femininní, a tudíž heterosexuální, anebo maskulinní, tedy lesba. PO tak může souviset spíše s genderovou

nonkonformitou než se skutečnou sexuální orientací či genderovou identitou obtěžovaných (Hill, 2002).

Právě úsilí kontrolovat genderový řád a tradiční normy genderu a sexuality současné euroamerické společnosti, v němž jsou cisheterosexuální muži ti privilegovanější (di Leonardo, 1981; Day, 2001), se udává jako jeden z hlavních – ač implicitních a mnohdy neuvědomovaných – důvodů PO ne-heterosexuálních žen (Lenton et al., 1999; Quinn, 2002; BeatSexism, 2020). Jedná se o snahu udržet svou hegemonní pozici a zásadní význam zde tak nemá sexualita, nýbrž moc (Rubin, 1993). Moc jako všudypřítomná entita, jež se komplexně rozprostírá všemi vztahy ve společnosti a může být (a velmi často je) neuvědomovaná. Uplatňování i podrobování se moci probíhá zároveň, jedno je neodmyslitelně spjaté s druhým (Foucault, 2003).

V tématu PO se manifestuje na jedné straně přímo konkrétními poznámkami, ale především často neuvědomovanými pohnutkami k takovému jednání. Na druhé straně se projevuje podvědomou sebedisciplinací obtěžovaných, kteří* které se mohou například snažit upravovat svoje vystupování a svůj genderový projev tak, aby zapadli*y do normativní (tedy tradičně femininní, případně maskulinní) škatulky a obtěžování se vyhnuli*y. K doзору nad genderovým řádem ani nemusí sloužit konkrétní chování iniciátorů, protože obtěžování*é na sebe ve svém vězení genderové konformity už dohlížejí sami*y (Foucault, 2000). Pokud však tento sebedohled „selže“, tak obtěžující považují za svůj úkol na obecné dodržování genderových norem dohlédnout, jelikož genderová nonkonformita je asociována s neheterosexualitou, a takové ženy podle nich představují společenské riziko pro tradiční *ženství* a feminitu (Gordon & Meyer, 2007). Jakmile tedy žena neperformuje svůj gender podle tradičních pravidel, může se stát terčem obtěžování; může být zkrátka za tuto subverzi potrestána (Butler, 2003).

4.4. Iniciátoři pouličního obtěžování

„Objektivní“ skutečnost, tedy například to, jak daný člověk pojímá svou vlastní sexualitu, nehraje v tématu PO takovou roli jako společenské stereotypy a vnímání těch, kdo takové chování iniciují. Přestože se snažím vyhnout homogenizaci, stigmatizaci a esencializaci jak jedné, tak druhé strany, a popisovat obě spíše prostřednictvím jejich chování než na základě genderu, je nutné poznamenat, že z kvalitativních i kvantitativních výzkumů PO velmi jasně a opakovaně vyplývá, že iniciátory jsou většinou cisheterosexuální muži (Kissling, 1991; Wesselmann & Kelly, 2010; Britton, 2011; McNeil, 2012), tedy skupina, jež bývá v patriarchálně nastavené

společnosti privilegovaná a může být socializovaná k jinému typu chování než skupiny jiné.

Pokud obtěžovanou stranu zúžíme na ne-heterosexuální ženy nebo i queer lidi obecně, situace je téměř identická s tím rozdílem, že verbálních projevů PO se o něco více než v předchozím případě (ale stále v naprosté menšině) dopouštějí i ženy, další gendery nebo skupinky různých osob, zatímco fyzických forem podle studií téměř výhradně hegemonní muži (Herek 2009; FRA, 2020). Přesto však iniciátoři PO nebývají ohniskem zájmu bádajících (O'Neill; 2013), čímž se moje práce od většinového proudu neodlišuje. Zajímají mě totiž především obsahy obtěžovaných, nicméně – aby se předešlo jakékoli viktimizaci – je třeba zdůraznit, že *břemeno* celého problému leží na té straně, jež se k obtěžování rozhodne. Rozhodne se sice v konkrétním společenském nastavení, které může PO bagatelizovat, ba dokonce podporovat, ale ani v takových podmínkách to nejsou obtěžované*í, kdo by za toto jednání jakkoli zodpovídaly*í.

4.5. Percepce pouličního obtěžování

Podle studie Beth Quinn (2002) je zcela zásadním faktorem v otázce PO skutečnost, že obě strany mají tendenci takové chování i jeho závažnost vnímat různě. V této části se proto pokusím ilustrovat význam kontextuálních klíčů při analýze PO jak na straně obtěžovaných, tak na straně obtěžujících. Neaspiruji na vyčerpávající výčet specifík různých situací ani jednotlivých intersekcí, ale ráda bych pomocí příkladů konkrétních faktorů, jež ovlivňují vnímání PO, poukázala spíše na komplexitu problému a de facto až nemožnost celistvé analýzy.

4.5.1. Percepce obtěžovaných

Pro vnímání obtěžovaných může být zásadní například jejich vlastní pozice v genderovém řádu společnosti. Z výsledků kvalitativní studie Douga Meyera (2015) můžeme vyzorovat rozdíly v percepci závažnosti obtěžujících projevů u queer žen a u gay mužů. První považují verbální projevy obtěžování za „pouhý“ první krok ke „skutečnému“ násilí, a mohou je tak samy bagatelizovat, především pokud neobsahují explicitní výhrůžku fyzickým napadením. Obava z eskalace verbálního obtěžování – z jakési šikmé plochy vedoucí k sexuálnímu útoku – je tedy příznačnější právě pro ženy. Gay muži naproti tomu už samotné pokřikování a urážky vnímají jako závažný problém a strach ze sexuálního útoku je v jejich životech marginální. To může souviset s vyšší

prevalencí PO queer žen, kdy především na jeho nefyzické formy jsou ve svém každodenním životě ženy zkrátka více zvyklé, a (nejen) z toho pramenícím strachem z pobytu ve veřejném prostoru (Valentine, 1989; Fenster, 2005).

Vedle genderu a sexuality obtěžovaných může rozdílné vnímání působit i třída a „*rasa*“, případně etnikum, zúčastněných. Podle Kolysh (2021) může být potenciálně obtěžující chování v návaznosti na panující společenské předsudky vnímáno jinak, pokud je jeho iniciátorem bílý muž ze střední třídy, a když se takto chová – dovolím si zde analogii z českého prostředí – romský dělník. Třída a etnikum hrají roli i na druhé straně, protože vnímání obtěžování je odvislé od zkušeností, k nimž má dotyčná osoba přístup ve svém okolí. Na základě toho hodnotí jak pravděpodobnost, s níž s takovými situacemi „počítá“, tak i závažnost konkrétního chování (England, 2010). Meyer (2015, s. 103) ve své intersekcionalní analýze uvádí srozumitelný příklad, ač z prostředí USA: pokud PO zažije dobře situovaná ne-heterosexuální běloška, má tendenci ho vnímat jako závažnější, než kdyby se do obdobné situace dostala nízkopříjmová queer žena černé pleti. Děje se tomu tak přesto – a zároveň právě proto – že druhá jmenovaná zažívá i fyzické formy obtěžování ve svém životě častěji; obě ženy byly socializované k odlišnému způsobu přemýšlení o tom, jaké chování jako obtěžování označit můžeme a jaké nikoli. Některé ženy také mohou určitý typ poznámek v určitém kontextu a situaci vnímat i pozitivně, například jako kompliment. V této práci se ale soustředím na téma obtěžování a takové situace ponechám mimo oblast svého zájmu. Jsou to totiž právě obtěžované*í, komu přísluší právo určité chování za obtěžování označit a v takových případech se tomu neděje (Moore, 1996; Fairchild, 2010).

4.5.2. Percepce obtěžujících

Na druhou stranu, ve vnímání iniciátorů PO se opakovaně manifestuje jejich tendence k trivializaci a podceňování (mnohdy závažných) dopadů takového chování na psychiku a životy obtěžovaných (Kissling & Kramarae, 1991; Quinn, 2002); podobně jako u jiných druhů sexualizovaného *obtěžování* by je tímto termínem ani neoznačili (Smith, 2017). Bagatelizace nežádoucího chování svědčí o nedostatečné sebereflexi – mnoho lidí si není vědomo svých misogynních (či homonegativních, případně rasistických) postojů i přesto, že se mohou zřetelně manifestovat v jejich myšlení, výrociích nebo chování. A je to právě percepce iniciátorů, jež má určitým způsobem pro téma PO ne-heterosexuálních žen zásadní význam. Pouze na základě jejich vnímání situace a obtěžované osoby (nikoli její prožívané sexuální orientace či genderové identity)

se totiž spustí konkrétní „program“ obtěžování (Gardner, 1995). Hlavními klíči jsou zde porušování normy genderu a sexuality, konkrétně tedy zda je daná žena genderově konformní, anebo z tradičních genderových norem vystupuje, a jestli je sama, anebo v páru (Comstock, 1991). Přestože se tato práce soustředí převážně na obsahy obtěžované strany, považují za užitečné ve stručnosti ilustračně rozepsat i tuto „matici“ ze stereotypů vyrůstajících spouštěčů obtěžujícího chování

V případě, že se dotyčná žena svým genderovým projevem drží tradičních norem feminity a zároveň se ve veřejném prostoru pohybuje sama, není pro případné iniciující možné „rozeznat“ její ne-heterosexuální orientaci. Interakci s ní mohou považovat za prosté flirtování, za „přirozenou“ snahu zalichotit ženě, již považují za přitažlivou (BeatSexism, 2020; Walton & Pedersen, 2022) nebo za formu „sbratřování se“ s dalšími muži (Quinn, 2002). Pokud žena, kterou obtěžující považuje za atraktivní, interakci odmítne, může se jednat i o formu odplaty, o jakousi pomstu za to, že není dostupná pro plnění potřeb druhé strany (EL*C, 2021). V dnes už klasické studii Cheryl Benard a Edit Schlaffer (1984) byla ale také menšina mužů, kteří se takto chovali s konkrétním a uvědomovaným cílem danou ženu ponížít kvůli vlastní pocíťované misogynii.

Genderově konformně vypadající ne-heterosexuální žena se může v povrchních stereotypech veřejného prostoru nejspíše „vyoutovat“ viditelnou intimní interakcí s jinou ženou (Comstock, 1991). V takovém případě pak může PO pramenit z fetišizace queer páru, kdy její obtěžující považuje za *objekt* svého potěšení a náklonnost mezi dvěma ženami sexualizuje v duchu často machistického pornografického průmyslu. Stejně jako v případě samotné ženy, pokud dvojice žen odmítne těmto fantaziím vyhovět, může se stát terčem nevhodného chování (EL*C, 2021).

Jak jsem již detailně popsala výše, pokud je žena genderově nekonformní, je ve stereotypizujícím prostředí ulice pouze na tomto základě považována za ne-heterosexuální, konkrétně za lesbu, aniž by se musela viditelně nacházet v páru. Může se stát jakousi připomínkou „nebezpečí“, že domnělé právo cisheterosexuálních mužů na všechny ženy (nejen) ve veřejném prostoru není nezpochybnitelné a může být narušeno, což může vyústit v nějakou formu obtěžování (EL*C, 2021). Jestliže se ale v páru nachází, nejlépe s normativně atraktivní ženou, může se spouštěčem PO stát skutečnost, že ji obtěžující vnímá jako konkurenci „v boji“ o tu druhou, případně se jí snaží potrestat za to, že ji „konvertovala“ k ne-heterosexualitě (Meyer, 2015).

Pro PO ne-heterosexuálních žen se jako nejdůležitější faktor z této „matice“ jeví přítomnost jiné ženy. Jestliže se queer žena ve veřejném prostoru nachází ve společnosti jiné queer ženy nebo skupinky žen, čelí většímu riziku obtěžování, než pokud je sama (Steinbugler, 2005), což je rozdíl například od obtěžování gay mužů, kteří se s ním nejčastěji setkávají o samotě (Comstock, 1991). Pokud si žena *dovolí* být vidět v intimní interakci s jinou ženou ve veřejném prostoru, nárokuje si tím na něj právo a naruší tak tradiční cisheteropatriarchální mocenskou dynamiku toho, komu veřejný prostor náleží, čímž se stává možným terčem PO (Herek, 1992; Namaste, 1996). Pro heterosexuální páry běžný projev veřejné náklonosti k druhé(mu) se tedy může v případě queer lidí stát jak katalyzátorem PO, tak ale zároveň i cílenou formou vzdoru vůči cisheteronormativnímu nastavení společnosti (Lasser & Tharinger, 2003). Konkrétní podobou obtěžování ne-heterosexuálních žen v páru, jejich prožíváním i vlivem na jejich vztah se budu zabývat ve výzkumné části této práce.

Obtěžovaná osoba se může jen dohadovat, z jakého důvodu se stala terčem takového chování. Podle zprávy EL*C z roku 2017 věří v Evropské unii v průměru 76 % lesbických žen, jež zažily obtěžování, že se tak stalo z důvodu jejich sexuální orientace (EL*C, 2017). Příznačný je také kontrast, jenž se ukázal ve výzkumu Agentury EU pro základní práva, kde 46 % bisexuálních a 29 % lesbických žen uvedlo, že byly podle jejich mínění obtěžovány jak na základě genderu, tak na základě sexuality, zatímco svůj gender vnímalo jako relevantní pro obtěžující zkušenost jen 2 % gay mužů (FRA, 2020).

Obtěžování*é na důvody takového chování usuzují převážně na základě přímých explicitních komentářů, lokace, kde se zrovna nacházejí (v okolí gay baru apod.) nebo viditelné intimní interakce s jinou ženou (Herek et al., 2002). Hodnocení obtěžovaných také – jak jsem uvedla výše – svědčí spíše o socializaci k určitému pojetí obtěžování a o dostupnosti zkušeností s ním v jejich okolí či ve veřejném diskurzu, než o jakési abstraktní „objektivní realitě“.

5. Důsledky pouličního obtěžování

Pouliční obtěžování a jeho projevy mohou mít celou řadu důsledků pro osoby, jež jsou mu vystaveny. Závisí na kontextu, v němž se odehrává, na konkrétním aktu, na vnímání a hodnocení obtěžované osoby nebo na společenském nastavení, což jsem detailněji popsala v přechozí kapitole. Zde se budu věnovat konkrétním následkům, které z obtěžujícího chování pro ne-heterosexuální ženy (a mnohdy nejen pro ně) plynou. Mohou totiž poměrně zásadně ovlivňovat každodenní život, od prožívání vlastní tělesnosti přes množství času stráveného ve veřejném prostoru až po možnosti osobnostního růstu. Protože je současný výzkum v otázce dělení důsledků obtěžování poměrně nesystematický, vytvořila jsem pro přehlednost této práce dělení vlastní, na dvě základní větve: první tvoří přímé důsledky, jež mohou být okamžité nebo dlouhodobé, druhou jsem nazvala důsledky nepřímé a řadím sem především menšinový stres a celospolečenské následky. Jednotlivé kategorie však nejsou nepropustné a vzájemně se mezi sebou prolínají.

5.1. Přímé důsledky

Pouliční obtěžování může mít na daného člověka zcela jasný, bezprostřední a přímý dopad, jenž by obtěžovaná osoba bez tohoto aktu nepocítovala. Tyto následky mohou být jak okamžité, kam patří například různé fyziologické či psychické reakce, anebo dlouhodobé jako je nižší pocit bezpečí nebo detailnější pozorování okolí či vlastního těla.

5.1.1. Okamžité

Okamžité důsledky PO jsou nejen bezprostředně vyvolané určitým projevem chování druhého člověka, ale obtěžovaná osoba je zároveň pocítuje již přímo v té dané situaci, v tom konkrétním momentu. Jasným důsledkem fyzických forem obtěžování „samozřejmě“ může být přímo tělesné zranění kvůli němuž je třeba vyhledat lékařskou pomoc anebo dokonce hospitalizaci; ve výzkumu NÚDZ toto reportovalo 9 % participujících (Pitoňák & Macháčková, 2023). Dalším okamžitým následkem incidentu mohou být různé fyziologické projevy, jež dotyčný člověk cítí přímo ve svém těle, ale nejedná se o fyzické zranění, jako například zrychlený tlukot srdce, třes nebo bolesti na hrudi (Esacove, 1998), případně svalové napětí, nevolnost či dokonce závrať (Tran,

2015). Častými fyzickými projevy jsou i pocení a hyperventilace či jiné potíže s dýcháním (DC Office of Human Rights, 2020).

Fyziologické reakce není možné vnímat izolovaně od psychických, protože jsou jen průvodním projevem emocí, jež nežádoucí interakce v obtěžované osobě probudí. Podle výzkumů, které se krátkodobými důsledky PO zabývaly, je nejčastěji vnímanou emocí hněv/vztek (Macmillan et al., 2000; Craig, 2002); ve studii Evropské unie, jíž se účastnilo více než 17 000 žen, jej u sebe identifikovalo 45 % participantek (Violence Against Women, 2014). Druhou nejčastěji popisovanou emocí byla nějaká forma strachu, v průběhu incidentu především strach z jeho eskalace, kdy obtěžované samy hodnotily PO jako možný předstupěň „skutečně“ vážného rizika, například možného znásilnění (Macmillan et al., 2000; Nielsen, 2002). Vedle vzteku a strachu popisují také stud, v již citované zprávě EU cítilo stud i bez vědomého porozumění situaci 36 % žen (Violence Against Women, 2014). Dalšími frekventovanými pocity bylo ponížení, ztráta kontroly nad situací (Chhun, 2011), prosté zmatení a nepochopení, co se vlastně děje/stalo, anebo pocity viny (Fairchild, 2010). Obtěžované identifikovaly i jakousi obecnou otrávenost a frustraci (Violence Against Women, 2014). Pokud incidenty nevyhodnotily jako nebezpečné, vnímaly je spíše jako obtěžující a rušivé, jako distraktor vlastních myšlenek a potenciální inhibitor osobnostního růstu (Davis, 2002).

5.1.2. Dlouhodobé

Na rozdíl od výše popsaných okamžitých důsledků PO, ty dlouhodobé nevzniknou ihned, obtěžovaná osoba je zpravidla nevnímá přímo v nepříjemné situaci, ale její život mohou ovlivňovat až s odstupem, v budoucnosti.

Výše jsem popsala strach jako jednu z emocí, kterou obtěžovaná často pociťuje v průběhu incidentu, kdy má obavy, kam až může nežádoucí interakce zajít. Akt PO ale může vyvolávat strach i následně, například z opakování incidentu, z pobytu ve veřejném prostoru anebo obavy o vlastní bezpečí. V již citované studii EU popisovalo strach z dalšího napadení 29 % participujících (Violence against women, 2014) a v dotazníku z českého prostředí organizace BeatSexism dokonce 44 % (BeatSexism, 2020). Pro queer páry je také příznačný strach projevit si náklonost na veřejnosti (Weeks et al., 2001). Podle Meyera a Grollmana (2014) se marginalizované skupiny jako jsou (ne)heterosexuální ženy a gay muži mezi sebou neliší v pociťované míře strachu, obecně se ale obtěžování a násilí bojí více než cisheterosexuální muži. Lesbické ženy se však více než gay muži obávají sexuálního útoku a znásilnění, a to, aniž by s ním musely mít

předchozí zkušenost (Stanko, 1995). To už Benard a Schlaffer (1984) vysvětlovaly odlišnou genderovou socializací a výchovou žen ke strachu ze znásilnění. Incident PO může posloužit jako aktivátor internalizovaného strachu ze znásilnění, který poté ženy mohou prožívat s větší intenzitou (Harris & Miller, 2000).

Obtěžování je tak příčinou menšího pocitu bezpečí a větší zranitelnosti, již ve veřejném prostoru zažívají ženy obecně a queer ženy ještě více než ženy heterosexuální (Garnets, Herek & Levy, 1990). Očekávání dalšího útoku a nutnost být stále ve střehu, tedy jakousi konstantní hypervigilanci a sondování okolí, pojmenovalo ve výzkumu Kearl (2010) celých 80 % žen, které s PO měly zkušenost. To logicky ovlivňuje, jak komfortně se ženy ve veřejném prostoru cítí, jak a kdy jej využívají a jak svobodně, či spíše nesvobodně, se v něm pohybují (Valentine, 1989; Madriz, 1997). Pokud se necítí ve veřejném prostoru příjemně a v bezpečí, snaží se zde trávit co nejméně času, což výrazně omezuje jejich svobodu pohybu (Farmer & Smock Jordan, 2017). Ovlivňuje to nejen, kdy, kam a s kým půjdou či jakou cestu zvolí, ale zda vůbec vyjdou z domu, což jako přímý důsledek fyzického obtěžování zmiňovalo ve výzkumu EU 31 % dotázaných žen (FRA, 2020). Nižší pocit bezpečí může vyústit až v agorafobii, tedy strach z veřejných prostor, jež je v 10. revizi MKN řazena mezi úzkostné poruchy a patologizována jako nadnesená a iracionální forma strachu (ÚZIS ČR, 2023a). Většinově je však agorafobie diagnostikována ženám, jedná se tedy o genderovaný konstrukt, jenž souvisí spíše se sociokulturními faktory než s osobnostním nastavením a může být následkem PO, jemuž jsou taktéž většinou vystaveny právě ženy (McHugh, 2000).

Ty si ale v závislosti na svých zkušenostech s PO nejsou zvýšeně vědomy pouze svého okolí, ale i sebe sama a vlastního těla (Marozsová, 2016). Obtěžující incident může přispět k tomu, že se za svoje tělo stydí, cítí k němu nechut' nebo si jej zkrátka celkově více všímají (Lord, 2009). Takový sebe-monitoring může dojít (a dochází) až do stadia, kdy žena kontroluje svoje tělo, vzhled a chování i v momentech bezpečí, mimo veřejný prostor, daleko od pohledů ostatních, protože si *permanentní dohled* internalizuje (Foucault, 2000). Může si internalizovat i další průvodní jev PO: objektivizaci vlastní osoby. Kritické poznámky i sexistické rádoby komplimenty se obzvlášť (ale nejen) ve veřejném prostoru soustřeďují na zvnějšku viditelné znaky dané ženy, jako by tělo bylo jejím hlavním atributem, tím, co ji reprezentuje, čímž dochází k redukci její osobnosti pouze na vzhled (Fredrickson & Roberts, 1997). Ženy, jež zažily PO, popisují pocity deindividuace a anonymizace, kdy nezáleží na tom, kdo vlastně jsou, nechťeny

projev by mohl být určen jakékoli jiné osobě, kterou obtěžující bude číst buď jako atraktivní ženu, nebo jako ženu „zasluhující“ disciplinaci (Kissling, 1991). Opakovaná exposé tohoto typu vedou k sebe-objektivizaci, kdy si žena posuzovačný přístup ke svému vzhledu zvnitřní, což může mít za následek právě celkovou nespokojenost s vlastním tělem, stud, úzkost, neustálou snahu jej kontrolovat a upravovat, v širším měřítku i nejistotu v oblasti intimity či poruchy příjmu potravy (Moradi et al., 2005; Calogero et al., 2009). Objektivizace i sebe-objektivizace vedou k nižší sebeúctě, kdy na sebe ženy nahlízejí jako na méně hodnotné, případně svou hodnotu konstruují na svém vzhledu (Webster & Tiggemann, 2003; D'haese et al., 2015).

Pouliční obtěžování může mít kromě důsledků spojených se sebe-objektivizací v dlouhodobém horizontu vliv na celkový psychický stav obtěžovaného člověka. Jednorázové i násobné vystavení pocitům strachu, ponížení a bezmoci může v součtu vést k depresivnímu prožívání (Chhun, 2011). Depresivní ladění spolu s úzkostnými projevy také byly nejčastěji popisovanými psychickými následky PO v již zmiňované studii EU (FRA, 2020), stejně jako v české studii NÚDZ, kde o nich hovořilo 66 % participujících (Pitoňák & Macháčková, 2023). Intenzivní stres způsobený jedním nežádoucím incidentem, stejně jako kumulativní účinky různých obtěžujících situací mohou podle množství výzkumů mít za následek i post-traumatickou stresovou poruchu (PTSD), jež se ale objevuje až v řádu několika týdnů po incidentu (Rose & Mechanic, 2002; Szymanski & Balsam, 2011; Goodwin, 2014). Pro ni jsou typické „epizody znovuožívání traumatu v neodbytných vzpomínkách („flashbacks“) nebo nočních můrách (...), stranění se lidí a vyhýbání činností a situacím upomínajícím na traumatický zážitek, (...) hyperreaktivita a zvýšená bdělost“ (ÚZIS, 2023b). V PTSD se tedy, jak vidno, sdružuje mnoho z již prezentovaných následků PO, které se ale objevují i izolovaně.

Nicméně z dlouhodobého hlediska se obtěžované*mu může podařit si z jedné či více nechtěných interakcí odnést i něco pozitivního. To ale souvisí spíše s osobnostním a hodnotovým naladěním dotyčného člověka a rozhodně to nežádoucí chování nijak neospravedlňuje. Ve smíšené studii queer mužů i žen přišel Goodwin (2014) s pozorováním, že někteří*ré z participujících si na základě své reakce na obtěžování zvědomili*y vlastní silné stránky, což přispělo k jejich budoucímu osobnostnímu růstu. Zkušenost s PO zároveň mohla posloužit k analýze co a proč se stalo, zda a případně jaký měl incident smysl, a následné motivaci pomáhat jiným obtěžovaným nebo se věnovat prevenci a osvětové činnosti o hloubce, rozšíření a důsledcích tohoto společenského problému (Iwasaki & Ristock, 2007). Ne-heterosexuální ženy, jež ve svých životech musí

stejně jako všichni queer lidé opakovaně čelit diskriminaci a marginalizaci, také vykazují větší resilienci (Scourfield et al., 2008). Resilienci coby schopnost úspěšné adaptace na náročné životní výzvy lze kultivovat a trénovat (American Psychological Association, 2023) a nutnost reagovat na časté situace PO může – nadneseně a velmi v uvozovkách řečeno – jako takový trénink posloužit.

5.2. Nepřímé důsledky

Nutnost větší resilience už je příkladem takového důsledku, jenž může souviset jak přímo s opakovanými incidenty PO, tak spíše s širší společenskou diskriminací marginalizovaných skupin. Existuje celá řada následků, které nejsou vyvolané pouze obtěžujícím aktem samotným, ale v součtu s dalšími diskriminačními faktory dopadají na psychickou pohodu znevýhodňované osoby a jako v bludném kruhu ovlivňují její místo ve společnosti a postavení queer lidí obecně.

5.2.1. Psychické

Psychické zdraví ne-heterosexuálních lidí je ovlivněno především tzv. menšinovým stresem, k němuž PO sice přispívá, zintenzivňuje jej, a zhoršuje tak psychickou pohodu obtěžovaných, ale není jeho jedinou příčinou (Queer Geography, 2022a). Menšinový stres označuje „*nadbytečný stres, kterému jsou jednotlivci ze stigmatizovaných skupin vystaveni v důsledku své, často menšinové, pozice*“ (Meyer, 2003, s. 3). Rozdíly v psychickém zdraví queer a heterosexuálních lidí, kdy je první skupině diagnostikováno více psychických potíží než druhé (Plöderl & Tremblay, 2015), tak nelze vysvětlovat esencialisticky. Vyvěrá ze života ve společnosti, jež některé své členy*ky soustavně na různých úrovních diskriminuje, stigmatizuje a vytváří stresující až hostilní prostředí, jež vzniku některých psychických problémů napomáhá nebo jejich průběh zhoršuje (Hatzenbuehler, 2009). Queer lidé se podle meta-analýzy 199 studií, již provedli Plöderl a Tremblay (2015), setkají v průběhu svého života statisticky významně častěji než lidé heterosexuální s příznaky deprese, úzkostnými poruchami, abúzem návykových látek, sebepoškozováním nebo se sebevražednými myšlenkami i pokusy. Co se týče lesbických žen, suicidální myšlenky se u nich objevují ve 41 % v porovnání se 17 % u žen heterosexuálních, v případě pokusů o sebevraždu je poměr 17 % versus 4 %. (EL*C, 2020). Kromě výše vyjmenovaných příkladů musí častěji čelit také poruchám příjmu potravy, ADHD nebo potížím v práci (EL*C, 2017; Pitoňák & Macháčková, 2023)

Ještě jednou ale zopakují, že příčinou těchto potíží není jakási „problematická esence“ queer lidí, nýbrž minoritní stres pramenící ze společenské stigmatizace. Za vůbec nejsilnější stresor považuje Williamson (2000) internalizovanou homofobii (či lépe homonegativitu), tedy „*proces zvnitřnění negativních společenských postojů vůči „homosexualitě“ do systému vlastního sebepojetí*“ (Queer Geography, 2022b). Stres plynoucí z homonegativních konotací projevů PO tak může ovlivňovat i prožívání sebehodnoty, formování vlastní identity a přijetí sebe sama (Feinstein et al., 2012). Analogicky, pozitivní postoj k vlastní identitě a možnost o ní otevřeně mluvit bez negativních reakcí okolí má za následek lepší psychické zdraví (nejen) neheterosexuálních žen (Hill & Gunderson, 2015). Je to právě homonegativně motivované obtěžování, jež má na životy a prožívání queer žen zásadnější dopad než méně osobní útok, kupříkladu okradení na ulici (D'Augelli & Grossman, 2001).

Ze snahy předcházet nechtěným reakcím okolí může vykrystalizovat i *nutnost* skrývat svou sexuální orientaci či genderovou identitu (Goodwin, 2014; Perry & Bell, 2015). To se sice podařit může a nebezpečí obtěžování se skrýváním omezí, ale vyvstane riziko jiné: zneuznání. Pokud přijmeme myšlenky Taylora (2001), že identita člověka se tvoří v dialogu s druhými a může být celistvá až když ji ostatní přijmou, a pokud má daný člověk pocit, že svou identitu kvůli reakcím druhých skrývat zkrátka musí, může prožívat psychickou újmu v podobě zneuznání, tedy jakéhosi konstantního „zneplatňování“ vlastní osoby. V konečném důsledku může zneuznání ústít až ve vyčlenění ze společnosti a prohlubování diskriminace a marginalizace v tomto případě queer lidí. Tento „paradox viditelnosti“ platí i u neheterosexuálních párů: pokud jsou ve veřejném prostoru neviditelní a neprojevují si náklonnost, předcházejí sice riziku obtěžování, ale zároveň zažívají nedostatek uznání a jejich queer vztah jako by neexistoval (Donovan et al., 1999). Možnost být ve veřejném prostoru vidět, případně být uznán jako pár a nevystavit se tím nebezpečí považuje Carbado (2000) za jedno z největších heterosexuálních privilegií.

5.2.2. Celospolečenské

Nepřímé důsledky PO mohou mít rozměr psychický, ale jak je vidět z příkladu o formování identity, mohou mít přesah i pro celou společnost a její fungování. Pro studie vycházející z konstruktivistického paradigmatu je sociokulturní dimenze klíčová, v této části se proto pokusím dopady obtěžování ve veřejném prostoru zasadit do celospolečenského kontextu. Vyčerpávající výčet takových následků a jejich

komplexní analýza by však vydaly i na několik dalších prací, budu se proto – velmi stručně – soustředit na ty jevy, které se v literatuře o PO objevují nejčastěji a na postavení ne-heterosexuálních žen ve společnosti mají nejzásadnější dopad.

Jedním z těchto příkladů je stud, jenž hraje především v kontextu queer žen důležitou roli. Přestože se může jevit jako poměrně přímý a ryze psychický důsledek PO, kdy se daná žena zkrátka stydí za to, co se stalo, případně za sebe sama či za své tělo, sociolog Michael Warner ve své publikaci *The Trouble with Normal* mluví o zásadní politické a celospolečenské dimenzi studu. Je totiž hlavním činitelem, jehož prostřednictvím se v rigidním nastavení tradiční cisheteropatriarchální společnosti regulují až zakazují jakékoli nenormativní projevy a praktiky. Kdokoli mimo škatulky tradičního genderu a sexuality – tedy právě například queer žena – vyvolá morální paniku a snahu tyto projevy vymýtit (Warner, 1999). Nástrojem k takovému mýcení (či v tomto kontextu spíš vymítání) může být právě PO, k němuž dává morální panika iniciátorovi mandát. Vzniká tím začarovaný kruh, kdy obtěžování spustí pocity studu (které mají queer lidé už dávno internalizované), a ty v součtu s dalšími stigmatizačními faktory přispívají k jejich zneviditelnování ve veřejném prostoru a v celé společnosti. Tím se opět jen prohlubuje iluze o všeobecné a povinné heterosexuality (Rich, 1980), marginalizace queer lidí a stud, který za svou identitu cítí (Browne, 2007).

Zatímco Warner se věnuje závislosti mezi studem a sociální exkluzí, Davis (2002) a Logan (2014, 2015) už hovoří o přímé lince mezi PO a nižší participací obtěžovaných na životě společnosti; pohlíží na něj jako na jakýsi symptom společenských nerovností. Obtěžovaní*é se mohou pokoušet negativních zkušeností vyvarovat buď genderovou a sexuální konformitou anebo straněním se veřejného prostoru, což snižuje jejich prožívanou kvalitu života, a naopak zvyšuje pocit izolace a vyčlenění ze společnosti (Goodwin, 2014). Davis (2002) proto PO považuje za prostředek společenského útlu, jelikož osoby, které jsou mu vystaveny, připravuje o jejich občanské svobody, jako je právě svoboda projevu nebo pohybu, a v konečném důsledku jen podporuje sociální hierarchizaci

Na základě zkušeností s PO, které iniciují převážně cisheterosexuální muži, si mohou obtěžované queer ženy vytvořit i zjednodušený binarizující pohled na společnost. Ten se může projevat obecnou nedůvěrou vůči mužům nebo jakýmsi fatalismem, tedy rezignovanou představou, že *takto se muži prostě chovají* (DC Office of Human Rights, 2020). Taktéž si obtěžované mohou vyvodit, že jsou to muži, komu veřejný prostor nejen patří, ale kdo má právo kdykoli vstoupit do osobního prostoru

druhých (Valentine, 1990; Lord, 2009). Obtěžující incidenty přispívají i k esencialistickému vnímání ženství jako něčeho, co je inherentně spjaté se zranitelností. V závislosti na kontextu a na čtení situace si ženy mohou vytvořit přímou úměru mezi vlastní *atraktivní* performancí ženství a objektivizací, anebo *deviantní* nenormativní ženskostí a odsudky okolí (Hollander, 2001). Z této dichotomické představy si následně mohou vyvodit, že jakýkoliv projev ženství může vyústit ve zranění.

Důsledků PO je celá řada a ty výše uvedené rozhodně nejsou kompletním seznamem. I tak ale stačí k tomu, aby bylo možné konstatovat, že PO není zanedbatelný problém. Není to ani problém jednotlivce, jenž se základě svých osobnostních charakteristik k takovému jednání uchýlí. Naopak se jedná o celospolečenské téma, protože se nikdy neodehrává mimo sociální kontext a má široké dopady na mnoho sociálních oblastí. Jakákoli jeho forma může mít závažné následky pro psychické i fyzické zdraví osoby, jež jej zažila nebo opakovaně zažívá.

6. Reakce na pouliční obtěžování

V předchozí kapitole jsem ilustrovala, že množství následků, které PO může na člověku zanechat, je značné. Ačkoli fyzické důsledky jsou ovlivnitelné složitě, psychické dopady mohou být menší, pokud obtěžovaná osoba na nechtěnou interakci jakkoli reaguje, ať už přímo v jejím průběhu anebo posléze, například nahlášením incidentu autoritě (Livingston et al., 2013). Reakce na obtěžování mohou mít různou podobu. Základem jsou tzv. tři F, tedy Flight/Fight/Freeze (neboli útěk/útok/zamrznutí), což jsou ale obecnější způsoby reagování na stresovou situaci či hrozící nebezpečí (Cannon, 1953). V případě PO reakce rozdělím na aktivní, kdy obtěžovaná*ý dá iniciátorovi jasně najevo svou nelibost, a pasivní, kdy nespokojenost nemusí být očividná (Swim & Hyers, 1998). Především u termínu *pasivní* vnímám potenciální riziko viktimizace obtěžovaných, oba pojmy ale používám čistě popisně, v souladu s většinou dostupných studií na toto téma, a nikoli hierarchicky.

6.1. Pasivní

Hierarchizace není na místě proto, že prvotní – reflexivní – reakci na stres (který obtěžování vyvolává), není možné ovlivnit, a většina obtěžovaných reaguje právě pasivně (Fairchild & Rudman, 2008). Ve své kvalitativní studii žen obtěžovaných ve veřejném prostoru zkoumala Lauri Hyers (2007) způsoby reagování i důvody, které k dané reakci vedly. Většina participantek měla tendenci reagovat pasivně, což dává Hyers do souvislosti se sociokulturními vlivy, především s genderovou socializací, kdy jsou ženy vychovávány k vyhýbání se konfliktům, případně ke snaze je zmírňovat, a k upřednostňování potřeb druhých před svými. Z tohoto genderovaného nastavení tak snadněji vykrytalizuje právě reflexivní pasivní reakce – především u genderově konformních žen, a to i přesto, že ve vzpomínkách na obtěžující incident, případně při vizualizaci budoucího, by ženy raději volily reakci asertivní (Swim & Hyers, 1998). Mezi nejčastější pasivní reakce na PO tak patří vyhýbání se očnímu kontaktu s iniciátorem anebo jeho úplné ignorování a předstírání nezájmu (Fairchild & Rudman, 2008), případně neverbální reakce jako jsou nepříjemné pohledy nebo zrychlená chůze ve snaze co nejrychleji opustit daný prostor (Esacove, 1998). K poslední jmenované reakci se uchýlilo i 55 % žen z českého dotazníku organizace BeatSexism (2020). Obtěžované se mohou v reakci na nepříjemnou situaci i (u)smát a předstírat tak, že se nic neděje, že se nic nežádoucího či urážlivého nestalo, což ale může vyplývat spíše ze snahy

o zklidnění situace a nemusí reflektovat skutečné emoce, natož racionální vyhodnocení situace (Hyers, 2007).

6.2. Aktivní

Ve zmíněném výzkumu Hyers (2007) byly také ženy, jež reagovaly aktivně, což samy vysvětlovaly například celkovou vyšší prožívanou agentností nebo i snahou o aktivismus. Tyto ženy také následně popisovaly větší pocit zadostiučinění a „uzavření tvaru“ (Köhler, 1959). Alespoň v určitých kontextech aktivně reagujících žen je však menšina, jelikož jejich asertivita je utlumena obavami z negativního hodnocení okolí, pokud tak vystoupí z „tradiční ženské role“ (Dodd et al., 2001). Pokud ale žena zažívá PO častěji, má podle Fairchild a Rudman (2008) tendenci reagovat aktivněji, než pokud je mu vystavena jednorázově, kdy jí může být zaskočena. Zcela odlišné faktory mohou ve způsobu reagování hrát roli, pokud se obtěžovaná žena nenachází ve veřejném prostoru sama, ale v páru, čemuž se vědecké studie doposud nevěnovaly; i touto otázkou se proto budu zabývat v následném výzkumu. Fairchild a Rudman (2008) se také věnovaly vztahu mezi druhem reakce a množstvím a intenzitou prožívaných následků. Jejich studie – stejně jako pozdější výzkum Logan (2013) – ukazuje, že aktivní reakce na PO může zmírnit jeho dopady, protože obtěžované se necítí tak zranitelné, bezbranné a také nemají takové tendence k obviňování a objektivizaci sebe sama (Fredrickson & Roberts, 1997).

Hyers (2007) ve své studii reakcí žen na invektivy zaměřené na různé složky jejich identity (například sexistické, homonegativní či rasistické) předkládá ještě jedno pro tuto práci nosné tvrzení. Pokud totiž obtěžovaný člověk náleží k jakýmkoli způsobem ve společnosti znevýhodňované skupině, do rozhodování o možné reakci vstupuje ještě další faktor: strach, aby případná výraznější reakce nepotvrdila existující stereotypy o této skupině, jakási kolektivní zodpovědnost. V případě queer žen se stereotypy mohou týkat jejich předpokládané maskulinity, s níž je právě aktivita asociována, a asertivní reakce by takovou domněnku mohla potvrdit

Mezi nejčastější aktivní reakce na PO tak stále patří útěk z nepříjemné situace, případně i prosba o pomoc od kolemjdoucích (Fairchild & Rudman, 2008). Dále obtěžované reagují přímou konfrontací s iniciátorem, kdy buď vysvětlují, proč je takové chování nevhodné až urážlivé, anebo, že jednoduše nemají zájem, ať už z jakéhokoli důvodu. Nepříliš často používanou, ale účinnou, strategií je „*prosté ne*“. Obtěžovaná strana se tak nezaplete do kolečka vysvětlování, jež může vést spíše k pokračování kontaktu, ale zkrátka reaguje jasným verbálním odmítnutím pomocí *prostého ne* (Ayres

et al., 2009). Málo frekventovaná je i vystupňovanější verbální konfrontace, kdy obtěžovaná na iniciátora křičí anebo jej uráží (nazpět), která v ní nadto podle Kolysh (2021) do budoucna neprobudí pocit sebedůvěry z vyřešení situace.

Další možnou reakcí je i nahlášení incidentu příslušné autoritě (Fairchild & Rudman, 2008), jež je ale marginální především kvůli strachu obtěžovaných z možné sekundární viktimizace, tedy dalšího zraňování při následném (necitlivém a nepoučeném) výslechu například na policii. Pouliční obtěžování je bagatelizováno a jak z pohledu společenských institucí, tak mnohdy i zúčastněných stran je zodpovědnost za něj přisuzována – podobně jako u jiných typů genderově podmíněného násilí – obtěžovaným (O'Neill, 2013). Sekundární viktimizace a celkové znevažování zkušenosti navíc může důsledky PO zhoršovat (Lord, 2009). Nahlašování zkušeností s nežádoucím chováním policii se proto pohybuje velmi nízkou, u queer žen okolo 5 %, a to především proto, že je samy většinou nevnímají jako něco závažného, případně *dostatečně* závažného, a protože nevěří, že by příslušné orgány chtěly nebo mohly zasáhnout (EL*C, 2017). Lesbické a bisexuální ženy podle Agentury EU pro základní práva nahlašují (nefyzické) incidenty PO ještě méně než jiní LGBTQ+ lidé, jejichž frekvence nahlašování ale v žádném státu EU nepřesahuje 6 % (FRA, 2020).

Standardně se tak obtěžované*í ocitají v situaci, kdy vyřešení nežádoucího incidentu považují za vlastní zodpovědnost, a proto v daném momentu *musí* vyvažovat svou reakci a míru rizika, jež jim potenciálně hrozí. Laura Logan (2013, s. 98) tento proces nazvala *incite/invite dilemma* (volně přeloženo jako dilema mezi provokováním a pozváním): obtěžované*í *musí* svou reakci obezřetně kormidlovat tak, aby nevyprovokovala další nechtěnou či dokonce násilnou odezvu, ale aby zároveň nepůsobila jako pozvánka k pokračování interakce. Aktivní konfrontace iniciátora může vyvolat eskalaci agrese, zatímco umírněná reakce jako je úsměv nebo sklopení zraku může působit jako výzva k pokračování nepříjemné interakce. V takovém dilematu se obtěžovaná osoba zkrátka nemůže rozhodnout zcela správně, a kromě plejádý důsledků popsaných v předchozí kapitole si z této situace může odnést i pocit selhání, zklamání nebo přinejmenším překvapení z vlastní reakce. Podle Logan je takové vyvažování u queer (respektive genderově nekonformních) žen ještě častější než u žen heterosexuálních (resp. genderově konformních), protože v jejich životech má strach a stres obecně výraznější úlohu. Minimálně teorie menšinového stresu představená v předchozí části toto tvrzení podporuje.

Na závěr kapitoly bych ještě ráda zdůraznila, že také reakce na PO jsou kontextuální, závisí na situaci, a stejná žena nemusí mít – a nemá – vždy stejnou reakci. Neexistuje ani žádná univerzální reakce, která by byla účinná v každé situaci, a obtěžované jsou tak stavěny do pozice arbitra, jenž musí pečlivě posuzovat jejich výhody a nevýhody s přihlédnutím ke konkrétním rizikům. Bílá ne-heterosexuální žena také bude v jiné pozici než někdo, kdo je znevýhodňován i na základě „rasy“, etnika, třídy nebo trans* identity a asertivní reakce pro ni může být dostupnější a potenciálně méně nebezpečná, což ale nemusí vycházet z jejích osobnostních dispozic, ale čistě ze sociokulturního nastavení (Kolysch, 2021).

7. Coping a „prevence“

Pouliční obtěžování už ze své podstaty neobsahuje vhodné, ba dokonce žádoucí interakce, jinak by takové chování nebylo za obtěžování ani označováno. Reakce na něj i jeho důsledky přímo souvisí či se spíše přelévají do různých strategií, které obtěžované*í používají, aby se s nechtěnou zkušeností vyrovnaly*í nebo aby podobným situacím v budoucnu zcela předešly*í. První skupinu jsem nazvala strategiemi copingovými a druhou strategiemi „preventivními“. V další části své práce se jim budu věnovat ne snad proto, že bych je považovala za ideální formu, jak s PO pracovat, ale proto, že o nich obtěžované*í samy*í ve výzkumech hovoří, jelikož mohou následně v různé míře ovlivňovat jejich každodenní život. Výraz „preventivní“ také vždy uvádím v uvozovkách, poněvadž jej považuji za sice srozumitelný, ale zároveň zavádějící: takové strategie, jimiž obtěžovaná osoba modifikuje život *svůj*, by za adekvátní prevenci PO rozhodně neměly být považovány. Jedná se spíše o způsoby chování a prožívání obtěžovaných, jež vyrůstají ze současného nastavení společnosti, ale zodpovědnost za něj leží na bedrech těch, kdo jej iniciují, případně těch, kteří jej tolerují.

7.1. Copingové strategie

Copingové strategie jsou podle Křivohlavého (1994) behaviorální či kognitivní styly vyrovnávání se s nadměrnou zátěží, které pramení z osobnostních dispozic dotyčného člověka, situačních faktorů anebo kombinace obou. V kontextu PO se tedy jedná o způsoby, jak obtěžovaná osoba s touto zkušeností následně pracuje, jak je schopna ji zvládnout. Už Susan Folkman a Richard Lazarus tyto strategie rozdělili*ý do dvou skupin: orientované na problém a orientované na emoce. Pro tuto práci je však příhodnější nadstavba Kebzy (2005), jenž k nim přidal ještě skupinu třetí, strategie orientované na únik.

7.1.1. Orientované na problém

Jedná se o takové styly, jež jsou primárně zaměřené přímo na konkrétní stresor. Daný člověk se jej snaží odstranit nebo zmenšit pomocí analýzy problému i možností řešení, případně i změny prostředí nebo získávání nových dovedností (Kebza, 2005). V případě PO je častou strategií zaměřenou na praktické řešení problému docházení na kurzy sebeobrany anebo podpora dalších obtěžovaných a validace jejich zkušeností

(Kolysh, 2021). Především je to ale aktivismus a edukace; explicitní pojmenování problému a aktivní vystupování ve snaze jej pojmenovat, dodat mu vážnost a přispět k jeho eliminaci (Goodwin, 2014). S tím souvisí také všeobecné aktivity na podporu lidských – a tedy inherentně ženských a queer – práv s cílem změnit diskriminující společenské tendence, jež se projevují právě i obtěžováním neprivilegovaných skupin ve veřejném prostoru. Drobným příspěvkem k nasvícení závažnosti PO (queer) žen a k následnému řešení problému by mohla být i tato práce.

7.1.2. Orientované na emoce

Jakékoli obtěžování ale není problém, jenž by bylo možné eliminovat či alespoň zmírnit snadno, protože je třeba pracovat s proměnou velké části společnosti. Pokud tedy dotyčný člověk nemůže působení stresoru ovlivnit, může alespoň pracovat se svými emocemi tak, aby jeho negativní dopady na svoje prožívání snížil (Kebza, 2005). Stejně jako u jiných stresorů je nasnadě využít různé uklidňující techniky jako například meditaci či relaxaci anebo se naopak vybit aktivně, ať už sportem nebo pláčem či křikem (Iwasaki & Ristock, 2007).

Jako dlouhodobě nejúčinnější strategie se ale ukazuje vyhledání sociální opory, ať už ve fyzickém či v online prostředí. Pokud má totiž ne-heterosexuální člověk silnou podporu ze strany svých blízkých (neboli když má ve svém okolí dostatek tzv. queer afirmativních lidí), je resilientnější a celkově schopný lépe zvládat stres, tedy i ten menšinový (Herek & Garnets, 2007). Stejně tomu je i pokud má možnost o své zkušenosti promluvit v online prostoru, například v uzavřené, bezpečné skupině na sociálních sítích (Kolysh, 2021). Další užitečnou strategií je přerámování prožité zkušenosti, změna pohledu na ni a reinterpretace významu, který jí obtěžovaný*á přisuzuje. K tomu může posloužit i studium feminismu, jež s sebou nese určité odosobnění; pochopení, že PO je součástí celospolečenského nastavení, že se nejedná o individuální problém konkrétních lidí přítomných v obtěžující situaci (D'haese et al., 2015). Specificky ženy jsou socializovány k osobní zodpovědnosti za problémy, jež jsou ale společenské až politické, a právě studium feminismu a genderu může působit jako korektivní faktor (Stanko, 1995; Homfray & Karásek Čejková, 2022).

7.1.3. Orientované na únik

U třetího typu strategií – zaměřených na únik – se člověk nesnaží aktivně eliminovat problém anebo cíleně pracovat se svými emocemi, ale záměrně od stresové

situace odvrací myšlenky či se rozptýluje jinou aktivitou (Kebza, 2005). Častou reakcí je také vytěšňování zkušeností s obtěžováním do nevědomí nebo jejich úplné popírání, případně bagatelizace. Obtěžované*í je zkrátka mohou začít vnímat jako každodenní součást svých životů a zcela je normalizovat (Browne et al., 2011). Ve výzkumu EU o genderově podmíněném násilí dokonce mělo 20 % participujících žen tendenci vinit za PO sebe sama (Violence against women, 2014), což dává Saunders et al. (2016) do souvislosti s teorií o spravedlnosti světa (*just-world hypothesis*). Podle této teorie lidé věří ve svět, v němž se neděje nic, co by nemělo nějaký důvod či ospravedlnění, a PO tak musí být důsledkem nějaké „provokace“, pouhou reakcí na jiné chování (Lerner, 2003). Pokud obtěžované*í tuto víru sdílejí, mají tendenci vinit za incident sebe sama. Když jejich psychické obranné mechanismy vlastní domnělou vinu vytěsní do nevědomí, vzniká tím začarovaný kruh: incident – sebeobviňování – vytěsnění – ignorace problému – podhoubí pro další obtěžování (Saunders et al., 2016). Ten řešení problému nenapomáhá, pouze prohlubuje jeho trivializaci a zneviditelňování.

7.2. Strategie „prevence“

Výše zmíněné strategie se zaměřují na zvládnání stresu, tedy na vyrovnávání se s důsledky PO. Další možností je snaha se obtěžujícímu incidentu, nutnosti reagovat i nežádoucím následkům zcela vyhnout. Toto úsilí nazývají Carver a Connor-Smith (2010) proaktivním copingem, tedy jakousi předpřípravou na obtěžování charakterizovanou hypervigilancí a systematickým získáváním informací, jež mohou být v klíčových momentech užitečné. Ve své práci se ale budu držet již vysvětleného spojení „preventivní“ strategie, které v souladu s Farmerem a Smock Jordanem (2017) rozdělím na změny v chování a změny v genderovém projevu. Obě pojmenování napovídají, že se jedná o změny, jež nečiní nikdo jiný než obtěžovaná*ý: ve snaze nežádoucím interakcím předejít změni buď své chování anebo svůj vzhled, případně obojí. Těmito strategiemi sice PO předejít mohou, ale neřeší se meritum problému, a společenský status quo, v němž k obtěžování dochází, zůstává zachován. Také se tím zodpovědnost za incidenty opětovně přenáší právě na ty, kdo jej nevyvolaly, ale kdo jako jediné podnikají změny ve svých životech. Považuji ale tyto strategie za důležitou součást studia PO s důrazem na psychiku a prožívání obtěžovaných queer žen, o něž v této práci, a především v následném výzkumu, usiluji.

7.2.1. Změny v chování

Uvážíme-li změny v chování, jež obtěžované provádějí, aby se nechtěným interakcím vyhnuly, nejčastěji se v literatuře objevuje nějaká varianta modifikace pohybu ve veřejném prostoru. Ve výzkumu Kearl (2010) popsala celá polovina participantek, že ve strachu z obtěžování mění svou každodenní trasu nebo na rizikových místech přecházejí na druhou stranu ulice. Tento poměr o deset let později potvrdila zpráva washingtonské organizace DC Office of Human Rights (2020), kde jinou cestu volilo 54 % žen, které se v minulosti setkaly s obtěžováním. Na to navazuje i snaha se potenciálně nebezpečným lokalitám nebo i čtvrtím vyhnout zcela, a to jak na základě vlastní zkušenosti, tak zkušeností známých, případně incidentů hlášených v médiích (Browne et al., 2011). Ve zprávě EU odpověděla opět téměř polovina lesbických žen (49 %), že se určitým místům vyhýbají v obavách z homonegativně zaměřeného PO (FRA, 2020).

Strategii vyhýbání se charakterizuje celková hypervigilance – konstantní „skenování“ okolí kvůli možnému riziku – jež se ale netýká jen konkrétních lokací, ale i určitých denních (a především nočních) dob. Už Gill Valentine (1989, s. 386) mluvila o tom, jak se ženy záměrně vyhýbají „*nebezpečným místům v nebezpečných časech*“ ve strachu z nějakého typu obtěžování či násilí, a jak tento strach omezuje jejich využívání veřejného prostoru. Především v nočních hodinách mohou ženy raději volit delší, ale lépe osvětlenou cestu domů, záměrně si vybírat trasy například blízko policejní stanice, případně vůbec nevycházet ven (DC Office of Human Rights, 2020). Častým řešením je i pohyb ve skupince lidí či alespoň ve dvojici, nikoli o samotě, které ve studii Kearl (2010) popisovalo 31 % zúčastněných. Právě limitovaný pohyb a odlišné prožívání okolního prostředí považuje Valentine (1989) za známku patriarchy vrytého přímo do veřejného prostoru.

Kromě konstantních úprav každodenního života se mohou obtěžované uchýlit i k poměrně radikální jednorázové akci jako je změna zaměstnání nebo přestěhování se do jiné čtvrti, města i země. Ve stejném výzkumu tuto strategii ve snaze vyhnout se PO zvolila 4 % žen (Kearl, 2010). V kvalitativní studii Logan (2013) také participantky popisovaly, že si v reakci na incident pořídily velkého psa, jenž má potenciální iniciátory odradit, anebo dokonce zbraň. Jednalo se však o výzkum z prostředí USA, kde je zbraňová legislativa a regulace velmi odlišná od té evropské a nedá se předpokládat, že by tyto výsledky byly přenositelné do jiného prostředí (Nicholls & Tidey, 2019).

7.2.2. Změny v genderovém projevu

Druhá skupina strategií „prevence“ PO se týká úprav v genderovém projevu. Přestože vzhled (ani chování) samozřejmě není příčinou obtěžování, napadené si tuto kauzalitu mohou utvořit a pokoušet se nežádoucím situacím do budoucna předcházet kontrolou sebe sama. V závislosti na tom, zda motivaci iniciátora vnímají spíše jako sexistickou anebo homonegativní se následně snaží působit méně *tradičně femininně*, respektive *méně queer* (Gardner, 1990). Jedná se zkrátka o jakési popření tradiční feminity, aby nebyly vnímány jako atraktivní a označovány za „provokující“ (Messerschmidt, 2004), případně o skrývání své sexuální orientace, aby se *nejevily* queer. Sexuální orientace a genderový projev jsou sice dvě na sobě zcela nezávislé kategorie, ale v povrchnosti veřejného prostoru se minimálně iniciátorům takto jevit nemusí (Walker, 1993). Strategie změnit svůj vzhled tak sice může být do jisté míry efektivní, ale na druhou stranu také hrozí riziko jakéhosi bludného kruhu PO: žena se snaží působit méně femininně, aby se vyhnula sexistickým narážkám, ale pokud nepůsobí femininně *dostatečně*, může spadnout do škatulky „lesba“ a vystavit se tak obtěžování homonegativnímu (Rieger et al., 2010). Heterosexuální, queer, femininní i maskulinní projev či identita tak mohou být pro ženy potenciálně rizikové, protože Logan (2013, s. 119) označila za nejbezpečnější kategorii „*neviditelná*“. Některé participantky v jejím výzkumu se totiž úspěšně pokoušely veřejným prostorem proplouvat bez povšimnutí, nenápadně, dokonce se snažily působit fyzicky menší, aby zkrátka splynuly s pozadím.

Koskela (1997) naopak popisuje strategii opačnou: záměrně se jevit větší, silnější a sebevědomější, kráčet s hlavou vztyčenou a bojovným výrazem. K tomu může napomocť i oblečení, jež umožňuje rychlou chůzi nebo běh, případně klíče, které drží ženy mezi prsty jako zbraň (Půlpytlová, 2014). Méně bojovnými doplňky, jež slouží spíše k odvedení pozornosti, jsou například sluneční brýle, sluchátka, kniha nebo nákupní taška, případně používání mobilního telefonu (Farmer & Smock Jordan, 2017).

7.2.3. Strategie specifické pro queer ženy

Výše uvedené strategie volí v závislosti na kontextu jak heterosexuální, tak queer ženy, nicméně strategie queer žen (i queer lidí obecně) mají svá specifika. Jak jsem již popsala, ve veřejném prostoru dochází k binárnímu vnímání a rozdělování lidí na heterosexuální a ne-heterosexuální převážně na základě jejich genderové (non)konformity, případně na základě viditelných intimních interakcí v páru (Comstock,

1991). Pokud se tedy queer ženy chtějí vyhnout homonegativně motivovanému obtěžování, záměrně skrývají svou identitu (Fileborn, 2012) a právě ve veřejném prostoru jako je ulice nebo náměstí tak činí v nejvyšší míře, v 63 % (EL*C, 2017). Využívají k tomu převážně tři strategie: buď se určitým prostorům úplně vyhýbají nebo se snaží „vypadat heterosexuálně“ (tedy genderově konformně), případně se alespoň vyhýbají projevům náklonosti na veřejnosti (Valentine, 1993; Stanko & Curry, 1997).

Prvním dvěma jsem se věnovala již v předchozích částech, ale cílené vyhýbání se jakýmkoli projevům intimity ve veřejném prostoru, jež by mohly být klasifikovány jako vztahově či eroticky laděné, je strategie, již ne-heterosexuální ženy zmiňují ve výzkumech často a opakovaně, proto ji nelze opomenout. Průměrně tak v různých typech studií a dotazníků zaměřených na PO činily dvě třetiny participantek (Weeks et al., 2001; FRA, 2013; Government Equalities Office, 2018). Pitoňák a Macháčková (2023, s. 105) ve své výzkumné zprávě analyzovali* y důvody, které queer lidi vedly k tomu, že se nedrží za ruce: nejvíce participujících, tedy 42 %, uvedlo „*obavy o bezpečnost, snahu předejít konfliktům či jiným negativním reakcím nebo znevýhodnění*“ a na druhém místě 28 % zmínilo strach z „*posměchu, nadávek, urážek či jiných forem verbálního napadení*“. Pouliční obtěžování a obavy z něj tedy korelují s méně častým intimním kontaktem mezi queer páry na veřejnosti. Pokud navíc obě strany přistupují k *nutnosti* vyvarovat se viditelných intimností odlišně, případně tendují každý*á k jiné reakci na obtěžující chování, může kromě osobních důsledků vyvstat i párový nesoulad, tedy jakýsi následek PO na druhou, čemuž se opět věnuji v následném výzkumu (Herek et al., 2002).

Závěrem je nutno podotknout, že – podobně jako u reakcí na PO – zdaleka ne všechny z výše zmíněných strategií jsou univerzálně dostupné. Už pro samotnou možnost nežádoucímu chování předcházet může být určující třída a ekonomické zázemí obtěžovaných, stejně jako ve výběru konkrétní strategie (Pain, 1997). Zdaleka ne všechny se totiž mohou přestěhovat nebo například jezdit autem, aby se inkriminovanému místu do budoucna vyhnuly. Také vzdělávání se ve feminismu a lidských právech nemusí být snadno přístupné pro nízkopříjmové vrstvy obyvatelstva, stejně jako pro další systematicky znevýhodňované skupiny, například lidi s fyzickou či psychickou odlišností, kteří jsou ale „samozřejmě“ PO vystavováni také. Logan (2013) upozornila i na roli „rasy“ a etnika, když to v jejím výzkumu byly převážně bílé ženy, jež zvažovaly docházení na hodiny sebeobrany anebo opatření si zbraně, zatímco ženy jiné barvy pleti takové strategie nenapadaly. Pouliční obtěžování v kontextu dalších ve společnosti

systematicky znevýhodňovaných skupin, nejen queer žen, považuji za jeden z hlavních námětů k dalšímu zkoumání.

Výzkumná část

V teoretické části této práce jsem představila intersekcionalní pohled na tematiku PO ne-heterosexuálních žen se zaměřením především na sociokulturní kontext, v němž se odehrává a na psychiku a prožívání žen, které se s ním – ať už z jakéhokoli důvodu – setkají. Snažila jsem se docílit jakéhosi psycho-sociálního propojení až interdisciplinarity celé práce v prizmatu feministických teorií a podobným způsobem budu přistupovat i k výzkumné části.

1. Výzkumný problém

V poměrně rozsáhlé kapitole o současném stavu bádání jsem doufám dostatečně kriticky zhodnotila, že větší počet intersekcionalních studií o PO queer žen stále chybí, a to nejen v českém prostředí, ale i v zahraničí. S výsledky z těch existujících jsem po celou dobu průběžně pracovala, kde však studie absentují téměř absolutně, to je na poli PO ne-heterosexuálních žen pohybujících se ve veřejném prostoru v páru. Takové ženy/páry jsou často fetišizovány, ale konkrétní podobě těchto incidentů či dopadům na vlastní queer vztah se studie komplexně nevěnují. V mnohých aspektech dopady takového chování korelují s obtěžováním, které se ženám děje o samotě, díky párové dimenzi však vstupují do hry i doposud nezkoumané faktory. Právě v tom spočívá jádro a originalita mého výzkumu, jeho přidaná hodnota. K identifikaci těchto doposud neznámých faktorů i detailnímu pochopení zkušeností participantek s obtěžováním v páru jsem zvolila kvalitativní metodologii, konkrétně semistrukturované rozhovory, a následnou tematickou analýzu, kteréžto podrobně rozebírám v následujících kapitolách. Při volbě metodologie i po celou dobu výzkumu jsem se řídila principem tzv. „ambiciózního realismu“, kdy jsem se soustředila na proveditelnost vlastní studie, ale s realistickými očekáváními, tedy na její proveditelnost v rámci značně limitovaných možností diplomové práce, avšak vědoma si extrémní komplexity tématu. Výzkum byl uskutečněn v České republice, konkrétně v Praze.

1.1. Cíle výzkumu

Tento výzkum má několik spolu souvisejících a na sebe navazujících cílů. Primárním cílem této studie je zviditelnit životní zkušenosti ne-heterosexuálních žen nejen s PO, ale ve vědeckém bádání obecně. Jakékoli ženské hlasy byly (zejména)

v minulosti systematicky vyčleňovány (Oakley, 2000) a pozornost byla věnována tématům, jejichž vysvětlení potřebovali muži (Harding, 1986). Queer ženy jsou v cisheteropatriarchálním společenském kontextu skupinou podzkoumanou ještě ve větší míře, navíc některé vzniknuvší studie je přehnaně stereotypizují, patologizují či jejich zkušenosti „alespoň“ psychologizují na úroveň individuálních problémů (Lee & Crawford, 2012; EL*C, 2020). Jakéhosi objektivního náhledu je však podle Harding (1986) možné dosáhnout pouze zmapováním co nejširší palety perspektiv, kam patří především pohledy marginalizovaných lidí, jimiž jsou právě i queer ženy. Záměrem této studie proto rozhodně není definovat „univerzální pravdy“ o čemkoli, ale spíše nechat konkrétní skupinu ne-heterosexuálních žen v konkrétním kontextu promluvit *vlastním hlasem* o svých zkušenostech a významech, které jim přikládají, ovšem bez přenášení břemene zodpovědnosti za danou problematiku na jejich bedra (Bryman, 1988). To může mít podle Clarke et al. (2010) pro ně samotné osvobozující a posilující (angl. *empowering*) účinky a takový ozdravný terapeutický dopad by samozřejmě byl optimálním výstupem z provedených rozhovorů.

Harding (1986) se také v rámci feministické kritiky vědeckého výzkumu zamýšlí nad tím, jaká témata v bádání absentují. Jednou z takových „černých děr“, které jsou opomenuté zcela, je právě PO ne-heterosexuálních žen v páru a kontext, jenž takovou dvojici obklopuje. Dalším z cílů studie je proto poskytnout detailní vhled do této problematiky a identifikovat faktory, které v těchto situacích a v prožívání queer žen a jejich vztahu hrají roli. Budu považovat za úspěch, pokud tento výzkum přispěje ke zviditelnění obtěžování ve veřejném prostoru jak ne-heterosexuálních žen obecně, tak i ve specifickém párovém kontextu.

Již v teoretické části jsem uvedla, že jedním z cílů celé práce je přispět k rekonceptualizaci PO a totéž platí i o části výzkumné. Pomocí výpovědí konkrétních queer žen bych ráda podtrhla fakt, že PO, včetně útoků přímo na pár, je existující a každodenní realita pro mnohé (či alespoň některé) z nich. Bagatelizace problému na „neškodné poznámky“ (Lord, 2009) a neustálá hierarchizace jeho jednotlivých projevů v závislosti na tradiční percepci násilí pouze přispívá k normalizaci takového chování. Společnost i zúčastněné strany jej poté považují za běžnou rutinu, jakýsi nutný přívažek viditelného bytí v queer vztahu, za něco, co „se zkrátka děje“ (Farmer & Smock Jordan, 2017). Právě takový neviditelný obr všedního dne ale může mít na životy žen i jejich vztah mnohdy velmi výrazné dopady. Pomoci ke změně v přístupu k těmto projevům a ve vnímání jejich závažnosti a přispět širší diskusi o problému PO by bylo ideálním

výstupem mé práce. Jsem si ovšem vědoma, že nastartování celospolečenské diskuse o skutečné závažnosti PO není v limitovaných možnostech diplomové práce ani přidruženého výzkumu. Realističtější cílem by tak mohlo být alespoň pootevřít dveře dalšímu zkoumání na tomto dosud neprobádaném poli.

1.2. Výzkumné otázky

V souladu s výše uvedenými cíli studie jsem si formulovala celkem tři hlavní výzkumné otázky:

1. Jaké zkušenosti mají oslovené ne-heterosexuální ženy s pouličním obtěžováním v páru?
 - a. Jak svoje zkušenosti vnímají a interpretují?
2. Jaké kontextuální faktory hrají v párovém pouličním obtěžováním queer žen roli?
3. Jak pouliční obtěžování ovlivňuje partnerský vztah oslovených žen?

První otázka je spíše generičtějšího rázu, jelikož PO zaměřené na pár je zcela neprozkoumané téma (alespoň v takto širším měřítku) a považuji proto za nutné se nejprve věnovat tomu, jakých podob takové nežádoucí incidenty vůbec nabývají, čemu konkrétně participantky ve svém párovém životě čelí a jak svoje zkušenosti samy vnímají. Druhá otázka je mířena na kontext, v němž se PO odehrává: ten párový je už samozřejmě východiskem celé studie, ale jsou to právě další kontextuální faktory, které mají zásadní význam pro prožívání participantek, jejich vyrovnávání se s PO či reakcím na něj. Poslední dotaz je už zaměřen na vztahovou dimenzi celého problému, protože PO cílené na pár může ovlivňovat i partnerský vztah participantek a mým cílem bylo zjistit jakým způsobem.

2. Design výzkumného projektu

Tato kapitola přibližuje design výzkumného projektu, jehož vhodné nastavení je klíčové jak pro nalezení odpovědi na výzkumné otázky, tak také pro naplnění výše prezentovaných cílů výzkumu. Postupně se budu věnovat vybranému typu výzkumu, diskusi zvoleného paradigmatu, představení svojí badatelské pozice, metodám výzkumu způsobu analýzy získaných dat, včetně zdůvodnění jejich výběru a etické stránce celé studie.

2.1. Typ výzkumu

Jedním z cílů této studie je poskytnout detailní vhled do zkušeností neheterosexuálních žen s PO v páru a do jejich prožitků. Jelikož se především v českém prostředí jedná o téměř neprobádanou problematiku, využití kvalitativní metodologie, která pomáhá hypotézy spíše vytvářet (a nikoli je testovat jako metodologie kvantitativní) bylo logickým řešením (Hendl, 2016). Queer ženy jsou v cisheteropatriarchální společnosti systematicky zneviditelňovanou a marginalizovanou skupinou, a právě kvalitativní výzkumná praxe umožňuje jak obsáhnout celou komplexitu jejich zkušeností, tak nechat je samotné promluvit vlastním hlasem o významech, které studovaným obsahům připisují. (Clarke et al., 2010). Díky kvalitativním metodám je možné do tématu proniknout hlouběji a detailněji zkoumat množství faktorů, které v kontextu PO působí (Hendl, 2016).

Je však třeba se ve stručnosti zastavit i u určitých specifík, jimiž se kvalitativní metodologie vyznačuje a která mohou být především z pozitivistického úhlu pohledu považována za nevýhody. Kvůli (nebo právě díky) svému důrazu na detail pracuje kvalitativní výzkum s menším počtem participujících, a zobecnitelnost na obecnou populaci je tak problematická. Bývá také méně strukturovaný, a je proto obtížné jej zreplicovat (Hendl, 2016). Generalizace výsledků ani možnost budoucí replikace studie ale není jejím nezbytným cílem, proto tyto charakteristiky za nevýhodu nepovažuji. Dalším rizikem kvalitativního výzkumu, které popisují Attride-Stirling (2001) i Hendl (2016) a jenž už potenciálním problémem být může, je jeho neprůhlednost. Ta může pramenit z nedostatečně detailně popsané metody analýzy dat, čemuž se v kapitole zaměřené výhradně na tematickou analýzu a způsob jejího provedení pokusím předejít.

Vedle rozboru kvalitativní metodologie je důležité zmínit i skutečnost, že se jedná o výzkum feministický a kritický. Letherby (2003) sice upozorňuje, že neexistuje žádná

univerzální definice feministického výzkumu, Ramazanoglu a Holland (2004) ale přišly se sérií charakteristik, které takové výzkumy vykazují a jimiž se ve své práci řídím také. Jedná se o takový výzkum, který je ukotven ve feministických teoriích kriticky reflektujících například genderový řád nebo mocenské hierarchie ve společnosti, a v logické návaznosti je tak zaměřen na sociální transformaci. K vyrovnávání genderových (a jiných) nerovností využívá feministický výzkum také explicitní práci s konceptem intersekcionality, zvýšený důraz klade na reflexi pozicionality badatele*badatelky a etickou stránku vědeckého postupu. Může se zaměřovat na zkušenosti žen (rozhodně to však není nutností), stejně jako může, ale nemusí, být prováděn badatelkami-ženami. Tento výzkum splňuje i poslední dvě jmenované – ačkoli zbytné – charakteristiky.

Výše zmíněným aspektům se explicitně věnuji buď již v teoretické části této práce, anebo je podrobněji rozepisuji v samostatných kapitolách výzkumné části. Na tomto místě tak považuji za nutné zastavit se u jediného z nich: u pozicionality badatelky. Jelikož nepracuji v pozitivistickém paradigmatu, nepředpokládám, že existuje jakási neutrální perspektiva, univerzální pohled, jímž bych mohla zkoumat svět (Ramazanoglu & Holland, 2004; Haraway, 2016). Naopak považuji za klíčové transparentně odhalit svou sociokulturní pozici, jež mé myšlení, způsob poznání i přístup k celému výzkumu formovala. I přes snahu o co nejméně hierarchický přístup to budu stále já jako badatelka, kdo bude celý výzkum zpracovávat a na koho jsou v kvalitativní studii kladeny vyšší nároky než ve výzkumech kvantitativních. Svou subjektivní pozici se snažím konstantně aktivně reflektovat, a proto ji nepovažuji za problém.

Jako téměř třicetiletá bílá ne-heterosexuální „tělesně zdatná“ cis-žena ze střední třídy, která celý svůj život prožila v hlavním městě Praze anebo v jiných městech „západní“ Evropy, budu mít na tuto problematiku jiný pohled, než kdyby byt' jen jedna z těchto charakteristik byla jiná. Jsem také velmi ovlivněna studiem psychologie a genderových studií a dlouhodobým kontaktem s lidskoprávními organizacemi a aktivistkami, kteří*teré se obtěžováním různého druhu zabývají. Právě tyto dva studované obory značně ovlivnily například můj až terapeutický přístup k rozhovorům a důraz na feministické principy celé studie, která je tak ve své podstatě spíše interdisciplinárního charakteru.

Vymezení mé badatelské pozice by nebylo úplné bez podrobnějšího rozboru paradigmatu, v němž pracuji. V žádném případě neaspiruji na předložení objektivního a univerzálního pohledu na problém PO, mým cílem je naopak – vědoma si relativity

vědeckého poznání – představit z přiznaně subjektivní pozice jednu z jeho možných interpretací, vytvořenou dialogicky mezi badatelkou a participantkami (Guba & Lincoln, 1994; Kukla, 2013). Sociálně-konstruktivistické paradigma se mi v případě studie o kontextu PO v páru a jeho prožívání napadenými ženami jeví jako logický model, poněvadž právě pro toto téma má zásadní význam percepce zúčastněných stran a kontext. Pouliční obtěžování je v cisheteropatriarchálním společenském nastavení existující problém, jehož významy se však zhmotňují až právě na základě interpretace kontextu, v němž se odehrává, a není tak možné jej zobecňovat, stejně jako výsledky této studie.

2.2. Výzkumná metoda

Výzkum realizovaný v rámci této diplomové práce byl kvalitativního charakteru a konkrétní zvolenou výzkumnou metodou byly polostrukturované „in depth“ rozhovory na téma zkušeností queer žen s PO v páru, včetně jejich vnímání a prožívání. Hlubkový rozhovor jsem zvolila především proto, že se jedná o vhodnou metodu pro nepříliš prozkoumané oblasti (Clarke et al., 2010), jíž PO queer žen především v českém prostředí jednoznačně je. Rozhovor umožňuje dát hlas marginalizovaným skupinám – mezi než neheterosexuální ženy stále ještě patří – aby to byly právě ony, kdo svoje zkušenosti představí vlastním způsobem, vytvoří svůj narativ o PO v páru i jeho významech (Holstein & Gubrium, 2003). Při citlivé realizaci hlubkový rozhovor umožní detailní vhled do niterných obsahů participantek, a v kombinaci s následnou tematickou analýzou také zodpovězení výzkumných otázek a komplexní zmapování celého problému z pohledu obtěžovaných žen.

Za hlavní nevýhodu rozhovoru považuji riziko desirability, tedy snahu participanta*ky „zavděčit“ se badateli*ce a odpovídat podle jeho*jejích (domnělých) představ. Tomu jsem se snažila předejít vyzdvižením unikátnosti obsahů každé konkrétní participantky, zájmem o ně a explicitním upozorněním, že nic z toho, co se se mnou rozhodnou sdílet, nemůže být *špatně*. Dalším limitem rozhovorů je skutečnost, že badateli či badatelce umožňují pracovat pouze s těmi obsahy, které si participantující uvědomuje. To v určitých chvílích zmiňovaly i participantky tohoto výzkumu, samy si *byly vědomy, že si nejsou vědomy* (především rozsahu dopadů, které by na ně, případně na jejich vztah PO mělo). Ani toto však nepovažuji za zásadní slabinu metody rozhovorů. Podle mého názoru totiž není vědomý přístup participantek nezbytně nutný k tomu, aby se určité skutečnosti reflektovaly v jejich výpovědích, navíc i absence obsahu může o leccěms vypovídat.

Semi(struktura) rozhovorů mi také umožnila propojit výzkum s teoretickou částí a přehledně pokrýt všechny okruhy, které mají pro párové PO podle participantek zásadnější význam. Na rozdíl od rozhovoru strukturovaného, jenž by přesně definovanými otázkami mohl působit chladně, redukcionisticky a participantky až manipulovat do oblastí, které ony samy za zásadní nemusejí považovat, je semistrukturovaný rozhovor dostatečně flexibilní a umožňuje zachovat i lingvistickou autenticitu (Hendl, 2016). Poskytuje všem zúčastněným možnost adaptovat jeho průběh na již řečené tak, aby působil empaticky a přirozeně, a vyzdvihnout klíčové oblasti, které se mohou vyjevit až při vlastním interview (Švaříček & Šed'ová, 2007). Nestrukturovaný rozhovor by tento účel mohl splnit také, ale PO je problém natolik komplexní, že bez badatelčina kormidlování by se participantky mohly poměrně snadno odchýlit k pro tuto studii ne tolik relevantním zkušenostem s jinými druhy obtěžování, např. na pracovišti, což se v několika krátkých momentech během rozhovorů také stalo.

V teoretické části jsem se v několika kapitolách věnovala specifickým aspektům PO ne-heterosexuálních žen, kteréžto poznatky mi posloužily jako základ pro pět okruhů probíraných v rámci semistrukturovaných rozhovorů. S participantkami jsme se detailněji věnovaly podobě PO, jemuž čelí v páru, kontextu, v němž se odehrává, dopadům na jejich životy a vztahy, reakcím na něj a způsobům, jak si prožité incidenty zpracovávají nebo se jim snaží „předcházet“. Pro celou studii bylo klíčové, aby tyto okruhy nebyly umělé, omezující anebo snad zavádějící. Vycházela jsem sice z nastudované teorie o PO, ale zároveň jsem se snažila poskytnout participantkám dostatek prostoru pro jejich vlastní pojetí tohoto problému, především na začátku a na konci rozhovoru.

V září 2023 jsem realizovala první rozhovor, který však byl pouze pilotní. Jeho cílem bylo především ověřit, jestli původní navržená osnova rozhovoru funguje v reálné situaci a procvičit správné kladení otázek, tedy pokládat dotazy otevřené, inkluzivní, a nikoli sugestivní, které by participantku naváděly k (domnělým) požadovaným výsledkům. Během pilotního rozhovoru se jako hlavní limit neukázala ani tak vlastní formulace otázek, ale spíše poměrně častá tendence klást více dotazů najednou proto, abych zajistila pochopení dotazu participantkami. Právě díky pilotnímu rozhovoru jsem tuto podle Hendla (2016) jednu z nejčastějších chyb mohla významně redukovat, přestože ne zcela odstranit. Důležitou součástí pilotního rozhovoru byla také eliminace vlastního stresu z nepřiliš důvěrně známého postupu. Díky jeho realizaci se mi podařilo se sebejistěji ukotvit v pozici badatelky a být schopná pružně reagovat

i na nestrukturované obsahy „skutečných“ participantek. To považuji za klíčové především proto, že PO je poměrně citlivé a niterné téma, které může být potenciálně zraňující až traumatizující, a redukce vlastního stresu mi umožnila aktivně snižovat i případnou nepohodu participantek, plně se soustředit na jejich potřeby a být jim plně k dispozici i terapeuticky. Snahu vyhnout se stresu na obou stranách považuje Reinharz (1992) za jeden ze základních aspektů rozhovoru a velmi citlivý moment, kdy bylo třeba přestoupit z výzkumného rámce do terapeutického, nastal během „skutečných“ rozhovorů hned několikrát.

Celkem jsem uskutečnila osm výzkumných rozhovorů, jež trvaly mezi šedesáti a devadesáti minutami v závislosti na množství obsahů konkrétní participantky a jejím stylu vyjadřování. Přestože vlastní výzkumné rozhovory netrvaly nijak výjimečně dlouho, s participantkami jsem trávila průměrně tři hodiny, poněvadž citlivost tématu vyžadovala prvotní seznámení se, „naladění se“ a především následnou „after care“, kdy jsem považovala za zásadní se ujistit, jak se daná žena po rozhovoru cítí, což samy participantky mnohdy aktivně iniciovaly a explicitně vyjadřovaly potřebu své pocity po proběhlém rozhovoru ještě rozebrat.

Zásadní byl i výběr místa, kde se rozhovor uskuteční. Jelikož Gubrium et al. (2012) vyzdvihují důležitost komfortu a pocitu bezpečí participantek, nechala jsem výběr převážně na nich tak, aby jim vyhovovala jak konkrétní lokace, tak i vzdálenost od jejich místa bydliště. V případě, že o svých preferencích neměly jasno, dala jsem jim na výběr z několika možností, včetně setkání venku či dokonce podle námětu Nedbálkové (2021) i procházku po městě, která by se v souvislosti s tématem výzkumu mohla zdát přinejmenším zajímavá. Možnost setkání v parku využila jedna participantka, dvě preferovaly oblíbenou kavárnu, tři jsem navštívila přímo u nich doma a dvě participantky preferovaly v rámci zachování absolutní anonymity domov můj. Ve všech případech se jednalo o klidné prostředí bez nadměrného hluku nebo nechtěné přítomnosti třetích osob.

Měsíc až dva týdny před tím, než jsme s participantkami zahájily samotné osobní schůzky, jsem jim přes sociální síť poslala krátké informace o výzkumu a oblastech, na něž se budu v jeho průběhu zaměřovat. To jsem považovala za vhodný postup především proto, aby zúčastněné měly možnost se nad tímto tématem zamyslet, vybavit si například incidenty z minulosti nebo i vědoměji sledovat svoje prožívání v současnosti. Participantky tento postup uvítaly a téměř všechny explicitně zmínily, že se v mezičase nad problematikou hlouběji zamýšlely, dvě si dokonce i sepsaly poznámky.

Samotné výzkumné rozhovory poté probíhaly podle předem dané osnovy, především co se úvodní a závěrečné části týče. Nejprve jsem stručně představila výzkum a – pokud to bylo nutné – i sebe, zdůraznila jsem svoje hlavní badatelská pravidla tedy snahu o transparentnost, nehierarchičnost a zajištění maximálního pocitu bezpečí zúčastněných. Následně jsem nechala participantkám dostatek času, aby si prostudovaly a podepsaly informovaný souhlas s GDPR (viz Příloha 1 a 2). Také si vybraly pseudonym z nabídky (jejímž účelem bylo odlehčení atmosféry) a označení své identity, které je pro ně komfortní. V průběhu rozhovoru jsem v kontextu položila i otázky z krátkého demografického dotazníku, jehož samostatné vyplňování by podle mého názoru mohlo zbytečně ještě více formalizovat atmosféru.

Jádrová část rozhovoru začínala vždy totožně, konkrétně otázkou „*Jaké jsou tvoje zkušenosti s pouličním obtěžováním?*“. Takto volně formulovaným dotazem jsem se snažila získat autentické postřehy participantek o tomto problému a jejich vlastní náhled na něj, ještě nestrukturovaný jakoukoli mou badatelskou aktivitou. Následně jsem se vždy individuální formou podle vývoje konkrétního rozhovoru zaměřila na pět výše popsaných okruhů, nejprve volněji a následně v souvislosti s PO, které participantky zažívají v páru. V závěru rozhovoru jsem jim položila imaginativní otázku ve znění „*Představ si svět, kde pouliční obtěžování neexistuje. Jak by ses chovala, jak by ses cítila?*“, kterážto se ukázala být velmi zajímavou jak pro mne jako badatelku, tak především pro ně samotné. Mým cílem bylo takto formulovanou otázkou rozvolnit strukturu a jakousi přímočarost rozhovoru a objevit ty obsahy, které zúčastněné ženy nemají zcela zvědomělé a v předchozí části je na mé přímé dotazy nezmínily. To se v několika případech podařilo a participantky samy vyjadřovaly překvapení nad tím, jakou měrou je PO ovlivňuje, čehož si podle svých slov nebyly vědomy. Jakmile měly obě strany pocit, že se téma i jeho dílčí části vyčerpaly, položila jsem poslední otázku „*Je ještě něco, co nezaznělo, co bys chtěla dodat?*“. Ta směřovala na moje badatelské slepé skvrny; snažila jsem se jí předejít opomenutí oblastí, které podle zúčastněných žen do tématu patří.

Po skončení rozhovoru jsem participantkám poděkovala za účast a informovala je o možnosti cokoli následně doplnit například formou hlasové zprávy, písemně či osobně, čehož využila jedna z nich. Zopakovala jsem také, že jim celý transkript zašlu k případné korektuře, čehož také využila jedna ze zúčastněných. Odpověděla jsem na případné dotazy a následovala fáze tzv. after care, kdy jsem se každé zeptala na její pocity po proběhlém rozhovoru a pokud to bylo třeba, snažila jsem se jí být nápomocna i jako

psycholožka. Jedna z participantek mě požádala o kontakt na terapeuta*terapeutku, jež se zabývá LGBTQ tématy, který jsem jí podle svého nejlepšího svědomí poskytla.

V závěru této kapitoly považuji za nutné se ještě ve stručnosti zastavit u oněch badatelských pravidel, o nichž jsem se zmínila výše. Prvním byla otevřená komunikace a celková transparentnost, kterou v souladu s Clarke et al. (2010) považuji za hlavní nástroj k dosažení autentičnosti a vytvoření prostoru, v němž se všichni budou cítit bezpečně. Pokud se tedy participantky měly potřebu zeptat na cokoli o výzkumu či mé osobě, tuto možnost jsem jim poskytla, ovšem s jasně vymezenou hranicí, že moje vlastní obsahy nesmí ovlivňovat jejich výpovědi, mají pouze přispět k pocitu bezpečí. Dalším pravidlem byla snaha o odstranění mocenské hierarchie badatelka-participantka (Reinharz, 1992). Budu to sice vždy já coby badatelka se svým vědeckým paradigmatem, kdo klade otázky a následně výzkum zpracovává a analyzuje, ale do jisté míry k nehierarchičnosti studie může přispět už jen jasná deklarace tohoto cíle ještě před začátkem výzkumného rozhovoru. Podobný efekt může mít i používání srozumitelné terminologie jak během rozhovorů, tak i eliminace výrazů svědčících o pasivitě „*zkoumaných objektů/respondentek*“ během následné analýzy. K větší důvěře, autenticitě i pochopení sdílených obsahů může podle Reinharz (1992) přispět i přiznaná pozice insiderky, kdy si jsou participantky vědomy, že badatelka je „jedna z nich“. Svou motivaci, identitu i badatelské hodnoty jsem proto zúčastněným otevřeně komunikovala.

2.3. Metoda zpracování dat

Pro analýzu obsahů z výzkumných rozhovorů jsem si zvolila metodu tematické analýzy. Ta je jednou ze základních metod kvalitativního výzkumu (Holloway & Todres, 2003) a za její hlavní výhodu považují Braun a Clarke (2006) její flexibilitu. Právě tato charakteristika vedla k využití tematické analýzy i mne. Umožňuje totiž badateli*badatelce pracovat nikoli rigidním způsobem, který v tak komplexním tématu, kterým je PO ne-heterosexuálních žen zaměřené na pár, není možné. Jelikož se jedná o poměrně neprobádané téma, jedním z cílů bylo v souboru dat vyhledat společná témata, o nichž participantky hovořily a jimž přiřkládaly významy, přehledně je seřadit do logických celků a v konečném důsledku i poodkrýt možnosti dalšího výzkumu na tomto poli. Společná témata a opakující se vzorce vygenerované pomocí tematické analýzy posloužila jako základ odpovědí na výzkumné otázky formulované výše.

Attride-Stirling (2001) a Hendl (2016) označují za jedno z hlavních potenciálních rizik kvalitativního výzkumu jeho netransparentnost. Považuji proto za nutné popsat

i konkrétní způsob práce s nasbíranými daty, který byl v souladu s šestikrokovým manuálem Braun a Clarke (2006) o tematické analýze. V první fázi, kterou obě zmíněné autorky i Hendl (2016, s. 267) nazývají *seznámením se s daty*, jsem nahrané rozhovory vlastnoručně a doslovně převedla do písemné podoby, pouze jsem odstranila tzv. *vycpávková* slova, která neměla žádnou informační hodnotu, ba jejich frekvence místy ztěžovala pochopení. Vlastnoruční přepis, který Bird (2005) dokonce považuje za esenciální část kvalitativního výzkum, mi svou extrémní časovou náročností umožnil se s daty seznámit skutečně hlubinně a už při tomto procesu si vytvářet počáteční souvislosti mezi jednotlivými částmi rozhovorů.

Když jsem díky opakovanému čtení přepsaných rozhovorů získala komplexní přehled o celém datovém souboru, nastala fáze *tvorby počátečních kódů*. Ty lze popsat jako jakési nejmenší částice datového souboru, jež jsou následně sdruženy do obecnějších témat. Podle Braun a Clarke (2006) je v této fázi důležité vytvořit co největší množství počátečních kódů, které by posléze mohly být užitečné, do detailu pracovat s celým souborem. Zároveň upozorňují na možnost si z celého datového souboru vybrat jen určité části relevantní pro téma, které chce badatel*ka podrobit analýze. To jsem učinila především v těch úsecích, kdy se participantky odchýlily od tématu PO k jiným druhům obtěžování (tzv. manspreadingu, obtěžování na pracovišti apod.) nebo od zkoumané párové dimenze ke catcallingu, jehož terčem se stávají o samotě a který může mít zcela odlišnou podobu.

Jakmile jsem celý soubor opatřila primárními kódy, nastala fáze *hledání témat*, kdy jsem tyto atomy začala seskupovat do molekul; každý kód jsem tedy sdružila pod jemu logicky nadřazené téma. Některá takto vygenerovaná témata se ukázala jako logická, jiná však bylo nutné ještě upravit, protože například nebyla schopná obsáhnout příslušné kódy. V této fázi *přezkoumání témat* nastala také migrace některých kódů mezi tématy, aby bylo možné poté výsledky představit v logickém a navazujícím celku. Pátým krokem bylo finální *definování a pojmenování témat*, kdy jsem už měla vytvořený přehledný plán nejčastěji se vyskytujících kódů sdružených do adekvátních množin, bylo však nutné je také výstižně pojmenovat. K tomu jsem využila některé expresivní formulace, které samy participantky pro popis určité skutečnosti použily. Zároveň jsem usilovala o zachování kontextu jednotlivých výroků, pokud jsem jej považovala za nutný pro porozumění v souladu s (vnímanou) intencí participantek.

Poslední fází už byla vlastní *tvorba zprávy*, tedy podrobný a pečlivý popis narativů, které participantky vyprávějí a jimiž badatelka ve zvoleném vědeckém

paradigmatu na základě vlastní erudice, pozice a odkazů na nastudované teorie (v theory-driven výzkumu) provází. Badatel*ka tak sice „dává hlas“ participantkám, ale postup tematické analýzy není pasivním procesem, kde by se témata sama o sobě vynořila, nýbrž je to právě on*a, kdo společné vzorce identifikuje a prezentuje (Fine, 2002). Pro zachování vyváženosti jsem se také soustředila na to, aby hlasy participantek zaznívaly s podobnou četností, pokud však některá výpověď byla z mého pohledu analyticky nosnější, upřednostnila jsem ji. Konečný počet citací (Berta 22, Bobina 16, Milena 14, Růžena 10, Gerta 13, Blažena 11, Herta 19, Božena 20) však dokazuje, že se společná témata objevovala napříč výzkumnými rozhovory.

2.4. Etika výzkumu

Jedním z nejdůležitějších aspektů každého výzkumu – ať už je jakéhokoli druhu – je etika. V případě queer žen se navíc jedná o zvlášť zranitelnou skupinu, především kvůli jejich marginalizované pozici ve společnosti pramenící z intersekce ženského genderu a ne-heterosexuální identity, a důraz na etiku je proto o to zásadnější. Dostupné studie zabývající se LGBTQ tématy se mnohdy nevyhnou stereotypizaci až diskriminaci, případně nejsou dostatečně inkluzivní. Při samotných rozhovorech i následné interpretaci výsledků jsem proto měla na paměti především hippokratovské *primum non nocere* tedy především participantkám neškodit necitlivým přístupem.

Postupovala jsem v souladu se základními pravidly inkluzivního a neheterosexistického výzkumu, která sepsali Herek et al. (1991). Pro takový výzkum je příznačná např. snaha o co nejvyšší ochranu oslovené skupiny participujících, vědomá práce s (nejen) genderově citlivým jazykem včetně nestereotypizujících otázek, erudice dané*ho badatele*badatelky na poli LGBTQ témat a jeho*její přiznaná subjektivita a uvědomování si limitů studie.

Všeobjímající „mantrou“ pro mě jako pro badatelku byla snaha o vytvoření bezpečného prostoru, aby se participantky cítily komfortně při sdílení často hlubinných obsahů a mnohdy až traumatických vzpomínek. Základem byl proto nehierarchický přístup, kdy jsem participantkám dala možnost se ptát na cokoli jak o samotném výzkumu, tak i o mně a mé motivaci s tím, že na většinu otázek jsem jim transparentně a upřímně odpovídala, pokud však tyto odpovědi nemohly zkusit výsledky studie. Zároveň jsem vždy každé konkrétní participantce v souladu s feministickým přístupem k sociologii (Smith, 1987; Reinharz, 1992) zdůraznila, že za expertku na probírané

obsahy považují právě ji, že kladu důraz na *její* zkušenosti, na *její* prožívání, na *její* pojetí celé problematiky.

Samozřejmou součástí každého rozhovoru byl informovaný souhlas a GDPR, obsahující základní informace o studii, metodě sběru dat a právě etických aspektech, které jsem participantkám dala k přečtení a podpisu. Jelikož ne všechny participantky dokumenty četly pečlivě, klíčové body jsem zdůraznila ještě ústní formou před začátkem samotného rozhovoru. Všechny tyto informace jsem jim ale zaslala písemně přes sociální síť ještě před tím, než se vůbec rozhodly studie zúčastnit. Upozornila jsem je také na to, že budu rozhovor nahrávat na (pro jistotu) dvě různá zařízení kvůli následnému přepisu a analýze a že jim posléze transkripty zašlu k dodatečné korektuře či pro jejich osobní rozvoj a sebereflexi. Zdůraznila jsem také, že jejich anonymita bude zcela zachována a citace z rozhovorů se v práci objeví výhradně pod pseudonymem a bližším označením jejich identity, které samy pro sebe používají a identifikují se s ním. Byly také ujištěny o zcela dobrovolném charakteru výzkumu, možnosti z něj kdykoli odstoupit, případně neodpovídat na konkrétní otázku. Po celou dobu trvání studie měly participantky také možnost obrátit se s jakýmkoli dotazy či nesrovnalostmi na mne, na vedoucí práce nebo na etickou komisi FHS UK.

3. Výzkumný soubor

Jednou ze základních otázek, jež bylo třeba v rámci tohoto výzkumu vyřešit, byla podoba výzkumného souboru, a především kritérium jeho výběru. Jelikož ohniskem výzkumu byly zkušenosti ne-heterosexuálních žen s PO v páru a v českém prostředí, zvolila jsem nenáhodný výběr a konkrétně kombinaci sebevýběru a výběru kritériálního. V první fázi jsem se soustředila na ty queer ženy, které veřejně, na sociálních sítích nebo při osobním rozhovoru samy deklarovaly, že mají opakované a dlouhodobé zkušenosti s PO. Jednalo se tedy jak o ženy přímo z mého okolí, tak o ženy, které svoje zkušenosti sdílí do jisté míry veřejně. Ve druhé fázi bylo nutné ověřit, zda tyto ženy splňují dvě kritéria, která jsem si definovala i na základě studia podobných výzkumů ze zahraničí (např. Meyer, 2012; Kolysh, 2021). Prvním bylo, zda daná žena prožila většinu života v České republice, jelikož výzkum se zaměřuje na PO v českém prostředí. Druhým kritériem bylo, zda se tato žena viditelně pohybuje ve veřejném prostoru v intimní interakci s jinou ženou, například v páru. Toto kritérium bylo zásadní, poněvadž mi poskytlo možnost zkoumat intersekcionalní dimenzi obtěžování queer žen, jež se neodehrává pouze na základě ženského genderu či stereotypů o genderovém projevu (jež mohou mít v rigidním vnímání ve veřejném prostoru větší význam než vlastní sexuální identita obtěžovaných), ale je na ně či na jejich vztah cíleno právě z důvodu, že jsou otevřeně a viditelně v páru s jinou ženou. Třetím – esenciálním – kritériem byla ochota a motivace těchto queer žen se výzkumného rozhovoru zúčastnit.

Výzkumný soubor je nakonec složen celkem z osmi ne-heterosexuálních žen, jež mají zkušenosti s PO, pocházejí nebo podstatnou část života prožily v České republice, na veřejnosti se pohybují ve viditelné intimní interakci s jinou ženou (všechny v současnosti jsou anebo v minulosti byly ve vztahu se ženou) a byly ochotné svoje postřehy na toto téma sdílet. Po realizaci osmi rozhovorů došlo podle mého názoru k saturaci témat a na nová jsme už nenarážely, výběr jsem proto uzavřela (Novotná et al., 2019).

V rámci limitovaných možností kvalitativního výzkumu, který je už ze své podstaty reprezentativní pouze s ohledem na zkoumanou problematiku a neklade si ambice vztahovat se k celé populaci (Hendl, 2016) jsem usilovala o co největší heterogenitu vzorku, především co se věku a místa bydliště participantek týče. Při jejich výběru jsem musela cíleně vyvažovat mezi snahou vyhnout se přílišné homogenitě a požadavkem na dlouhodobé a opakované zkušenosti s PO, jelikož obě jmenované

demografické charakteristiky hrají v tomto kontextu významnou roli (Brown & Maillochon, 2002). Ženy účastné na této studii jsou ve věku 22 až 35 let, čtyři z nich pocházejí z města nad milion obyvatel, jedna z města krajského do 200 000 obyvatel a tři z obce do 5000 obyvatel.

4. Výsledky

Výše formulované výzkumné otázky mi poskytnou základní kostru k představení výsledků této studie. Než však přikročím k jejich zodpovídání, ráda bych v samotném úvodu nechala participantky promluvit o frekvenci, s níž párové PO ve svých životech zažívají. Jelikož jsem je už v počátku vybrala podle kritéria, zda s tímto chováním mají zkušenosti, množství incidentů, jež se děje přímo jim, samozřejmě není reprezentativní vůči celkové prevalenci párového obtěžování v celé populaci queer žen, i přesto jej však považuji za alarmující:

Třeba 6 měsíců našeho života, než začal covid, to bylo skoro vždycky, když jsme někde byly venku (Berta, sapphická žena)

Děje se to pokaždý, když někam s přítelkyní jdeme nebo vlastně pokaždý, když se na veřejnosti držím s holkou za ruku nebo si třeba dáváme pusy... Do té doby mě ani nenapadlo, že je vůbec možný, aby se to tak často dělo, to mě vážně úplně odrovnalo, to mě TAK zarazilo (Božena, queer žena)

A vlastně mě to překvapilo, v jak velký míře se s tím setkáváme, protože jsem myslela, že se to nebude tolik dít (Herta, lesbická žena)

Za alarmující považuji také způsob, jakým mnohdy participantky o frekvenci obtěžování mluvily. Svědčí totiž o tom, že tyto incidenty už v jejich životech a vztazích přerostly v každodenní rutinu, jakousi normu, již už mnohdy nepovažují za hodnu zmínění, zapomínají ji. Podobnou dynamiku ignorace útoků popisují i Browne et al. (2011):

Já už jsem si to tak internalizovala, že to je běžná věc, že tyhle věci se prostě dějou, a proto mám pocit, že to vlastně ani nestojí za zmínku (Blažena, pansexuální žena)

Možná jde vo to, že se to v nějaký třeba malý formě stalo už tolikrát, že není realistický, abych si to všechno pamatovala (...) Myslím si, že to je tak přítomný v tom prostoru a nějaký každodennosti, že to stejně není možný eliminovat (Herta, lesbická žena)

Ono je to taková norma to obtěžování, že já už si to ani nepamatuju, co se přesně dělo (Milena, pansexuální žena)

Je toho spousta no, ale ono jak se to děje furt, tak už člověk to možná nechává bejt, nebo nenechává bejt, ale ignoruje (Bobina, lesbická žena)

Právě tento diskurz, že incidenty „nestojí za zmínku“, že jsou dalším friedanovským *problémem beze jména* (který však Davis (2002) v tomto případě nazývá „zraněním beze jména“) paradoxně ukazuje na závažnost celého problému. Hlavní paradox PO spočívá v tom, že právě ty projevy, které jsou v konkrétním společenském kontextu nejčastější, jsou také nejvíce neviditelné (Collins, 1998). Pomocí konkrétních výpovědí participantek jsem proto v úvodu chtěla ilustrovat nutnost rekonceptualizace přístupu k PO, kterou diskutuji v teoretické části.

4.1. „Veřejný prostor“ aneb zkušenosti queer žen s pouličním obtěžováním v páru

Na úvodní otázku „*Jaké máte zkušenosti s pouličním obtěžováním?*“ odpovídaly oslovené ženy různými způsoby. Některé se zaměřovaly i na incidenty, které se odehrály, když se ve veřejném prostoru pohybovaly o samotě, anebo na jiné druhy chování, které za PO považují také jako je například manspreading nebo nevyžádaný kontakt s lidmi pod vlivem návykových látek. Ohniskem tohoto výzkumu je však dynamika PO queer žen v páru, proto výše zmíněné situace nebudu dále rozebírat a spíše je ponechám jako námět na komplexní analýzu *jakéhokoli* obtěžování, které queer ženy ve veřejném prostoru zažívají. Naopak představím – v pořadí, v jakém se v našich rozhovorech objevovaly nejčastěji – právě ty situace, které jsou na dvojici queer žen (s největší pravděpodobností) mířené z důvodu intersekce jejich ženského genderu a neheterosexuální identity.

Jednoznačně nejčastější situací tohoto typu, kterou zmínily téměř všechny participantky, bylo pozvání „do trojky“, jež se podle Berty děje zcela nezávisle na jiném než párovém kontextu:

To, že chtějí do trojky je nejčastější poznámka na náš vztah, kdybych měla říct jednu poznámku, která se opakuje a děje se napříč těma rokama, co spolu jsme, napříč různějma městama, interakcema, časama... Není to tím, že je večer, stalo se nám to v 10 ráno v Brně... (Berta, sapfická žena)

O společenské (i internalizované) normalizaci a bagatelizaci častých projevů PO svědčí i až zarážející shoda při volbě slov, jimiž participantky tyto incidenty popisovaly; považují je ve svých životech za „úplnou klasiku“:

Třeba to zvaní do trojky, tak to je úplně, to je totální klasika (Blažena, pansexuální žena)

Spoustukrát to je pozvání do trojky, to je úplná klasika (Milena, pansexuální žena)

Myslím, že to bylo ještě ten samej večer, kdy se nám stalo ještě něco dalšího, a to taková ta klasika „Jó, nechcete do trojky?“, něco, co my považujeme za soft verzi (Berta, sapfická žena)

Další z objektivizujících – ačkoli tentokrát neverbálních – situací, které participantky opakovaně zmiňovaly, byla snaha obtěžujících si je coby pár vyfotografovat, když se na veřejnosti držely za ruku anebo líbaly:

Když jsme spolu někde byly s přítelkyní, tak už se nám někde stalo třeba třikrát, že si nás někdo fotil co o tom vědomě vím... Jednou třeba na Národce, když jsme spolu šly a držely se za ruce (Růžena, lesbická žena)

Tam na té ulici jsme byly právě s tou mojí exmanželkou a tam jsme se líbaly a nějaký lidi, nějaký týpci zase, si nás začli fotit... Začli tam postávat, pozorovat, fotit a měli z toho zábavičku (Gerta, lesbická žena)

„Zábavičku“ představoval pár žen líbajících se na ulici i v případě Herty a Mileny. Herta popisuje povzbuzování, tleskání a výskání, které jejich intimní projev vzbudil:

My jsme spolu byly teprve krátce a líbaly jsme se v nějakém podloubí a ani jsme se nestihly líbat moc dlouho, protože pak kolem nás prošla nějaká skupinka nevím, tipuju, že to byli nějaký mladý Britové, co se sem přijeli nakalit, protože to tady je levný, a nějak měli komentáře na to nebo nás nějak u toho začli tak jako povzbuzovat, že začli tleskat a nějak vejskat... (Herta, lesbická žena)

Milena zmiňuje obdobný incident, ovšem s tím rozdílem, že jako jediná ze zúčastněných zažila i situaci, kdy iniciátorkou obtěžování byla žena (ačkoli i ta se ve svém „povzbuzování“ vztahovala ke kamarádovi):

Taky se nám stal jeden bizarní incident, kdy jsme se líbaly na ulici a nějaká žena na nás křikla něco ve smyslu „Hej, holky, můj kamarád vás miluje!“ a tleskala nám a povzbuzovala nás... A von seděl vedle v autě takovej nějakej zaražený (Milena, pansexuální žena)

Ostatní zúčastněné ženy naproti tomu často v nějaké fázi rozhovoru explicitně zdůraznily, že se jim obtěžující incidenty dějí výhradně s muži. To je sice v souladu s výsledky značného množství kvantitativních i kvalitativních studií na toto téma (Kissling, 1991; Wesselmann & Kelly, 2010; Britton, 2011; McNeil, 2012), nicméně jakákoli genderová esencionalizace není na místě. Jádrem mé práce je totiž kritický přístup k cisheteropatriarchální společnosti, která privileguje hegemonní maskulinitu a z jejíž dynamiky obtěžující chování určité skupiny specificky socializovaných mužů vyrůstá, nikoli planá viktimizace. Přesto se jedná o téma, které téměř jako jediné bylo společné všem participantkám, a považuji proto za nutné je zde zmínit:

Od žen na ulici se to neděje, to se mi nikdy nestalo (Bobina, lesbická žena)

A samozřejmě v naprostý většině případů jsou to prostě vždycky muži nebo kluci, kdo maj bud' vyloženě nějaký poznámky nebo někdy ani nemusej vyloženě mluvit... (Herta, lesbická žena)

A většinou se to děje vážně s muži, mně se to asi nestalo se ženou (Milena, pansexuální žena)

Participantky také popsaly, jak tyto zážitky – které se jim dějí ve valné většině s muži – negativně ovlivnily jejich vztah k „této skupině“. Obecná nedůvěra vůči mužům se jako důsledek PO objevuje opakovaně (DC Office of Human Rights, 2020), samy zúčastněné ženy však své tendence k homogenizaci reflektovaly a kriticky nahlížely. Zároveň ale přímé zásahy do jejich osobního prostoru a integrity narušily prožívaný pocit bezpečí právě s muži, jak o tom mluví Berta, a vyvolaly i jistou „alergii“ a snahu se mužům vyhnout, již ve svém životě identifikovala Božena:

Rozhodně mi to nepřidává důvěru v muže obecně, naopak... Já se vůbec necejtím safe s mužema, zároveň je ale pro mě těžký vyvážit to „Nelíbí se mi to, není to pro mě safe“ a mít to fakt až na tý úrovni „Nesnáším všechny muže“, protože tak to není. (Berta, sapfická žena)

Jsem z toho rezignovaná, jsem z toho naštvaná a fakt čím dál víc – jelikož to jsou jenom muži – jsem na ně už trochu alergická... Snažím se vyhnout jejich společnosti, a to ve všech možných kontextech, nejenom na ulici, ale i ve svém soukromém životě a tak... Protože se mi velmi často děje, že dělají něco, co mi prostě vadí. (Božena, queer žena)

Kromě spíše objektivizujícího chování typu pozvání „do trojky“ a fotografování zmiňovaly participantky i situace, kdy se s přítelkyní staly terčem explicitně homonegativní agrese v podobě vulgárních urážek mířených na jejich domnělou identitu a často doprovázených dalšími dehonestujícími projevy ze strany obtěžujících:

My jsme se podle mě líbaly a myslím, že toho si on všimnul a na to reagoval, a on kolem nás prošel, drknul do nás ramenem, do obou, ale tak jako jemně, a řekl „Lesby jedny zasraný“ nebo něco takového a pak si odplivnul. A pak odešel a to bylo celý. (Berta, sapphická žena)

Když jsme zase s tou mojí ženou šly na Florenci za ruku, šel proti nám nějaký člověk a těsně před náma se zastavil, plivnul si na zem a řekl „Fuj, lesby!“ a šel dál. (Gerta, lesbická žena)

Když jsme byly na jednom z našich prvních randiček, tak jsme se trochu opily, a začaly jsme se prostě líbat na ulici a prošel kolem nás nějaký starej chlap a řekl: „To je vostuda!“ (Ružena, lesbická žena)

Božena urážky nebo plivání považuje za závažnější než výše zmíněné objektivizační projevy:

S bejvalou přítelkyní se nám staly i víc hard core incidenty než jenom to zvaní do trojky... Typu, že na nás nějaký chlap zařval, že jsme nechutný a úchylný a vodplivnul si těsně před nás na chodník (Božena, queer žena)

Hierarchizace a rámování určitých incidentů jako „roztomile nevinné“ může logicky souviset s vnímanou mírou nebezpečí v daném momentu, například pokud jsou jeho iniciátory děti jako v případě Gerty:

Nejposlednější zkušenost byla loni na Maltě, která byla tak roztomile nevinná, kdy jsme šly zase za ruku s přítelkyní kolem kostela, kde byla parta malejch kluků a ty nás

uviděli a zařvali „Lesbianas!“ a utekli se smíchem pryč... Bylo to až roztomilý, jako z nějakýho filmu (Gerta, lesbická žena)

Při rozhovorech jsme s participantkami na určitou hierarchizaci narážely opakovaně. Celkovému diskurzu o PO nicméně nepřispívá, poněvadž zneviditelňuje právě „méně závažné“ projevy (Meyer, 2015). Ostatně normalizaci, vytěšňování a trivializaci různých nepříjemných situací participantky popisovaly i v samotném úvodu studie.

Vedle nevyžádaných pozvání, fotografování, „povzbuzování“ či vyložených urážek bylo posledním častým projevem PO „zírání“, tedy situace, kdy pár dvou žen přitahuje mnoho pozornosti v podobě pohledů ostatních lidí – ať už zvědavých, pohrdlivých či oplzlých. Blažena i Božena konstantní pohledy kolemjdoucích opět považují za běžný a „samozřejmý“ jev v životě na veřejnosti viditelného queer páru:

Že na vás lidi zírají, to se nám stávalo častokrát... Jako já si vybavím, když jsme s mojí přítelkyní byly někde venku, tak samozřejmě neustále vnímáš ty pohledy, to je asi vlastně trochu smutný to říkat, ale je to jako jasný, že vnímáš ty pohledy (Blažena, pansexuální žena)

Pokaždý na nás někdo zírá, neustálý upřený pohledy prostě na nás, úplně bezskrupulózní, třeba jeden chlap na nás takhle zíral asi tři celý minuty, prostě zíral a nic neříkal (Božena, queer žena)

4.1.1. „My jsme prostě chodící porno“ aneb Jak oslovené ženy svoje zkušenosti vnímají a interpretují?

Za nedílnou součást studie zaměřené na PO v páru považuji dát participantkám možnost se vyjádřit k tomu, jak své zkušenosti samy vnímají a interpretují. Je to totiž právě jejich percepce, která je v celém tématu klíčová, už i pro samotné označení určitého chování nálepkou obtěžování. Za zajímavé a do jisté míry symptomatické pokládám pozorování, že pouze jediná ze zúčastněných žen explicitně označila alespoň některou ze svých zkušeností nálepkou „homofobní“ a PO sebe a své přítelkyně považovala za důkaz přetrvávající existence homofobie ve společnosti:

Je to pro mě takový utvrzení v tom, že ta společnost umí – a pořád je – být homofobní, že si člověk to téma, který zná z teorie, tak že si vlastně potvrdí, že existuje. že si to už neberu osobně, ale že mi to připomene, že „It’s real thing, homophobia“ (Gerta, lesbická žena)

Část participantek obtěžující projevy cílené na pár sice otevřeně nepojmenovala jako homofobní, ale coby performativní projev mocenské hierarchie v podobě přímého útoku na svou (domnělou) lesbickou identitu je vnímala taktéž:

Já to beru tak, že se nějakým způsobem potřebuje vymezit vůči lesbám nebo že tam potřebuje vyjádřit nějakou jako moc (Milena, pansexuální žena)

Myslím, že jeden ten záměr je právě takovej pohrdlivej, vnímám to možná přímo jako nahnání strachu nebo výhrůžku takový jako „Hej, vy sem nepatříte, nám se to nelíbí, tady nemáte co dělat“ nebo jako „Ještě jednou to uděláte a budete toho litovat“, takovýhle negativní intence za tím (Berta, sapphická žena)

Berta ve své odpovědi tematizuje situaci, kdy si dvojice žen „dovolí“ být spolu vidět v intimní interakci na veřejnosti, čímž si nárokují právo na prostor, který jí v cisheteropatriarchálním nastavení společnosti nepřísluší (Namaste, 1996). Tím se stává možným terčem výhrůžek, jak ona sama některé incidenty PO také vnímá. Herta ve své odpovědi popisuje, jaké dopady může mít takto „privatizované“ právo na prostor a z něj pramenící obtěžující projevy na některé členy*členky společnosti; doslova má pocit, že pro ni na světě není místo:

Pokaždý, když se něco takovýho stane, tak je to jako kdyby mě někdo bodnul někam... A vono se to pak zahojí, ale pamatuju si to minimálně jako nějaký pocity z toho, posiluje to ve mně pocit toho, že svět není úplně super místo... (přemýšlí) Že v nějakých ohledech svět není pro mě zařízenej a někdy mám pocit, že tu pro mě není úplně místo a z toho mi není moc dobře... (Herta, lesbická žena)

Útoky na queer identitu podle participantek také mohou ústít až v jakousi snahu je „zheterosexualizovat“, což je druh homonegativního jednání, jenž se v souvislosti (nejen) s queer ženami i v současnosti stále používá v rámci tzv. „konverzních terapií“ (Mendos et al., 2020) a v kontextu PO se manifestuje v případě Gerty a Bobiny:

Pak nám začli říkat, že určitě nejsme lesby, že takhle lesby nevypadaj, že jsme neměly jenom dobrej sex, klasika, že voni nám teda ukážou, že nejsme ty lesby a tak dál... (Gerta, lesbická žena)

Ale má to prostě jinou dimenzi, jakože nás chtěj přesvědčit, že ten chlap, to je to lepší (Růžena, lesbická žena)

Pouliční obtěžování coby snahu „zheterosexualizovat“ dále rozvádí Gerta, pro niž tyto typy útoků byly něčím, co ve fázi „vyrovnávání se“ se svou lesbickou sexuální identitou ještě umocňovalo snahu o její zpochybnění, kterou vnímala všude ve svém okolí.

To obtěžování bylo jako další voda na mlýn toho, že musím někomu dokazovat to svoje lesbictví a že to myslím vážně a že to není žádná fáze... Nevnímala jsem tam tu rovinu toho sexismu tolik jako nějaký vnitřní zpochybňování mé identity... A to mi na tom vlastně vadilo nejvíc, že někdo nerespektoval, kdo jsem, snažil se mi to neustále vymluvit, zpochybnit a já jsem měla tím pádem pocit, že si to mám furt obhajovat a dokazovat (...) Umocňovalo to, že se musím obhajovat v tom, kdo jsem a pocit, že někdo zpochybňuje, jak se cejtím, jestli je to fakt real, takže se to dotýkalo mé identity nějakým způsobem a to, abych s ní byla komfortní, abych si za ní dokázala stát (Gerta, lesbická žena)

Gerta tak jako jediná z participantek přímo pojmenovala, jaký vliv mělo PO na formování a přijetí její vlastní lesbické identity. Místo, aby diskriminační zkušenosti, mezi něž PO můžeme zařadit, zvýraznily její internalizovanou homonegativitu, jak o tom ve svém výzkumu mluví Feinstein et al. (2012), měly na ni postupně až opačný účinek: neustálým obhajováním svého „lesbictví“ se v něm začala cítit komfortně.

Většina participantek nicméně převážnou část obtěžujících incidentů nerámovala jako cíleně „homofobní“ útoky, nýbrž si je interpretovala jako objektivizaci dvou queer žen v partnerském vztahu. Sexualizace ve veřejném prostoru se „samozřejmě“ netýká pouze queer párů, jde spíše o jakousi prodlouženou ruku objektivizačních poznámek cílených na ženy obecně, kdy se obtěžující soustřeďují pouze na fyzické atributy a danou ženu – či dvojici žen – redukuje čistě na vzhled (Fredrickson & Roberts, 1997).

U dvou holek si myslím, že to je nějaká sexualizovaná věc, je to prostě sexy... (Blažena, pansexuální žena)

Je tam hodně pozornosti, oni na nás velmi pokřikují, velmi nás „podporují“, ale zase jenom stylem, že jsme pro ně prostě sexuální objekty (Božena, queer žena)

Už si tam tvořím ten svůj scénář, že jsme sexualizovaný spolu a naštve mě to... Že když na nás někdo něco ukáže, tak si řeknu „No, dobrý, a jdu dál“, ale konkrétně fakt to focení mi přijde jako když jsme v zoo, nějaký zvíře, a fakt mě to naštve dost... (Bobina, lesbická žena)

Fetišizace (nejen) párů queer žen ve veřejném prostoru bývá dávána do souvislosti s mainstreamovým pornografickým průmyslem, který je často machistický a k ženám – potažmo lesbickým párům – přistupuje jako k pasivním sexuálním objektům (EL*C, 2021). Pornografie zobrazující lesbické ženy (či dvě ženy) se také v žebříčku sledovanosti za rok 2022, zveřejněné webovou stránkou Pornhub (n.d.), umístila na prvním místě. Objektivizační pornografický průmysl v kontextu vlastních zkušeností s obtěžováním opakovaně zmiňovaly i samotné participantky:

Ty seš prostě vyhodnocená jako sexuální objekt, myslím, že to je paralela na věci, co se dějou v pornu a že ty lidi mají pocit, že ti tím vlastně lichotěj. Taky si myslím, že se to neděje všem queer párům, ale jenom některým queer párům a my jsme dvě femininní holky prostě (Berta, sapphická žena)

Protože vobě jsme byly femininní – a to v tom hraje tu zásadní roli – že vobě vypadáme femininně a na první pohled nejde úplně přechíst, že jsme lesby... A tím pádem se do toho asi projektovala ta představa, že dvě femininně vypadající holky, který se líbaj, jsou pravděpodobně ty, co znám z toho porna... (přemýšlí) Prostě takový chodící porno... (Gerta, lesbická žena)

To focení, já už jsem si to prostě spojovala – to už je můj pocit – ale většina heterosexuálně smýšleného lesbického porna, tak hodně z těch holek je zrzka a blondýna... I si pamatuju na základce, že od svejch spolužáků jsem slyšela, že nejlepší lesbičky jsou, když je jedna zrzka a druhá blondýna, takže tohle klidně je s tím spojený, že jsme takový vyfantazírovaný (Bobina, lesbická žena)

Berta, Gerta i Bobina ve svých postřezích v souvislosti s objektivizací netematizují pouze pornografii, ale také vlastní tradičně femininní genderový projev, který podle nich v obtěžování „hraje tu zásadní roli“. Taková přímá úměra mezi vlastní

atraktivní performancí ženství a objektivizací je podle Jocelyn Hollander (2001) pro vnímání obtěžovaných žen typická, což potvrzuje i Božena, která míru obtěžování dvou atraktivních žen považuje za umocnění obtěžování ženy jedné:

Myslím, že ta míra hodně souvisí s tím, že moje bývalá přítelkyně i moje současná přítelkyně – si myslím – že jsou fakt výrazně krásný ženy, hodně výrazný, takže jim se to hodně děje i o samotě, a pak ještě, když se tam přidá ten faktor toho, že tahle krásná žena, která poutá tolik pozornosti už o samotě, tak je ještě vidět, že jde s tou další holkou, která taky není úplně ošklivá, tak že se to ještě o to víc násobí, to vobtěžování... (Božena, queer žena)

Podle některých participantek tak sice jejich konvenčně atraktivní genderový projev hraje v obtěžování určitou úlohu, zároveň si však jsou vědomy, že komentáře či poznámky tohoto druhu nejsou nic osobního, co by bylo mířeno přímo proti nim. I Kissling (1991) ve své práci zdůrazňuje, že tyto projevy mohou útočit na kohokoli, kdo je zrovna v kontextu veřejného prostoru fetišizován, v tomto případě tedy na dvojici žen:

Já to prostě beru, že to není osobní, vůbec, jako těm lidem je jedno, kdo jsem já nebo kdo jsme my, že oni nás čtou skrze nějaký kulturní markery a ty si interpretují nějak a pak na to reagují (Berta, sapphická žena)

Jako já to vím na nějaký úrovni, že to vůbec není vo nás a že s náma není nic špatně, že my jsme neudělaly nic špatně, že my nejsme ten problém (Herta, lesbická žena)

4.2. Jaké kontextuální faktory hrají v párovém pouličním obtěžování queer žen roli?

Tato práce aspiruje na to být interdisciplinárním psychologicko-sociologickým projektem, jenž k PO přistupuje kriticky jako ke společenskému problému, který však má konkrétní dopady na psychiku žen, které jsou mu vystaveny. V další části výzkumu jsem se proto zaměřila na kontextuální faktory, které mají vliv na to, jak oslovené ženy prožívají nežádoucí incidenty, jak na ne reagují či jak se s nimi vyrovnávají.

4.2.1. „*Prostě se tak preventivně bojiš*“ aneb prožívání pouličního obtěžování

Ve své podstatě – a logicky – se pocity participantek vzniknuvší kvůli párovému obtěžování výrazně neodlišovaly od výsledků studií v teoretické části, které byly zaměřeny převážně na „sólové“ obtěžování. Přesto se však i zde ukázaly určité nosné dimenze. Jednoznačně největší zastoupení měl v odpovědích participantek pocit strachu. Ten se jako jedna z nejčastějších emocí ukazuje ve výzkumech PO opakovaně (např. Macmillan et al., 2000). Herta jej identifikovala přímo v momentu obtěžování:

Já se zároveň těch lidí i bojím trochu v ten moment, kdy se to stane (Herta, lesbická žena)

Většina participantek jej však popisovala spíše v kontextu svého obecného přístupu k veřejnému prostoru jako jakýsi „preventivní strach“ z toho, že se obtěžování může díť, pokud se budou s přítelkyní viditelně ukazovat jako pár:

Od té doby, co jsem viditelně queer anebo ne úplně viditelně, ale jde to nějak vydedukovat, tak mám mnohem větší strach a vlastně to úplně změnilo to, jak se vztahuju k veřejnému prostoru (Berta, sapphická žena)

Někdy se třeba nemusí stát nic, ale cejtíš, že tam je ten potenciál toho, že vás někdo bude obtěžovat, a tak se už prostě tak jako preventivně bojiš (Blažena, pansexuální žena)

Máme štěstí, že se nám nestal přímo nějaký útok na ulici a jako dějou se, takže to bysme pak byly ještě kor opatrný, ale i tak, člověk se furt trošku bojí (Bobina, lesbická žena)

Berta ve své odpovědi popsala, jak zkušenosti s PO v páru zcela změnily její percepci veřejného prostoru i způsob, jak jej využívá. Podobné vztahování se k prostoru popsala už Valentine (1989), u Berty je však zajímavé, že její (ne)svobodu neovlivnily obtěžující incidenty, které zažila o samotě, ale právě až ty párové, svou frekvencí a intenzitou.

Přestože je strach viditelně se projevit na veřejnosti pro queer páry příznačný (Weeks et al., 2001), jeho nepřiléhavost situaci trefně popsala Herta:

A pak se teda cejtím jakože „Aha, tak mám mít strach?“ Vždyť čekáme jenom na zastávce, když přecházíme z metra na autobus a jedem domů (Herta, lesbická žena)

Druhou nejčastěji zmiňovanou emocií byl hněv a naštvání, který se logicky objevuje i v dalších studiích PO (Violence Against Women, 2014). Ženy participující na tomto výzkumu měly tendenci vnímat hněv jako silnější právě z důvodu, že obtěžující chování bylo cílené na pár, což vyjádřila například Bobina:

Jsem víc naštvaná asi z tohohle hlediska. Protože nás beru, že nás obtěžuje jako pár (Bobina, lesbická žena)

Stejně jako v případě strachu, i zde popisovaly participantky stav jakéhosi před-naštvaní, nastartovanosti k obraně před útokem, jenž Božena vnímá jako důsledek vysoké frekvence obtěžujících incidentů, které s přítelkyní zažívají:

*Jsem taková furt nastartovaná a až taková předna**aná a říkám si „Co zase bude?“ a když někdo jenom náznakem udělá něco takovýho, jakože kolem nás projde s mobilem, tak já jsem hned naštvaná a nejradši bych na něj vyjela, co si nás natáčí... To se taky jednou stalo a pak se ukázalo, že si nás vůbec nenatáčel, ale telefonoval se svojí přítelkyní, ale fakt to vypadalo, že nás natáčí... To mi bylo trapně, no... Ale to, že já jsem takhle moc nastartovaná jenom pramení z toho, jak často, extrémně, se to děje... (Božena, queer žena)*

Božena zároveň uvádí, že se v důsledku svého před-naštvaní cítila trapně, protože vyústilo v podle všeho křivé obvinění. Tendence k sebeobviňování jsou patrné i u Blaženy, jež zároveň kvůli vlastnímu hněvu pociťuje výčitky související se socializací žen k neustálé slušnosti (Renzetti & Curran, 2005).

*Já už jsem jakoby taková předna**aná na tyhleto interakce a možná bych měla trošku brzdit, že jsem taková prostě automaticky, když na nás někdo začne mluvit, protože už mám nějaký zkušenosti, že je strašně těžký tyhleto lidi odpálkovat... A hlavně člověk pořád sám se sebou bojuje, aby byl slušnej a nikoho neurazil (Blažena, pansexuální žena)*

Kromě „vlajkových“ emocí strachu a naštvání, které v kontextu PO participantky zažily, Berta a Gerta pociťovaly v určitý moment i nechuť až „zhnusení“, což zmiňovaly v souvislosti s fyzickou formou obtěžování:

Zároveň to bylo i trošku fyzický a ještě prošel blízko a bylo to celý takový „Ewww“ (zhnusene), říkala jsem si „Tak tohle je fakt hnusný“ (Berta, sapphická žena)

Tam už mi to fakt přišlo jako vyloženě nechutný a votravný a úplně jako „WTF?!“, prostě absolutně neslušný, nevhodný, takový spíš oplzlý... (Gerta, lesbická žena)

Milena s Hertou také popisovaly jakousi konsternovanost, kdy nemohly uvěřit, že se s přítelkyní skutečně staly terčem PO. Herta takové reakce opět rámuje jako „neadekvátní“, protože podceňuje míru sexuální objektivizace dvou žen držících se za ruku ve veřejném prostoru:

Mě vlastně překvapuje, že se vobčas dějou nějaký věci, nebo že dostáváme nějaký reakce, právě jenom na to, když se držíme za ruku, protože mám pocit, že to přece vůbec nic neznamena, že můžem bejt partnerky, ale taky můžem bejt kámošky (Herta, lesbická žena)

Já jsem často udivená jakože „Stalo se tohle vůbec v roce 2023?“, že jsem jako v šoku, že tohle se nám děje (Milena, pansexuální žena)

4.2.2. „Bejt dvě holky je lepší než bejt dvě lesby“ aneb „prevence“ pouličního obtěžování

Ve snaze předejít podobným typům útoků si oslovené ženy vyvinuly různé strategie, jak s (ne)viditelností své ne-heterosexuální identity ve veřejném prostoru pracovat. O přímé kauzalitě mezi jedním konkrétním incidentem a následnou změnou svého párového chování hovoří Bobina i Berta:

Se nám jednou stalo, že jsme se někde libaly na ulici a přišel za náma nějaký pán a začal nám vykládat, že jsme hrozný a že nás bůh potrestá a tak, takže nějaké úplně milostné projevy na ulici neděláme (Bobina, lesbická žena)

Já jsem se chovala stejně, jako jsem se chovala předtím ve svejch vztazích (pozn. s muži) a vlastně mě ani nenapadlo, že bych se mohla chovat jinak, že to, že jsem queer vyústí v to, že se budu muset cenzurovat na veřejnosti. A po týhle zkušenosti to bylo jako „Aha, oukej, tak to není moje volba, to je otázka mýho vlastního bezpečí a v podstatě přežití, pokud chci, aby se nám nic nestalo, tak si musím hlídat, co se děje.“ (Berta, sapphická žena)

Bobina a Berta popsaly nutnost cenzury intimních projevů na veřejnosti jako přímočarý produkt PO. Nejčastěji zmiňovanou „prevencí“, již participantky strategicky využívaly, bylo nedržet se na veřejnosti se svou přítelkyní za ruku. Zvolily tak stejnou taktiku jako průměrně dvě třetiny párů z jiných studií (např. FRA, 2013) i jako 42 % participujících z výzkumu Pitoňáka a Macháčkové (2023), kteří*teré se taktéž na veřejnosti nedrželi*y za ruce z obavy o vlastní bezpečnost. Růžena i Božena to dávají do přímé korelace se strachem z napadení, který v určitých kontextech pocítují:

Třeba když jsme šly kolem Reichlovy demonstrace na Letný, to jsme si vobě dvě s přítelkyní řekly „Hej, tohle asi nemá cenu“, takže jsme se přestaly držet za ruce, protože jsme se bály, že nám někdo dá do držky... (Růžena, lesbická žena)

Když jsme byly v turecký části Nikosie, tak ta byla hodně rozbořená, takový nehezky prostředí, špinavý, taková chudinská čtvrť, necejtily jsme se tam ani jedna dobře... Tak tam jsme se účelově nedržely za ruku, aby se nám nestalo něco až agresivního, násilného... Což by se třeba vůbec nestalo, ale prostě jsme se bály... (Božena, queer žena)

Účelovým nedržením se za ruku se queer ženy obtěžování nemusí nutně vyhnout, může ale být cílené spíše na jejich ženský gender. V percepci Bobiny a Berty se tak přímo odhaluje intersekcce genderu a sexuality, kdy mají tendenci hierarchizovat jednotlivé útoky na základě jejich domnělé motivace: ty, které jsou podle nich cílené na jejich neheterosexuální identitu, vnímají jako „hlubší“ a nebezpečnější, než když jsou na veřejnosti obtěžovány „jen“ jako ženy, ať už v páru nebo o samotě:

Takže když to je útok na nás dvě, tak to vnímám jako větší nebo hlubší útok na mě, na mojí identitu, než když to je na mě, protože to má pro mě větší význam ze všech možných stran, není to jenom, že jsem objektivizovaná (Bobina, lesbická žena)

Když se to neděje kvůli tomu, že jsme queer, ale kvůli tomu, že jsme dvě ženy, tak to je za mě víc safe, jsem zjistila. Protože když jsme jenom dvě holky, tak to je mnohem lepší než bejt dvě lesby, protože jakmile seš lesba, tak nejseš holka, že vlastně nejsi čtená jako člověk, nebo aspoň mně to tak připadá... (Berta, sapphická žena)

Další strategie „prevence“, kterou participantky využívaly, se dá nazvat jako hypervigilance. Carver a Connor-Smith (2010) ji charakterizují jako systematické

sondování okolí a získávání kontextuálních klíčů, jež mohou být v úsilí vyhnout se obtěžování zásadní. Přesně to popisuje Berta:

Já se snažím přečíst ten kontext, v kterým jsem a vlastně to dělám skoro vždycky. Že prostě jedeme domů, vystoupíme někde na zastávce a čekáme tam a já se rozhlížím a snažím se tipnout, kdo tam je, jestli tam je někdo, koho já vyhodnocuju jako potenciálně nebezpečnýho a vlastně podle toho pak přizpůsobuju, jak se chovám. A víckrát se stalo, že přítelkyně to neřeší a já třeba řeknu „,Ted' ne!“ , že jí prostě zmáčknou ruku a je to takový to, že vedle sebe stojíme, aby to vypadalo, že jsme jenom kámošky, a ne nic dalšího. Já jsem třeba skoro přestala se líbat na veřejnosti, protože mi přijde, že pro mě to je moc nebezpečný na to, aby mi to za to stálo (Berta, sapphická žena)

Hypervigilanci jako „konstantní majáček“ nebo sledování okolí „po očku“ ve svém běžném párovém chování identifikovaly i Bobina s Gertou:

Vždycky mám takovej ten majáček, dávám si pozor, kde kdo jde, to se snažím dávat i normálně, když jdu sama, ale prostě vím, že kdybych se tam za ruku držela s klukem, tak tohle vůbec nebudu vnímat. (Bobina, lesbická žena)

A pak se občas snažím nevystavovat se těm situacím, nedávat záminku k tomu, aby se to dělo, takže třeba nebejt tolik publicly gay, abych nemusela bejt s tím konfrontovaná... Pak prostě pozoruješ po vočku, když chceš dát svý holce pusu, kdo je v okolí a jestli se nekoukaj ty lidi, takže taková autocenzura možná (Gerta, lesbická žena)

Božena i Milena naproti tomu (ve většině kontextů) jakékoli „preventivní“ strategie odmítají, jelikož „pouhé“ držení se za ruce považují za „základní věc“. U Boženy zde navíc působí také skutečnost, že se ve veřejném prostoru nachází právě s partnerkou, jejíž přítomnost absorbuje tu pozornost, kterou standardně věnuje sondování okolí:

Samozřejmě bysme se mohly nedržet za ruce na veřejnosti, ale to pro mě není cesta, nechci ustupovat z takovejchle základních věcí, takže to odmítám... (Milena, pansexuální žena)

Když jsem v páru, tak tam ta snaha tomu předejít hraje trošku druhotnou roli... Je to pro mě najednou tak moc na druhý koleji, protože se věnuju tý přítelkyni a fakt ji nebudu nedržet za ruku nebo nelíbat jenom kvůli strachu z nějakých divnejch chlapů (Božena, queer žena)

4.2.3. „*Pane, vy si nás fotíte?*“ aneb reakce na pouliční obtěžování

Zatímco v párovém kontextu byla pro Boženu snaha obtěžování předejít „na druhé koleji“, když se ve veřejném prostoru pohybovala sama, její strategie byla zcela opačná. Tento rozdíl popisovala i u způsobu, jakým na nežádoucí chování reaguje:

Já když jdu sama, tak se fakt HODNĚ snažím tomu předejít, protože pak nevím, jak na to mám reagovat nebo jsem z těch svých reakcí zklamaná, zatímco když jdu s přítelkyní, tak na to reaguju jinak. (...) Když jsem sama, tak hodně reaguju stažením se, zamrznutím, hodně pasivně, opuštěním té situace, fakt absolutně nekonfrontačně, vůbec bych ty lidi neoslovila, když jdu sama, nereagovala bych... Zatímco když jsem s přítelkyní, tak ta reakce je úplně vodlišná, fakt o 180° (Božena, queer žena)

V párovém kontextu tak u sebe Božena identifikovala tendenci reagovat aktivně až konfrontačně. Podobně hovořila převážná část participantek a nějaký druh asertivní konfrontace se tak v této studii ukázal jako nejčastější způsob reagování:

A já mu říkám – to už jsem měla nějakou tu skleničku vína – „Pane, vy si nás fotíte?“ (nevinným hlasem) a on říká „Ježiš, ne slečno, to já bych v životě...“ a já „Ale vždyť to blejsklo, já jsem to viděla“ a on – už měl taky připito – říká „Ne ne, slečno, dělejte si, co potřebujete, já jsem vůbec, já to nesoudím.“ (Bobina, lesbická žena)

Pak jsem šla za ním a – je to hrozně divný, člověk si připadá, že musí úplně ohloupnout – že musíš jít za někým a říct mu „Tohle není v pořádku“ nebo „Proč to děláte?“ a připadáš si prostě úplně mimo... A šla jsem za ním a řekla jsem mu, že nám to je nepříjemný a že by to neměl dělat a von potom se omluvil a popřáli jsme si hezkej den (Blažena, pansexuální žena)

Já se proti tomu v podstatě vždycky nějak vymezím, pokud je prostor, pokud je to v konfrontaci s někým face-to face, tak se dá říct, že v podstatě jsem vždycky projevila nějakou nesouhlas s tím, co nám udělal, vymezila jsem se proti tomu (Gerta, lesbická žena)

U Bobiny, Berty a Boženy už v určitých situacích jejich reakce přerostla až do otevřené agrese, k níž se však všechny tři uchýlily pouze, pokud obtěžování vnímaly jako objektivizující (fotografování nebo zvaní „do trojky“). Objektivizaci také první dvě jmenované dříve označily za „bezpečnější“ než explicitní útoky na queer identitu:

Začala jsem na toho chlapa prostě řvát jako co si to dovoluje, jestli si nás jako fotí (Bobina, lesbická žena)

*Moje taková vlajková reakce je „To si asi děláš pr***, ne?!“, doslova, ale to je na tu specifickou situaci, kdy nějaký mladší týpek říká „Pojďte do trojky“ (Berta, sapphická žena)*

Když na nás řvou tyhle nechuťárny, jestli chceme do trojky, tak docela často se stává, že na ně prostě ukážu zvednutej prostředníček... (Božena, queer žena)

Přestože se stále jedná o poměrně malý výzkumný vzorek, četnost, s níž participantky popisovaly svoje asertivní až agresivní reakce, se skutečně lišila od výsledků jiných studií PO. V nich ženy na nežádoucí chování, s nímž se ovšem setkaly o samotě, reagovaly převážně pasivně, kupříkladu předstíráním nezájmu (např. Fairchild & Rudman, 2008). Tento rozdíl může souviset se skutečností, že participantky podle svých slov zažívají PO v páru s vysokou frekvencí a podle výsledků studie Fairchild a Rudman (2008) se pravděpodobnost aktivní reakce zvyšuje s vyšší četností incidentů. Přesto však tato diskrepance podle mého názoru podtrhává nutnost zkoumat PO v páru jako poněkud specifickou kategorii, která má vlastní dynamiku a závisí na odlišných kontextuálních klíčích, kterým se budu ještě konkrétněji věnovat níže. Na tomto místě bych ještě ve stručnosti chtěla dát participantkám prostor, aby promluvily o svých dalších reakčních stylech.

Růžena, Berta a Herta například popsaly svoje zkušenosti se zamrznutím:

My obě dvě jsme úplně zamrzly a chvílku mi trvalo, než jsem zareagovala... I když mám nějaký reakce třeba připravený, tak v těch chvílích prostě zamrzneš (Růžena, lesbická žena)

Moje první reakce je, že buďto trochu freeznu nebo že mi začne rychleji tlouct srdce, jakože absolutně fyzická reakce na to, co se děje, extrémní diskomfort (Berta, sapphická žena)

Často totiž já to mám i fyzicky, jakože se mi to projevuje fyzicky ty moje reakce, že se mi zrychlí tep a slyším, jak mi bije srdce, a tak jako se celá úplně roztřesu a mám docela prázdnou hlavu. Tak jako mi to trochu vezme dech vždycky znovu, takže často neřeknu nic (Herta, lesbická žena)

Berta i Herta v souvislosti se zamrznutím popsaly i fyziologické projevy jako je zrychlený tep či třes. Není novinkou, že ty se v reakci na PO objevují (např. Esacove, 1998), poněvadž se jedná o výraznou stresovou situaci. Zamrznutí doprovázené výše zmíněnými projevy včetně „prázdná v hlavě“ je vedle útoku a útěku jednou ze tří základních reakcí na jakýkoli stresor (Cannon, 1953).

Párový kontext také poskytuje poměrně unikátní podhoubí k pasivně agresivním reakcím. Božena i Berta například zcela vědomě využívají hlasitou konverzaci se svou partnerkou k tomu, aby iniciátora uvedly do trapné situace nebo se o to alespoň pokusily:

A pak mám taky tendenci reagovat hodně pasivně agresivně stylem, že když to je nějaký zírání a ten člověk na nás prostě zírá dlouho, tak se hodně hlasitě začnu přítelkyně ptát, proč na nás ten chlap pořád zírá. (Božena, queer žena)

*Co děláme podle mě vždycky s přítelkyní, tak že si o tom hned začneme povídat a my si řeknem „To si asi dělá pr****“ a někdy to naschvál říkáme docela nahlas a ten člověk není ještě úplně daleko, takže kdyby chtěl, tak to uslyší, ale zároveň si myslím, že to neslyší anebo že dělá, že to neslyší... (Berta, sapfická žena)*

Přestože nejčastěji hovořily participantky o aktivní konfrontaci s iniciátorem, především Herta opakovaně zmiňovala, že má tendenci nereagovat „nijak“ a obtěžování zkrátka ignorovat:

Dělám, že nic, jako by tam ten člověk v tu chvíli nebyl a tím se snažím vytvořit nějakou představu toho, že jsme nedotknutelný (Herta, lesbická žena)

Pasivní reakce typu ignorování obtěžování vysvětluje Hyers (2007) opět genderovou socializací žen, kdy jsou systematicky vedeny k deescalaci (i jen potenciálně) konfliktních momentů a prioritizací potřeb druhých lidí, o čemž přesně v kontextu PO hovoří právě i Herta:

Já mám pocit, že ještě tady musím přetrpět něco, abych tady naplnila nějaký očekávání a mohla odejít a nebylo to něco, vo čem si pak ten člověk bude říkat (naštvaně) „No, ty dnešní holky, takový sprostý“ (Herta, lesbická žena)

Díky tematické analýze vyplynuly z výzkumných rozhovorů tři společné faktory, které participantky opakovaně uváděly jako rozhodující pro jejich reakci na daný incident

i následné zpracovávání prožitého. Tyto proměnné jsem nazvala sebedůvěra, vnímané (ne)bezpečí situace a přítomnost partnerky.

Faktor sebedůvěry

Korelaci, ba i kauzalitu mezi psychickým rozpoložením v ten daný moment, prožívanou pohodou, sebedůvěrou a následnou asertivní reakcí popsaly Bobina, Milena a Božena takto:

Jako když mám zrovna den, kdy se cejtím pevněji v kramflecích a je prostor, tak mám spíš tendence k tomu na to nějak negativně reagovat, aby ten člověk věděl, že to jen tak neprojde (Bobina, lesbická žena)

Ta aktivní konfrontace je samozřejmě těžší a záleží na tom, jak se člověk zrovna ten den vyspal nebo jakou má náladu, jestli do toho chce jít nebo nechce jít... (Milena, pansexuální žena)

Mě vlastně hrozně baví dělat v tom ten aktivismus, takže když se něco takovýho stane, tak já vlastně mám hroznou potřebu na to reagovat, dělat ten aktivismus jakýmkoli způsobem... A neříkám, že ho dělám vždycky, záleží na té situaci, hodně na tom, jestli zrovna mám nějaký sebevědomí, což taky často fakt nemám (Božena, queer žena)

Herta prožívala PO podobně, ale naopak jako inhibitor jakékoli vlastní aktivnější reakce vnímala úzkost, kterou v ní situace vyvolala a jež souvisí se zamrznutím, které tematizovala v jiné části našeho rozhovoru. Úzkost či úzkostné prožívání, které u sebe Herta identifikovala, také bývá jedním z nejfrekventovanějších důsledků pro psychiku obtěžovaných žen ve velkém množství studií jak ze zahraničí, tak z českého prostředí (např. FRA, 2020; Pitoňák & Macháčková, 2023).

To právě souvisí s tím mým rozpoložením, jak moc mě nějaká taková situace dostane spíš do nějaký úzkosti anebo spíš právě do nějakýho naštvání nebo rozladění, protože když jsem spíš úzkostná, tak neudělám fakt nic, tak neumím z té situace ani vodejít, protože to je pro mě jako já bych jenom chtěla zmizet v tu chvíli... (Herta, lesbická žena)

Faktor sebedůvěry zmínila i Blažena, jež jej vnímá jako jakýsi nárok, který na ni veřejný prostor klade, pokud se v něm chce s přítelkyní pohybovat viditelně jako pár.

Díky své pansexuální identitě měla možnost srovnat své prožívání při pobytu na veřejnosti s mužem a se ženou:

A říkám si – já mám teďka kluka – a prostě když jdu s ním za ruku, tak to je mnohem svobodnější nějaký ten pohyb na ulici, než co si pamatuju, když jsme chodívaly za ruku s bejvalou přítelkyní... Tam jako musíš bejt hodně sebevědomá v tom, že jdeš, nebo vlastně přijímáš to, že se na tebe lidi koukaj... (Blažena, pansexuální žena)

Když se prochází s mužem, všímá si Blažena většího pocitu svobody, než když se na veřejnosti pohybovala s přítelkyní. Tento její postřeh přesně odpovídá závěrům, k nimž ve své publikaci došel Devon Carbado (2000, s. 117), který sestavil seznam tzv. „heterosexuálních privilegií“. Na prvních příčkách tohoto „žebříčku“ se umístila možnost být ve veřejném prostoru vidět jako pár, tedy se například držet za ruku, aniž by tím dotyčný muž a dotyčná žena vystavili* riziku obtěžování. To přesně neplatí pro queer páry a menší svoboda, o níž mluví Blažena, je toho symptomem.

Faktor vnímaného (ne)bezpečí

Druhým faktorem, jenž hrál roli ve způsobu, jakým participantky na PO reagovaly, bylo, zda daný kontext vnímaly jako přímo ohrožující až nebezpečný. Osoba iniciátora zde byla podle Berty klíčová:

*Já bych to „To si snad děláš pr***“ neřekla asi vždycky, ale je to, když já čtu tu situaci vlastně jako docela safe, relativně, prostě když nějaký mladej debilek něco říká a v momentě, kdy ty na to zareaguješ, tak se aspoň zastydí. Ale je to vždycky, že první samozřejmě řeším naše bezpečí a totálně jsou lidi, kterejm bych to neřekla. (Berta, sápfická žena)*

Berta uvádí, že pro její pocit bezpečí je zásadní mladší věk iniciátora, což je veličina, již zmiňovala opakovaně v průběhu našeho rozhovoru. Podobnou kauzalitu vysledovala i Růžena, která na obtěžující pohledy výrazně mladších či naopak starších lidí měla tendenci reagovat právě na základě toho, že je vyhodnotila jako „bezpečné“:

Záleží na tom, jestli já usoudím, jestli by byli schopný nám ublížit, ale když si nás prohlížejí a soudějí, takový ty důchodci, nebo děti nebo puberťáci, takoví ty týpci, tak na ně prostě třeba dlouze koukám, aby věděli... (Růžena, lesbická žena)

Nejen věk, ale i (vnímaný) gender může být zásadní pro rámování situace jako ohrožující či obtěžující. Milena popsala rozdíl v percepci stejného typu chování muže a ženy:

Taky přemýšlím, že to vnímám jinak nebo potenciálně ne tak nebezpečně nebo predátorsky, když na nás nějakým způsobem ulpívá pohled ženy, než kdyby to samý dělal muž, tak mám větší pocit strachu nebo že bych se měla víc nastartovat, bejt víc ve střehu... (Milena, pansexuální žena)

Jak jsem již uvedla, mezi participantkami panoval v otázce genderu iniciátorů konsenzus. Milena však ve své odpovědi upozorňuje na skutečnost, že v cisheteropatriarchálním nastavení společnosti s nerovně rozloženými mocenskými vztahy je zkrátka možné, že méně privilegované skupiny, jakými queer ženy jsou, budou podobné situace vnímat odlišně právě na základě své pozice v genderovém řádu dané společnosti. Pohledy od mužů na ulici tak mohou rámovat jako obtěžování, zatímco pohledy od žen v nich takto nepříjemné pocity vůbec vyvolat nemusí. Právě proto je (nejen) v tématu PO zcela klíčová percepce méně privilegované strany.

Mužský gender a s ním mnohdy spojená fyzická převaha, stejně jako převaha početní, neřkuli přítomnost návykových látek, tak byly pro vyhodnocení situace jako nebezpečné určující. Bobina, Herta i Božena na základě toho modifikovaly svou reakci, poslední dvě jmenované dokonce ustoupily od fyzické agrese, již by považovaly za „nejpřiměřenější odpověď“ a „velkou katarzi“:

Pokud vidím, že tam je skupinka chlapů, kteří vypadají podnapile, tak se snažím, abychom jenom radši rychle odešly (Bobina, lesbická žena)

V ideálním případě bych tomu člověku dala pěstí, mně by to v něčem přišlo jako úplně nepřiměřenější odpověď, jenže jsme zase u toho, že to jsou v naprostý většině muži, kdo mají takový komentáře, a většinou jsem mnohem slabší než oni, takže bych v konečném důsledku mohla dostat pěstí spíš já, tak to taky úplně nechci. (Herta, lesbická žena)

Kdybych se nebála, že mi ten člověk rozbije brejle, až mi tu ránu vrátí a já pak neuvidím vůbec nic, protože mám jenom jedny, tak bych mu vlastně strašně ráda dala pěstí nebo dala přes držku... Myslím si, že ta fyzická agrese by mohla bejt docela velká

katarze po všech těch letech, kdy musím trpět tohleto příšerný chování... (Božena, queer žena)

Početní převahu jako důležitý faktor pro absenci své asertivní reakce zmínila i Gerta, ta však v kontextu PO, kterému čelí sama. Za zásadní proměnnou pro zvýšení vlastního pocitu bezpečí v dané situaci označila právě přítomnost přítelkyně:

Je to daný tím, že když jsem sama a procházím kolem party lidí, takže oni jsou v převaze, já jsem sama, takže ta reakce vlastně je jiná... Protože tam jsem nikdy neudělala to, že bych se zastavila a nějak s nima diskutovala a snažila se jim nastavit zrcadlo, což třeba jsem se snažila, když byl prostor, předtím s přítelkyní... I proto, že jsem se asi cejtila víc v bezpečí, že jsme tam byly ve dvou. (Gerta, lesbická žena)

Gerta tak ve své odpovědi provázala vnímané (ne)bezpečí situace s přítomností své přítelkyně. Právě partnerka se také ukázala být třetí veličinou, jež byla pro reakci na PO signifikantní. Tato proměnná nebývá zkoumána, protože se ve studiích zaměřených na „sólový“ kontext logicky ani nemá šanci manifestovat, považují proto tento výzkum za poměrně unikátní příležitost, jak dát participantkám možnost, aby o významu, který jejich partnerka má, promluvily.

Faktor přítomnosti partnerky

Většina participantek explicitně zmiňovala, že když obtěžování čelí v páru, nějaký druh aktivní, asertivní reakce taková situace vyvolá snáze a častěji, než pokud se ve veřejném prostoru pohybují samy. Odlišnou reakci v párovém kontextu všechny unisono vysvětlovaly snahou ochránit svou partnerku:

S přítelkyní já jsem hrozně protektivní... Když jsem sama, tak jsem krab ve skulince „Nemluvte na mě nikdo“, ale když jsem s přítelkyní, tak mám takový ty ošetrovatelský pudy, prostě protekci chci jí dodat, ochránit ji... (Růžena, lesbická žena)

Když se to týká dvou lidí, tak to zároveň útočí na člověka, kterýho miluju, takže to je samozřejmě nepříjemný a mám tendenci být víc v tý aktivní roli nebo nějak se vůči tomu vymezit jednoduše proto, že chci tu milovanou bytost taky vobránit (Milena, pansexuální žena)

Fakt s přítelkyní reaguju úplně jinak, až se sama divím, kde se to ve mně bere... Ale hodně mě naštve, že někdo takhle nechutně objektivizuje nebo se takhle voslizle chová k jednomu z nejlepších lidí, který jsem kdy potkala na celém světě... Mám fakt velkou potřebu ji chránit a zároveň mám velkou potřebu chránit i všechny další queer páry a queer lidi, to se fakt hodně snažím dělat, pocituju velkou zodpovědnost za queer komunitu, a proto mám daleko větší tendenci na tyhle kecy nějak reagovat. (Božena, queer žena)

Božena ve své odpovědi zmínila ještě jeden pro marginalizované skupiny příznačný faktor – zodpovědnost nejen za sebe, či v tomto případě za svou přítelkyni, ale i za celou znevýhodňovanou skupinu. Kolektivní zodpovědnost v souvislosti s reakcemi queer žen na PO identifikovala ve své práci i Lauri Hyers (2007), jež však naopak hovořila spíše o strachu ne-heterosexuálních žen reagovat asertivně, aby nepotvrdily panující stereotypy o maskulinním projevu. Božena tomuto tvrzení kontruje, protože ji právě zodpovědnost za „komunitu“ k aktivnímu vymezení se proti obtěžování vybízí.

Snaha partnerku ochránit však v určitých situacích reakce participantek i inhibovala. Bobina přímo zmínila, že by „měla tendenci reagovat jinak, ale nereaguje tak kvůli přítelkyni“, protože si je „vědomá, že nechce mít konfrontační situace, takže se pak snaží krotit“. Ohledy na partnerku a prioritizace opečování jejích potřeb před reakcí na PO byly důležité i u Herty:

Když vidím, že ji to nějak rozhodí a je jí to nepříjemný, což je asi vždycky, tak někdy mi přijde důležitější se zaměřit víc na ní než na nějakýho debila, co má ty komentáře (Herta, lesbická žena)

4.2.4. „Proč jsi nezareagovala?!“ aneb vyrovnávání se s pouličním obtěžováním

Oslovené ženy také zmiňovaly, že od jejich reakce a spokojenosti s ní je odvislý i způsob, jak s obtěžujícími incidenty, které nějakým způsobem zasáhly do jejich vnitřní integrity, následně pracují. Božena popsala, že její proces copingu přímo koreluje s tím, zda se jí podaří zareagovat podle jejích představ, tedy aktivně, což pro ni může být do budoucna i posilující:

Mám pocit, že součástí toho mého vypořádávání se je už ta moje reakce a to, že já zareaguju aktivně, a to mi dodá tu sílu... A paradoxně mi to někdy až zlepší den, že je to

*pro mě hodně empowering, že si řeknu „Jo, kreténe, ukázala jsem na tebe fakáče, nezamrzla jsem, poslala jsem tě do pr****, cokoliv“, ale když nezareaguju podle svých představ, tak mi to vlastně zkazí náladu ještě o to víc, to má potenciál mě to ovlivnit na měsíce i roky (Božena, queer žena)*

Božena je tak jedna z těch, komu se podařilo si alespoň z některých nežádoucích konfrontací odnést i něco pozitivního, posilujícího, a možná tím přispět ke zvýšení vlastní resilience, jak o tom v souvislosti i s queer ženami mluvili*y i Goodwin (2014) a Scourfield (2008). Sama však popisuje, že pokud se jí aktivně zareagovat nepodaří, negativně ji to ovlivní na značně dlouhou dobu. O tomto vztahu hovořila ve své studii Livingston, podle níž jsou dopady na psychiku obtěžované menší, pokud na nechtěnou situaci jakkoli zareaguje (Livingston et al., 2013). „Špatná“ či žádná reakce ovlivnila i Růženu a Blaženu, jež popisovaly následné výčitky svědomí a sebeobviňování:

Vždycky se za to potom pokárám „Proč jsi nezareagovala?!“ (Růžena, lesbická žena)

Když už něco řeknu, tak si to potom přehrávám a zjišťuju, co jsem tam mohla udělat líp... A je to něco, co mě strašně vysiluje, protože vlastně v tom kritizuju samu sebe a ne nějaký idioty, který to začali, že jo... (Blažena, pansexuální žena)

Gerta se naproti tomu účelově snaží se od situace odosobnit, aby na její emoční rozpoložení neměli obtěžující žádný vliv. To je přesně příklad strategie zaměřené na emoce, již zmiňuje Kebza (2005); člověk si je vědom, že působení stresoru – tedy chování obtěžujícího – nemůže ovlivnit, snaží se proto alespoň o zmírnění jeho negativních dopadů na svoje prožívání. Racionalizaci prožitého za tímto účelem využívá i Berta:

Pomáhá mi nějakým způsobem racionalizování si tý situace, že dost беру s nadhledem, co to je za lidi, že absolutně nechci plejtvat svojí energii a svoje emoce na to, že bych reagovala emočně na tu situaci... Takže si tak jako racionalizuju, že mi to za to vůbec nestojí, abych věnovala jakoukoli svojí emoci v reakci na nějaký pokřikování (Gerta, lesbická žena)

Jedna z těch strategií, jak se s tím vyrovnat, tak je vlastně pochopit, z čeho to vůbec vzešlo (Berta, sapphická žena)

Nejúčinnější na emoce zaměřenou strategií je nicméně vyhledání sociální opory a možnost sdílení své zkušenosti s blízkými (Kebza, 2005), v ideálním případě s těmi, kdo jsou obeznámeni s problematikou a nemají stereotypní názory o queer lidech či ženách, na což naráží i Herta:

Jako trochu pomáhá potkávat se s lidma, co tohle nedělaj, co tohle chápou, kterejm nemusím vysvětlovat, že se tohle fakt děje, to pomáhá no, ale to je tak všechno (Herta, lesbická žena)

V párovém kontextu měly participantky příležitost reflektovat prožitou zkušenost přímo s další osobou, která byla vystavena stejnému druhu obtěžování, což není situace typická pro PO. O katarzním účinku možnosti okamžité analýzy, vzájemného pochopení a validace pocitů i jistého odlehčení mluvily jak Božena, tak Milena:

My o tom pak spolu mluvíme, rozebíráme to, řekneme si „To byl kretén“ anebo se tomu vlastně smějeme, co taky jinýho máme dělat, abysme z toho nemusely bejt furt naštvány (Božena, queer žena)

Když se to děje v tom vztahu, tak si to nějak probereme mezi sebou, určitě se o tom pobavíme nebo to nějak okomentujeme, navzájem pochopíme naši frustraci nebo naštvání a to mi taky dost pomůže... (Milena, pansexuální žena)

4.3. „Náš vztah nejsou moje prsa“ aneb Jak pouliční obtěžování ovlivňuje partnerský vztah oslovených žen?

Některé reakce na PO, jeho dopady či způsoby, jak se s těmito dopady vypořádat, mohou být podobné u nežádoucích situací, v nichž se (queer) žena ocitne sama, i u těch, kdy je ve veřejném prostoru s partnerkou. Párový kontext však má jedno významné specifikum – terčem útoků je i queer vztah jako takový. V poslední části svého výzkumu jsem se proto zaměřila na vztahovou dimenzi celého problému, na to, jak PO ovlivňuje partnerské prožívání oslovených žen a je to především tato dimenze, již považuji za unikátní výstup z této studie.

Stejně často jako participantky zmiňovaly snahu ochránit v nežádoucí situaci svou partnerku, prožívaly také nutnost bránit svůj vztah jako takový. Bobina popisuje, jak fetišizaci dvojice žen ve veřejném prostoru, která se odehrává prostřednictvím pořizování

fotografií bez jejího/jejich souhlasu, vnímá jako útok na samotné queer partnerství, na jeho validitu a hodnotu:

Mám asi větší tendenci nás ochránit a stát ne jako vyloženě za sebou, ale zaprvé za tím naším vztahem, protože přesně, to je moje přítelkyně, máme reálnej partnerskej vztah a nejsme pro nějakého dementa do mobilu, pro nějaké jeho fantazie. Takže jsem víc naštvaná asi z tohohle hlediska. Protože nás beru, že nás obtěžuje jako pár a mám chuť postavit se za tu hodnotovou věc, jakože „Hej, my tady máme normální vztah, proč tohle?!“ (Bobina, lesbická žena)

Rozdíl pro ni představuje především skutečnost, že je cílem obtěžování právě spolu s přítelkyní a nikoli sama. V takovém případě totiž situaci nerámuje „pouze“ jako objektivizaci vlastní osoby, ale jako redukci celého komplexního partnerského vztahu jen na objekt, což vnímá jako hlubší zásah do své identity a do svého prožívání:

Beru to nejenom jako útok na svoje tělo – protože přesně, třeba když mě někdo sexuálně obtěžuje, tak si řeknu „Nó, jako tak jsem objekt, dobrý, sbohem.“, ale když nás obtěžuje takhle, tak už to má jinou dimenzi, že to beru jako útok na ten vztah a i na to, že to je prostě něco skutečného a náš vztah není objekt, víš, náš vztah nejsou moje prsa... Takže to vnímám hloubš, než když jsem to jenom já. Jsem z toho víc naštvaná, protože mi přijde, že to je i dehonestace celého toho partnerství, který je prostě queer, jakože „Vy jste tady prostě nějaký dvě ženy, hehehe, vyfotím si vás.“ (Bobina, lesbická žena)

V tomto výzkumu se opakovaně ukázalo, že pokud participantky obtěžování považovaly za útok na queer identitu, tedy na pár, vnímaly je jako závažnější, než když bylo cílené „pouze“ na ně samotné. V jiné části našeho rozhovoru předestřela Bobina vysvětlení v kontextu cisheteropatriarchální společnosti poměrně prozaické a logické, avšak i přesto alarmující: na objektivizační útoky na sebe samu je zkrátka „více zvyklá“. Bagatelizace vlastní objektivizace ve veřejném prostoru se manifestuje i v citaci výše, její závažnost se podle Bobiny nasvítí, až když se terčem obtěžování stane queer pár, potažmo queer partnerství. O celoživotní objektivizaci, nezávislé na vlastní sexuální identitě, a následně i o objektivizaci vztahu se ženou, hovoří také Božena:

Když jdeme s přítelkyní, tak to samozřejmě beru jako totální urážku a naprostý znevážení našeho vztahu a takovej jako výsměch... (přemýšlí) Přijde mi, že jsem fakt jenom sexuální objekt pro ty muže, úplně neustále, celej svůj život, to je úplně jedno, jestli

jsem queer nebo nejsem, buď jsem heterosexuální objekt nebo náš vztah je sexuální objekt, no to je výborný (sarkasticky) (Božena, queer žena)

Stejně jako Bobina, i Božena explicitně pojmenovala znevažování queer vztahů ve veřejném prostoru. Pocity devalvace, které v důsledku PO zažívají, obě, tematizovaly převážně v souvislosti s objektivizačními incidenty. Naproti tomu Milena s Gertou vnímaly absenci respektu vůči vztahu dvou žen především v momentech, kdy obtěžování nabývalo podoby „balení té druhé“:

To se nám stalo se současnou i bejvalou přítelkyní, nabaloval jednu z nás, a ať už kteroukoli z nás balí, tak je to nepříjemný, je to takový nerespektující vůči našemu vztahu... Fakt si myslím, že kdybych tam seděla s mužem, tak to ten další člověk neudělá a nevstoupí do našeho vztahu jako další element, ale má pocit, že ke dvěma ženám tadyten respekt mít nemusí, a to je to, co mě trápí (Milena, pansexuální žena)

Třeba se někdy dělo i že začali nabalovat jednu z nás před tou druhou... Úplně disrespect toho lesbického vztahu, takže jsem si to i vykládala, že některý třeba věřili tomu, že jsme spolu, ale v podstatě nechápali – což je úplnej bizár – že ten lesbickej vztah je stejně hodnotnej jako ten hetero vztah a že se tam jako běžně neděje, že by někdo spal s někým dalším nebo že není hoden nějakýho respektu (Gerta, lesbická žena)

V líčení Mileny a Gerty můžeme vysledovat klasické myšlenky Charlese Taylora o tom, jak konstantní disvalidace naší identity, v tomto případě párové queer identity, ze strany druhých lidí může ústít až v psychickou újmu. Takové zneuznání může být podle Taylora (2001, s. 41) „*formou útlaku, může druhého uzavřít do falešného, narušeného a redukováného způsobu existence*“. V případě queer žen se tento redukováný způsob existence může projevit například autocenzurou párového chování, o níž dříve hovořila právě i Gerta, následnou neviditelností takových párů ve veřejném prostoru a dalším umocněním zneuznání párové identity, která se – stejně jako jiné identity – tvoří až dialogem s druhými.

Narušený způsob existence se může manifestovat i párovým nesouladem, jenž v důsledku PO může vzniknout. Participantky zmiňovaly především rozdílné reakce na nežádoucí situace, případně jejich odlišné prožívání, které mělo potenciál takový nesoulad vyvolat. Růžena, která měla v obavách z eskalace konfliktu tendenci reagovat

spíše pasivně, popsal nepříjemné pocity, jež v ní asertivní reakce její přítelkyně vyvolává:

*Přítelkyně to prostě řekne a až po tom, co to řekne, tak si uvědomí, že by mohl být prů***... A já vždycky „Nech toho!“ a ona „Sorry“ (nevinným hlasem). Jako v té chvíli se bojím, nebo ne bojím, ale víš co, aby nebyla konfrontace... Jako dokážeš si představit, že stojíš vedle ní, vidíš toho týpka, kterej má dva metry – a jako já si nemyslím, že jsem úplně pos*** – ale když tomu jde předejít, ta proč tomu nepředejít, proč tady musíme ten kotel sra*** ještě víc rozvířit... (Růžena, lesbická žena)*

Odlíšné reakce i vyhodnocení situace jako (ne)bezpečné zmínila také Berta:

Já hodně skenuju to okolí, až si říkám, jestli to není moc a myslím, že v tomhle se právě neshodnem s přítelkyní, protože podle mě jí to nepřijde zas tak nebezpečný. Ona má jinej přístup, že třeba většinou nereaguje, zatímco já často reaguju, protože mi to nepřijde oukej... (Berta, sapfická žena)

Berta během našeho rozhovoru opakovaně popisovala svou tendenci k sondování okolí, aby se vyhnula potenciálně nepříjemným zážitkům, již prováděla jak o samotě, tak v párovém kontextu. Nijak tedy nesouvisela s vlastním vztahem, její přítelkyně si však Bertino chování právě takto interpretovala:

My jsem podle mě obě hodně citlivý a ona často čte nějaký věci, který já dělám v reakci na to, jak přečtu to okolí, tak ona to interpretuje, jakože to je něco, co se vztahuje k nám a k naší interakci a vlastně jí v ten moment nenapadne, že se to může vztahovat k něčemu, co je mimo náš vztah, že si to bere víc osobně, že třeba ona udělala něco špatně... Takže v tomhle to určitě vstupuje, ale myslím, že teďka už moc ne, už jsme se naučily v tom fungovat, protože to je častý (Berta, sapfická žena)

Přestože Berta ani jiné participantky nezmiňovaly „zásadní“ párové konflikty, které by souvisely s PO, výše vidíme příklad „emoční práce“ (Hochschild, 2022), kterou produkty cisheteropatriarchální společnosti (a jedním z takových produktů je právě PO) neúměrně vyžadují od marginalizovaných skupin. Berta se svou přítelkyní se musí ve vztahu cíleně učit pracovat s následky PO, aby je jasně vydělily jako vnější faktor, ne jako něco, co ta druhá „udělala špatně“. Sama ostatně svůj vztah za práci označuje:

I když třeba víme, že to nejsme my, že to je vnější, ale totálně mám někdy momenty, kdy si říkám „Ty jo, možná fakt bejt s tím týpkem by bylo jednodušší“ a to já to nemyslím nijak realisticky, aby to nevyznělo, že to zvažuju jako reálnou možnost, ale občas mám tu myšlenku jakože „Uff, tohle je fakt těžký, tohle je práce, já nechci, aby můj vztah byl práce na nějakých úrovních, kde to práce bejt nemusí“ (Berta, sapphická žena)

A je to právě podceňovaný význam těchto subtilních, neviditelných projevů typu emoční práce, který se jako červená nit táhne celým tématem PO: dojem, že „se vlastně nic nestalo“, že takové chování nemá žádné dopady. Konstantní bagatelizace, jež zcela zbytečně v queer ženách, které jsou PO vystaveny, pomáhá vyvolávat právě takové myšlenky, o nichž vypráví Berta.

O narušení párové harmonie mluví i Milena, s PO jej ale spojuje pouze potenciálně:

Třeba jsme šly na rande a po cestě, než jsme tam došly, tak jsme potkaly nesympatického muže, co nás zval do trojky, přítelkyně na něj vystartovala a vlastně to celý dost zkazilo začátek... Já si pamatuju, že celkově to rande se moc nepovedlo a nevím, jakou roli tam tohle hrálo, ale mohlo, že už jsme byly takový nenaladěný tím incidentem... (Milena, pansexuální žena)

Ne nadarmo Davis (2002) ve své publikaci označuje PO za „zranění beze jména“, rozklíčovat jeho reálné dopady je totiž velmi složité, mnohdy jsou neuvědomované, ovlivňují člověka podprahově. Instantní efekt, na němž se Božena, Milena i Herta shodovaly, bylo „rozboření“ konverzace, distrakce pozornosti nežádoucím směrem až pokažení celého dne:

Vnímám, že nám to vlastně třeba zkazí den, že nám to úplně naboří konverzaci, že prostě řešíme něco jinýho, naše životy, smějeme se nebo cokoli, a pak někdo si urve právo nám nějakou touhle úplně oplzlou poznámkou totálně nabořit ty naše myšlenky (Božena, queer žena)

Určitě nám to pokazí den nebo náladu, jsme našťvaný (Milena, pansexuální žena)

Tomu (pozn. incidentu) třeba předchází to, že my si něco povídáme nebo já něco povídám a totálně nám to rozboří tu konverzaci, to mě vlastně hrozně rozčiluje, irituje (Herta, lesbická žena)

Herta s Blaženou dopady PO na svoje životy lakonicky shrnuly jako absenci kontroly nad vlastním prožíváním a jako konstantní omezování párového chování:

To je jako bychom to neměly pod kontrolou my, jakoby měl furt někdo pocit, že může nějak kontrolovat tu situaci, mít kontrolu nad tím, jak my se chováme, zároveň nad tím, jak my se cejtíme (Herta, lesbická žena)

Ale když se to děje opakovaně, tak vás to tak strašně omezuje, když jste spolu prostě (Blažena, pansexuální žena)

„Jenom bych si prostě dechala“ aneb svět bez pouličního obtěžování

Jak jsem již uvedla, komplexita následků PO bývá často neuvědomovaná. Přesto však jedním z hlavních cílů tohoto výzkumu bylo závažnost (mnohdy každodenního) nežádoucího chování nastínit, zpochybnit jeho dosavadní trivializaci a přispět tak k rekonceptualizaci celého problému. Z toho důvodu jsem participantkám v závěru našich rozhovorů položila hypotetickou otázku: „*Představ si svět, kde pouliční obtěžování neexistuje. Jak by ses chovala, jak by ses cítila?*“, abych díky imaginaci získala hlubinnější vhled do jejich možná ne zcela uvědomovaných obsahů. Překvapení z vlastních odpovědí následně zmiňovaly i některé z nich, hlubším významem PO pro svoje životy se mnohdy příliš nezabývaly.

Jelikož jsou odpovědi na tuto otázku hypotetické, považuji je pouze za jakýsi ilustrační přídavek k tomuto výzkumu, jakkoli by se mi zdál nosný. Nebudu je proto podrobněji analyzovat, pouze nechám participantky, aby vlastním hlasem představily svoje fantazijní vize, a nechaly tak ve čtenářstvu výsledky této studie doznít:

Kdybych byla v tomhle úžasném světě, tak jsem víc nahlas, že budu říkat „Tohle je moje přítelkyně, je to moje žena a blablabla“, nebála bych se tak moc na ni šahat a dávat jí pusy a tak... A hlavně bych se nebála, že si nás nějakej idiot bude točit a dělat s těma záběrama kdo ví co... Já už nechci myslet na ty týpky... (Růžena, lesbická žena)

Já si myslím, že by mi to hrozně ulehčilo, mojí hlavě (Blažena, pansexuální žena)

Já mám pocit, že bych zapomněla, že jsem žena, jakože by to najednou vůbec nebyla věc (Bobina, lesbická žena)

Jenom bych si prostě dejchala, byla bych v pohodě, neřešila bych podle mě strašnou spoustu věcí, který řeším teď' (Božena, queer žena)

Prostě bych měla pocit, že ten prostor a ten svět je tady pro mě, taky pro mě, úplně stejně jako pro ostatní. Cejtla bych se mnohem víc v pohodě, že bych možná neměla úzkosti, že bych byla prostě radši na světě, že by to bylo jednodušší a hezčí... A hlavně bych byla v pohodě, tak v klidu... (Herta, lesbická žena)

Ani nevím, jak svobodně bych se mohla pohybovat a cejtit v tom veřejném prostoru (Gerta, lesbická žena)

Nemusela bych si bejt tak moc vědomá svý vlastní identity a začala bych bejt jenom člověk, prostě že bych byla jenom člověk ve světě. (Berta, sapfická žena)

Asi bych se ještě víc pusinkovala, bylo by to krásný... (Milena, pansexuální žena)

5. Diskuse

Diskusi vlastních výsledků studie a jejich porovnání s jinými pracemi na téma PO jsem představila v předchozí kapitole. V této části se proto ve stručnosti zastavím u limitů tohoto výzkumu, jeho silných stránek a námětů k dalšímu bádání, jež v jeho průběhu vykrystalizovaly.

5.1. Limity výzkumu

Potenciální slabší stránky předkládaného výzkumu, jež je třeba v rámci diskuse probrat, vidím v několika oblastech. První je nutný redukcionismus už vlastní diplomové práce. Téma PO ne-heterosexuálních žen je natolik mnohvrstevnatý koncept, že v rámci limitovaného rozsahu této závěrečné práce nebylo možné provést komplexní intersekcionalní analýzu, tedy prozkoumat všechny kontexty, v nichž k PO queer žen dochází tak, jak o tom píši v teoretické části. Téma jsem redukovala pouze na PO v páru, jež je sice poměrně neprozkoumané, výzkum by si však zasloužil rozšíření o další dimenze obtěžování, které queer ženy ve veřejném prostoru zažívají, například o samotě. V takovém případě by zde podle mého názoru hrály roli další/jiné kontextuální faktory, které se už jen z náznaků participantek během našich rozhovorů zdály badatelsky nosné. Intersekcionalní analýzu takového rozsahu proto ponechávám jako námět k dalšímu zkoumání v rámci obsáhlejší práce.

Problematické intersekcionality této studie jsem si vědoma ještě v jednom ohledu: výzkumný vzorek se skládal jen z bílých, tělesně zdatných cis žen a PO tak (s největší pravděpodobností) nemělo jinou dimenzi než sexistickou či homonegativní. Ne-heterosexuální orientace a ženský gender však samozřejmě nejsou jedinými identitami queer žen, a s každou další (nepřivilegovanou) identitou získávají útoky na daného člověka jinou podobu. Ohniskem této práce však byla dynamika PO cíleného právě na intersekcii dvou výše zmíněných identit; analýzu obtěžování mířeného v českém prostředí například na ne-heterosexuální ženy bez domova anebo na romské queer ženy s jejich třídní a etnickou dimenzí opět ponechávám jako námět k dalšímu bádání.

Co se vlastního výběru participantek týče, i zde spatřuji určitá rizika. Jelikož gros výzkumu bylo PO párů, cíleně jsem kriteriálně vybrala pouze ty ženy, které se viditelně pohybují ve veřejném prostoru s partnerkou, například se drží za ruce, a s PO mají zkušenosti. Takový výběr je sice z hlediska výzkumných cílů logický, nicméně skýtá poměrně velkou „Pandořinu skříňku“ v podobě všech dalších queer žen, které se také

pohybují na veřejnosti viditelně v páru, ale PO se jim – ať už z jakéhokoli důvodu – neděje nebo neděje tolik. Z výsledků proto není možné vyvozovat cokoli o obecné prevalenci PO ženských queer párů, což však ale ani není ambicí kvalitativního výzkumu. Naopak se i zde ukazuje cesta dalšímu výzkumu v podobě kvantitativní studie o celkové prevalenci PO v páru mezi obecnou populací queer žen.

Dalším nebezpečím, s nímž jsem při výběru participantek vědomě pracovala, bylo, aby konečný vzorek nesestával pouze z těch žen, které jsou v queer „komunitě“ a/i obecně v populaci více viditelné. Takové aktivistky by sice mohly mít k účasti větší motivaci, a „nábor“ by tak mohl být rychlejší a snazší, ale jeden z cílů výzkumu by tím zůstal nesplněn; nezazněly by právě ty hlasy, které jsou nejméně slyšet. Jedna z účastnic se tak sice skutečně věnuje aktivismu za queer práva profesionálně, ostatních sedm ale nikoli.

Nejen volba participantek, ale i výběr studií, k nimž jsem se v rámci výzkumu vztahovala, byl zatížen určitým biasem. Především anglocentrickým, protože většina informací pocházela z angloamerického prostředí. To sice není v současném vědeckém bádání výjimkou, je však třeba tuto skutečnost alespoň elementárně kriticky reflektovat, provádí-li se následný výzkum v prostředí českém a přenositelnost výsledků tím může být omezena. Vlastní studie také nebylo snadné vybrat, jelikož se často dichotomicky zaměřují buď na ženy anebo na queer lidi obecně a intersekcionalním prizmatem na problém nahlíží jen malé procento z nich. Tématem PO queer párů se navíc systematicky nezabývají téměř žádné, ve svém výzkumu jsem proto místy pracovala pouze s fragmenty výsledků některých z nich.

Limity diplomové práce mi také neumožnily se detailněji věnovat dalším dimenzím celého problému PO, například feministické kritice práva na prostor. Ta by si myslím zasloužila větší *prostor*, ale v práci se objevila pouze okrajově. Důvod byl prostý: důraz jsem se ve svém úsilí o psychologicko-sociologickou interdisciplinaritu práce rozhodla klást především na psychiku a prožívání participantek, po kteréžto lince jsem vedla i vlastní výzkumné rozhovory. Jejich analýzu jsem posléze prováděla sama, a je tak pravděpodobné, že určité aspekty problému zůstaly opomenuty. Farmer a Smock Jordan (2017) spatřují možnou prevenci takových „slepých skvrn“ v přizvání dalších bádajících, to však v diplomovém projektu nepovažuji za realistické.

5.2. Silné stránky

Vedle hlavních limitů výzkumu i celé práce bych ráda naopak vyzdvihla i její silné stránky. Na prvním místě se podle mého názoru jedná o vlastní volbu tématu: queer ženy jsou podzkoumanou skupinou obecně a v oblasti PO tomu není jinak. Tato práce by se tak mohla stát jakýmsi základem snah o komplexní a intersekcionalní přístup k této problematice v českém prostředí, či alespoň jedním z dílků mozaiky budoucího bádání; námětů k němu jsem výše uvedla hned několik. Zároveň se domnívám, že i výzkum je zaměřen na zcela nové a originální téma: konkrétně párovému kontextu se ještě žádné studie samostatně nevěnovaly. Především vztahová dimenze, tedy skutečnost, že takové PO neovlivňuje pouze samotnou ženu, ale i celý partnerský vztah, se ukázala být přínosnou, ačkoli podle mého mínění stále ještě ne zcela vyčerpanou.

Za další pozitivum pokládám naplnění tzv. akčního potenciálu výzkumu. Samotné výzkumné rozhovory už v sobě nesly potenciál změny, kdy si participantky reflexí a verbalizací vlastních myšlenek mohly plně zvědomit své potřeby, reakce a prožívání a do budoucna s nimi pracovat za účelem dosažení většího pocitu komfortu ve veřejném prostoru a zlepšení svého psychického zdraví. Uvědomění si nových doposud opomíjených obsahů i terapeutický vliv rozhovorů explicitně zmínilo – pro mne překvapivě – hned devět participantek; pouze jedna, která je na sdílení svých obsahů zvyklá ze své každodenní aktivistické praxe, se takto nevyjádřila. Ostatně možnost sdílet své zážitky s druhými lidmi, kteří pro ně mají pochopení, vyplynula jako hlavní copingový mechanismus i z výsledků studie. Pokud se mi tedy i jen realizací tohoto výzkumu podařilo pozitivně intervenovat do životů minimálně devíti konkrétních žen, už nyní jej považuji za užitečný zcela nezávisle na tom, zda na něj například naváží další studie.

V průběhu celého výzkumu i během rozhovorů jsem si byla vědoma možné retraumatizace participantek, které se rozhodly s někým (ve většině případů) cizím sdílet takto citlivé zážitky. Usilovala jsem proto o maximální empatii a vytvoření bezpečného prostředí, v němž se budou cítit příjemně. Respektující přístup jsem se snažila vyjadřovat jak ve vlastní formulaci dotazů, tak i posléze při psaní výzkumné zprávy. Po celou dobu jsem používala genderově inkluzivní jazyk a k participantkám přistupovala jako k spolutvůrkyním celého projektu, nikoli pasivním objektům. Důraz jsem kladla i na etickou stránku výzkumu, kdy jsem participantky – kromě samozřejmé snahy je nijak nepoškodit – opakovaně ujistovala o anonymitě studie a využití sdíleného pouze v rámci

zpracování výsledků. Všechny také podepsaly GDPR a Informovaný souhlas, jehož znění bylo inspirované veřejně dostupným vzorem z Masarykovy univerzity v Brně, včetně souhlasu s nahráváním.

Co se týče silných stránek v oblasti metodologie, systematicky jsem se snažila o odstranění či alespoň umenšení vlastní badatelské hierarchické pozice (Reinharz, 1992). K tomu mi pomohla i přiznaná pozice insiderky, tedy transparentní komunikace skutečnosti, že i já jsem queer žena, která má s PO zkušenosti. Domnívám se, že jsem tím participantky také podnítila k větší upřímnosti a důvěře, ačkoli s sebou tento badatelský přístup nese určité riziko desirability. To jsem pečlivě reflektovala a již výše jsem uvedla, že příjemná a bezpečná atmosféra, k níž moje otevřenost přispěla, pro mne byla nejdůležitějším aspektem rozhovorů. Pozice insiderky mi také usnadnila celkové pochopení tématu a zvýšila mou citlivost na určité obsahy, jichž bych si všimnout nemusela, kdybych sama nezažívala podobný typ diskriminace na základě stejné intersekcce identit. Zároveň jsem si ale po celou dobu byla vědoma, že takový přístup může vyústit až v jakési ztotožnění se s participantkami a v projekci vlastních zkrslení a dojmů do jejich odpovědí. To bych považovala za jednoznačné badatelské selhání, snažila jsem se mu proto předejít alespoň verifikací správného pochopení a upřesňujícími dotazy ještě v průběhu rozhovorů. I přes tato potenciální rizika je explicitně přiznaná pozice insidera*insiderky považována za „best practice“ pro badatelstvo, jež pracuje s marginalizovanými skupinami (Asher & Asher, 1999).

5.3. Náměty k dalšímu výzkumu

Většinu námětů k dalšímu bádání jsem zmínila už výše v přímé návaznosti na limity mé studie. Zde bych chtěla jen ve stručnosti doplnit ještě další oblasti, jejichž absence v dosavadním vědeckém zkoumání se při vzniku této diplomové práce vyjevila. Jako analogie k mému výzkumnému tématu se nabízí podoba PO zaměřeného na gay páry a jak toto chování vnímají a prožívají oni; na základě výstupů z dostupné literatury je totiž více než pravděpodobné, že se bude velmi lišit. Stejně tak PO, jehož terčem jsou trans* a nebinární lidé, kteří jsou podzkoumanou skupinou jak v párovém kontextu, tak i obecně.

Příliš pozornosti nebylo v dosavadním bádání věnováno ani iniciátorům PO. Na jejich domnělé motivace můžeme usuzovat pouze z podoby konkrétních incidentů, popsaných ve studiích PO nebo cat-callingu, případně na základě znalosti fungování dynamik cisheteropatriarchální společnosti. Výzkumy, jež by kriticky pracovaly přímo

s výpověďmi obtěžujících a zkoumaly například vztah mezi PO a hegemonní maskulinitou, tak stále ve větším počtu chybí.

Závěr

Diplomová práce je zaměřena na pouliční obtěžování ne-heterosexuálních žen s důrazem na unikátní specifika, která s sebou tato intersekce identit nese. V teoretické části jsem upozornila na rizika vědeckých studií PO, které mají tendenci pojímat ženy jako jednotnou skupinu. Z homogenizace však plyne marginalizace, ze snahy o universalismus genderových a sexuálních identit pouze nefunkční cisheteronormativita; právě queer ženy se svými neviditelnými zkušenostmi se proto staly hrdinkami této práce. Jejich prožívání obtěžujících situací, způsoby, jak na ně reagují či jak s těmito zážitky posléze pracují jsem nahlížela v rámci kritiky dynamik cisheteropatriarchální společnosti. Důraz jsem kladla jak na analýzu kontextů, v nichž se PO queer žen odehrává, tak na vlastní emoční svět dotyčných žen.

Následný výzkum jsem už vedla s osmi konkrétními queer ženami, s nimiž jsme rozebíraly PO, které zažívají v páru, a také kontextuální faktory, jež zde hrají roli. Objevily se určité linky, po kterých by bylo možné vést další bádání, kvůli omezeným možnostem generalizace v kvalitativním výzkumu je však považuji pouze za jakési proto-korelace. Zarážející byla především míra, s jakou participantky tematizovaly objektivizaci sebe samých ve veřejném prostoru. V párovém kontextu o ní hovořily především v souvislosti s pornografickým průmyslem a konstantními pozvánkami „do trojky“, jako objektivizované vnímaly i svoje partnerské vztahy. Také hojně mluvily o strachu, který ve veřejném prostoru pociťují, a jemuž se snaží předcházet mimo jiné útekem z „viditelné“ ne-heterosexuální identity k „pouze“ ženskému genderu. Nehledě na to, že ne všechny queer ženy tuto možnost v povrchní stereotypizaci ve veřejném prostoru mají, pokládám takové kormidlování mezi jednotlivými identitami a prožívanou nutností balancování kumulované oprese za podnětný výstup této studie. Ukázalo se také, že participantky měly tendenci na PO reagovat spíše asertivně, což je v souvislosti se socializací žen k větší pasivitě překvapivé, v kontextu vlastního jádra výzkumu však už nikoli. Pokud se ve veřejném prostoru participantky nacházely v páru, vnímaly PO i jako útok na svou partnerku a jako devalvací celého jejich partnerství, a snáze proto reagovaly protektivně. Popisovaly také párový nesoulad, který mohou rozdílné reakce na PO potenciálně přinést, následnou zatěžující emoční práci s cílem tento nesoulad narovnat a celkové konstantní omezování párového života.

Ačkoli se jednalo o kriteriálně vybraný vzorek, za alarmující považuji především samozřejmost, s jakou participantky o přítomnosti PO ve svých životech mluvily. I pokud

by na veřejnosti viditelných ženských párů, které mají podobné zážitky, byla menšina, vnímám takovou míru normalizace i jen u některých z nich jako znepokojivou. Ukazuje nám, že toto chování není trivialitou, že i jeho doposud bagatelizované formy mohou mít signifikantní dopady na životy obtěžovaných. Jedním z přínosů této práce by tak mohlo být alespoň rozšíření povědomí o specifikách PO queer žen a v obecnějším měřítku i o nutnosti věnovat větší pozornost různým intersekcím neprivilegovaných identit. Homogenizace „ženských zkušeností“ totiž není funkční ani v akademické sféře, ani v aktivistických kruzích ani v legislativních systémech.

Seznam použité literatury

- Alexander, J. (1999). Beyond identity: Queer values and community. *International Journal of Sexuality and Gender Studies*, 4, 293-314.
- American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). American Psychological Association.
- American Psychological Association. (2023). *APA – Dictionary of Psychology. Resilience*. Retrieved from: <https://dictionary.apa.org/resilience>
- Asher, N. S., & Asher, K. C. (1999). Qualitative methods for an outsider looking in: Lesbian women and body image. *Using qualitative methods in psychology*, 135-144.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.
- Ayres, M. M., Friedman, C. K., & Leaper, C. (2009). Individual and situational factors related to young women's likelihood of confronting sexism in their everyday lives. *Sex Roles*, 61(7-8), 449-460.
- Beat Sexism. (2020, 4. listopadu). *Obtěžování na ulici a fenomén „catcalling“*. Dostupné na: <https://beatsexism.com/2020/11/14/obtezovani-na-ulici-a-fenomen-cat-calling/>
- Beauvoir, S. d. (1967). *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis.
- Benard, C., & Schlaffer, E. (1984). The man in the street: Why he harasses. In *Feminist Frameworks: Alternative Theoretical Accounts of the Relations between Men and Women* (pp. 70-73). New York: McGraw-Hill.
- Bird, C. M. (2005). How I stopped dreading and learned to love transcription. *Qualitative inquiry*, 11(2), 226-248.
- Bowman, C. G. (1993). Street harassment and the informal ghettoization of women. *Harvard Law Review*, 517-580.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Britton, D. (2011). *The Gender of Crime*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Brown, E., & Maillachon, F. (2002). Espaces de vie et violences envers les femmes. *Espace Populations Sociétés*, 20(3), 309-321.
- Browne, K. (2007). (Re)making the other, heterosexualising everyday space. *Environment and Planning A*, 39(4), 996-1014.

- Browne, K., Bakshi, L., & Lim, J. (2011). 'It's Something You Just Have to Ignore': Understanding and Addressing Contemporary Lesbian, Gay, Bisexual and Trans Safety Beyond Hate Crime Paradigms. *Journal of Social Policy*, 40(4), 739-756.
- Bryman, A. (1988). *Quality and quantity in social research*. London: Routledge.
- Butler, J. (2003). *Trampoty s rodou: feminizmus a podryvanie identity*. Bratislava: Aspekt.
- Butler, J. (2020). Performative acts and gender constitution: An essay in phenomenology and feminist theory. In *Feminist theory reader* (pp. 353-361). Routledge.
- Calogero, R. M., Herbozo, S., & Thompson, J. K. (2009). Complimentary weightism: The potential costs of appearance-related commentary for women's self-objectification. *Psychology of Women Quarterly*, 33, 120-132.
- Cannon, W. B. (1953). Bodily changes in pain, hunger, fear, and rage, ed.2. *Boston, CH Branford*, 20-36.
- Carbado, D. (2000) 'Straight Out of the Closet'. *Berkeley Women's Law Journal*, 15, 76-124.
- Carver, Ch. S., & Connor-Smith, J. (2010). Personality and coping. *Annual Review of Psychology*, 61, 679-704.
- Chasin, C. D. (2013). Reconsidering asexuality and its radical potential. *Feminist Studies*, 39(2), 405-426.
- Cheng, W., Ickes, W., & Kenworthy, J. B. (2013). The phenomenon of hate crimes in the United States. *Journal of Applied Social Psychology*, 43, 761-794.
- Chhun, B. (2011). Catcalls: Protected speech or fighting words. *Thomas Jefferson Law Review*, 33, 273-295.
- Chmielewski, J. F. (2017). A listening guide analysis of lesbian and bisexual young women of color's experiences of sexual objectification. *Sex Roles*, 77, 533-549.
- Choo, H. Y., & Ferree, M. M. (2010). Practicing intersectionality in sociological research: A critical analysis of inclusions, interactions, and institutions in the study of inequalities. *Sociological theory*, 28(2), 129-149.
- Clare, E. (1999). Exoti a teplouši. In Kolářová, K. (Ed.), *Jinakost – postižení – kritika: Společenské konstrukce nezpůsobilosti a hendikepu. Antologie textů z oboru disability studies* (s. 344-355). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Clarke, V., Ellis, J. S., Peel, E., & Riggs, D. (2010). *Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Queer Psychology An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Collins, P. H. (1998). The tie that binds: Race, gender and US violence. *Ethnic and Racial Studies*, 21(5), 917-938.
- Comstock, G. D. (1991). *Violence against lesbians and gay men*. Columbia University Press.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & society*, 19(6), 829-859.
- Craig, K. M. (2002). Examining hate-motivated aggression: a review of the social psychological literature on hate crimes as a distinct form of aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 7(1), 85-101.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Identity politics, intersectionality, and violence against women. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.
- D'Augelli, A. R., & Grossman, A. H. (2001). Disclosure of sexual orientation, victimization, and mental health among lesbian, gay, and bisexual older adults. *Journal of interpersonal violence*, 16(10), 1008-1027.
- D'haese, L., van Houtte, M., & Dewaele, A. (2015). Coping with antigay violence: in-depth interviews with LGB adults. *Journal of Sex Research*, 52(8), 912-923.
- Davis, D. E. (2002). The Harm that Has No Name: Street Harassment, Embodiment, and African American Women. In Mui C. L. & Murphy, J. S. (Eds.), *Gender Struggles: practical approaches to contemporary feminism* (pp. 214-225). Rowman & Littlefield Publishers.
- Day, K. (2001). Constructing masculinity and women's fear in public space in Irvine, California. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist*
- DC Office of Human Rights. (2020). *The State of Street Harassment in DC: A Report on the First Year of Implementing the Street Harassment Prevention Act*. Retrieved from: https://ohr.dc.gov/sites/default/files/dc/sites/ohr/publication/attachments/OHR_SHPA_Report_APRIL2020_FINAL.pdf
- di Leonardo, M. (1981). The political economy of street harassment. *Aegis*, 51-57.
- Dodd, E. H., Giuliano, T. A., Boutell, J. M., & Moran, B. E. (2001). Respected or rejected: Perceptions of women who confront sexist remarks. *Sex Roles*, 45, 567-577.
- Donovan, C., Heaphy B., & Weeks J. (1999). Citizenship and Same Sex Relationships', *Journal of Social Policy*, 28(4): 689-709.
- Dunn, T. R. (2017). Whence the lesbian in queer monumentality? Intersections of gender and sexuality in public memory. *Southern Communication Journal*, 82(4), 203-215.

- Dworkin, S. H., & Yi, H. (2003). LGBT identity, violence, and social justice: The psychological is political. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 25, 269-279.
- England, P. (2010). The gender revolution: Uneven and stalled. *Gender & society*, 24(2), 149-166.
- Esacove, A. W. (1998). A diminishing of self: Women's experiences of unwanted sexual attention. *Health Care for Women International*, 19(3), 181-192.
- Eurobarometer. (2016). *Report. Gender-based violence*. Retrieved from: http://publications.europa.eu/resource/cellar/f60437fde9db11e6-ad7c01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1
- EuroCentralAsian Lesbian* Community. (2017, October 8). *EL*C Brief Report on Lesbian* Lives in (parts of) Europe*. Retrieved from: <https://europeanlesbianconference.org/wp-content/uploads/2017/09/Brief-Report-for-web.pdf>
- EuroCentralAsian Lesbian* Community. (2020, November). *The State of lesbian organizing and the lived realities of lesbians in the EU and the accession countries*. Retrieved from: <https://europeanlesbianconference.org/wp-content/uploads/2023/05/The-State-of-Lesbian-Organising.pdf>
- EuroCentralAsian Lesbian* Community. (2021, October). *Lesbophobia: an intersectional form of violence*. Retrieved from: <https://europeanlesbianconference.org/elc-break-the-silence-on-lesbophobia-as-an-intersectional-form-of-violence/>
- European Institute for Gender Equality. (2023). *Intersectionality*. Retrieved from: <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1050?lang=cs>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2013). *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey*. Retrieved from: https://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf
- European Union Agency For Fundamental Rights. (2020). *A long way to go for LGBTI equality*. Retrieved from: https://equalityleaders.com/wp-content/uploads/2021/01/FRA-2020-lgbti-equality_en-min.pdf
- Fairchild, K. (2010). Context effects on women's perceptions of stranger harassment. *Sexuality & Culture*, 14(3), 191-216.
- Fairchild, K., & Rudman, L. A. (2008). Everyday stranger harassment and women's objectification. *Social Justice Research*, 21(3), 338-357.

- Farmer, O., & Smock Jordan, S. (2017). Experiences of women coping with catcalling experiences in New York City: A pilot study. *Journal of Feminist Family Therapy*, 29(4), 205-225.
- Feinstein, B. A., Goldfried, M. R., & Davila, J. (2012). The relationship between experiences of discrimination and mental health among lesbians and gay men: An examination of internalized homonegativity and rejection sensitivity as potential mechanisms. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 80(5), 917–927.
- Fenster, T. (2005). The right to the gendered city: Different formations of belonging in everyday life. *Journal of gender studies*, 14(3), 217-231.
- Fileborn, B. (2012). *Sexual violence and gay, lesbian, bisexual, trans, intersex, and queer communities*. Melbourne, VIC, Australia: Australian Institute of Family Studies.
- Fine, M. (2002). *Disruptive voices: the possibilities for feminist research*. University of Michigan Press
- Fogg-Davis, H. G. (2006). Theorizing Black lesbians within Black feminism: A critique of same-race street harassment. *Politics & Gender*, 2(1), 57-76.
- Foucault, M. (2000). *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin.
- Foucault, M. (2003). O jiných místech In *Myšlení vnějšku*. Praha: Herrmann & synové.
- Fredrickson, B. L., & Roberts, T. (1997). Objectification Theory: Toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 173-206.
- Gardner, C. B. (1990). Safe conduct: Women, crime, and self in public places. *Social problems*, 37(3), 311-328.
- Gardner, C. B. (1995). *Passing by: Gender and public harassment*. University of California Press.
- Garnets, L. D., Herek, G. M., & Levy, B. (1990). Violence and victimization of lesbians and gay men. Mental health consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 5(3), 366-383.
- Geography*, 8(2), 109-127.
- Goodwin, E. L. (2014). *The long-term effects of homophobia-related trauma for LGB men and women* (Master thesis). Retrieved from: <http://digitalcommons.brockport.edu/>
- Gordon, A. R., & Meyer, I. H. (2007). Gender nonconformity as a target of prejudice, discrimination, and violence against LGB individuals. *Journal of LGBT health research*, 3(3), 55-71.

- Government Equalities Office. (2018, July 3). *National LGBT Survey: Summary Report*. Retrieved from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/722314/GEO-LGBT-Survey-Report.pdf
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105.
- Gubrium, J. F., Holstein, J. A., Marvasti, A. B., & McKinney, K. D. (Eds.). (2012). *The SAGE handbook of interview research: The complexity of the craft*. Sage Publications.
- Hancock, A. (2011). *Solidarity politics for Millennials: A guide to ending the oppression olympics*. Springer.
- Hancock, A. M. (2019). Empirical intersectionality: A tale of two approaches. *The Palgrave handbook of intersectionality in public policy*, 95-132.
- Haraway, D. (2016). 'Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective'. In *Space, Gender, Knowledge: Feminist Readings* (pp. 53-72). Routledge.
- Harding, S. G. (1986). *The science question in feminism*. Cornell University Press.
- Harris, M. B., & Miller, K. C. (2000). Gender and perceptions of danger. *Sex Roles*, 43, 843-863.
- Hatzenbuehler, M. L. (2009). How does sexual minority stigma get under the skin? A psychological mediation framework. *Psychological Bulletin*, 135(5), 707-730.
- Hatzenbuehler, M. L. (2014). Structural Stigma and the Health of Lesbian, Gay, and Bisexual Populations. *Current Directions in Psychological Science*, 23(2), 127-132.
- Heben, T. (1994). A radical reshaping of the law: Interpreting and remedying street harassment. *S. Cal. Rev. L. & Women's Stud.*, 4, 183.
- Heiner, R. (2002). *Social problems: An introduction to critical constructionism*. Oxford University Press, USA.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál
- Herek, G. M. (1990). The context of anti-gay violence: Notes on cultural and psychological heterosexism. *Journal of interpersonal violence*, 5(3), 316-333.
- Herek, G. M. (2009). Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the United States: Prevalence estimates from a national probability sample. *Journal of interpersonal violence*, 24(1), 54-74.
- Herek, G. M. (2015). Beyond „homophobia“: thinking more clearly about stigma, prejudice, and sexual orientation. *Journal of Orthopsychiatry*, 85(5), 23-37.

- Herek, G. M., & Garnets, L. D. (2007). Sexual orientation & mental health. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3, 353-375.
- Herek, G. M., Berrill, K. T., & Berrill, K. (Eds.). (1992). *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men*. Sage.
- Herek, G. M., Cogan, J. C., & Gillis, J. R. (2002). Victim experiences in hate crimes based on sexual orientation. *Journal of Social Issues*, 58(2), 319-339.
- Herek, G. M., Kimmel, D. C., Amaro, H., & Melton, G. B. (1991). Avoiding heterosexist bias in psychological research. *American psychologist*, 46(9), 957.
- Hill, C. A., & Gunderson, Ch. J. (2015). Resilience of lesbian, gay, and bisexual individuals in relation to social environment, personal characteristics, and emotion regulation strategies. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(3), 235-252.
- Hill, D. B. (2002). Genderism, transphobia, and gender bashing: A framework for interpreting anti-transgender violence. *Understanding and dealing with violence: A multicultural approach*, 4, 113-137.
- Hochschild, A. R. (2022). The managed heart. In *Working in America* (pp. 40-48). Routledge.
- Holland, J., & Ramazanoglu, C. (2004). *Feminist methodology: Challenges and choices*. London: SAGE.
- Hollander, J. A. (2001). Vulnerability and dangerousness: The construction of gender through conversation about violence. *Gender & society*, 15(1), 83-109.
- Holloway, I., & Todres, L. (2003). The status of method: flexibility, consistency and coherence. *Qualitative research*, 3(3), 345-357.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2003). Active interviewing. *Postmodern interviewing*, 67-80.
- Homfray, Š., & Karásek Čejková, M. (2022). *Proč jsme tak naštvané?* Praha: Wo-men.
- Hubbard, P. (2008). Here, there, everywhere: The ubiquitous geographies of heteronormativity. *Geography Compass*, 2(3), 640-658.
- Hyers, L. L. (2007). Resisting prejudice every day: Exploring women's assertive responses to anti-Black racism, anti-Semitism, heterosexism, and sexism. *Sex Roles*, 56(1), 1-12.
- Ipsos (2021). *International Survey on Sexual Harassment in Public Spaces*. Paris.

- Iwasaki, Y., & Ristock, J. L. (2007). The nature of stress experienced by lesbians and gay men. *Anxiety, stress, and coping*, 20(3), 299-319.
- Jeness, V., & Broad, K. (1994). Antiviolence activism and the (in) visibility of gender in the gay/lesbian and women's movements. *Gender & Society*, 8(3), 402-423.
- Kadlecová, T., Kostiha, S., Macháčková, M., Pavlica, K., Pitoňák, M., Rumpel, A., Smetáčková, I., & Šoustal, R. (2020). *Specifika sociální práce respektující genderovou, sexuální a vztahovou rozmanitost*. Praha: Prague Pride.
- Katz, J. N. (2013). Vynález heterosexuality. *Gender rovné příležitosti výzkum*, 14(02), 4-13.
- Kearl, H. (2010). *Stop street harassment: Making public places safe and welcoming for women*. Santa Barbara, CA: Praeger.
- Kearl, H. (2015). *Stop global street harassment: growing activism around the world*. ABC-CLIO.
- Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.
- Kissling, E. A. (1991). Street harassment: The language of sexual terrorism. *Discourse & Society*, 2(4), 451-460.
- Kissling, E. A., & Kramarae, C. (1991). Stranger compliments: The interpretation of street remarks. *Women's Studies in Communication*, 14(1), 75-93.
- Knopp, L., & Brown, M. (2003). Queer diffusions. *Environment and Planning D: society and space*, 21(4), 409-424.
- Köhler, W. (1959). Gestalt psychology today. *American psychologist*, 14(12), 727.
- Kolysh, S. (2021). *Everyday violence: The public harassment of women and LGBTQ people*. Rutgers University Press.
- Koskela, H. (1997). 'Bold walk and breakings': Women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 4(3), 301-320.
- Křivohlavý, J. (1994). *Jak zvládat stres*. Praha: Grada Avicenum.
- Kukla, A. (2013). *Social constructivism and the philosophy of science*. Routledge.
- KVOP. (2018). *Být LGBT+ v Česku. Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisti*. Výzkum veřejného ochránce práv.
- Lasser, J., & Tharinger, D. (2003). Visibility management in school and beyond: A qualitative study of gay, lesbian, bisexual youth. *Journal of Adolescence*, 26(2), 233-244.
- Lee, I., & Crawford, M. (2012). Lesbians in empirical psychological research: A new perspective for the twenty-first century? *Journal of Lesbian Studies*, 16(1), 4-16.

- Lehavot, K., & Lambert, A. J. (2007). Toward a greater understanding of antigay prejudice: On the role of sexual orientation and gender role violation. *Basic and Applied Social Psychology, 29*(3), 279-292.
- Lenton, R., Smith, M. D., Fox, J., & Morra, N. (1999). Sexual harassment in public places: Experiences of Canadian women. *Canadian Review of Sociology and Anthropology, 36*(4), 517-540.
- Lerner, M. J. (2003). The justice motive: Where social psychologists found it, how they lost it, and why they may not find it again. *Personality and social psychology review, 7*(4), 388-399.
- Letherby, G. (2003). *Feminist research in theory and practice*. McGraw-Hill Education (UK).
- Listina základních práv a svobod jako součást právního řádu ČR* (n.d.). Dostupné na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/vladni-dokumenty/lzps_1.pdf
- Livingston, B. A., Wagner, K. C., Diaz, S. T., & Lu, A. (2013). The Experience of Being Targets of Street Harassment in NYC: Preliminary Findings From Qualitative Study of a Sample of 223 Voice Who Hollaback!. *The worker institute at Cornell Equality at Work: p1-6*.
- Logan, L. (2014, October 3). *Queer Women and Street Harassment: A Complicated Issue*. Gender & Society. Retrieved from: <https://gendersociety.wordpress.com/2014/10/03/queer-women-and-street-harassment/?fbclid=IwAR3CRK-mBbyUYIGwYRP4MIOg-m7vDKZuL9y4HpDHBLLisyX8anwfY28C0Hh0>
- Logan, L. S. (2013). *Fear of Violence and Street Harassment: Accountability at the intersections*. Kansas State University.
- Logan, L. S. (2015). Street harassment: Current and promising avenues for researchers and activists. *Sociology Compass, 9*(3), 196-211.
- Lord, T. L. (2009). *The relationship of gender-based public harassment to body image, self-esteem, and avoidance behavior*. [Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania].
- Macmillan, R., Nierobisz, A., & Welsh, S. (2000). Experiencing the streets: Harassment and perceptions of safety among women. *Journal of research in crime and delinquency, 37*(3), 306-322.
- Madriz, E. (1997). *Nothing bad happens to good girls: Fear of crime in women's lives*. Berkeley: University of California Press.

- Maroszová, A. (2016). *Oběti incidentů z nenávisti motivovaných homosexuální orientací*. [Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta]. Dostupné na: <https://theses.cz/id/bc5orp/>
- May, V. M. (2015). *Pursuing intersectionality, unsettling dominant imaginaries*. Routledge.
- McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of women in culture and society*, 30(3), 1771-1800.
- McHugh, M. C. (2000). A feminist approach to agoraphobia: Challenging the traditional views of women at home. In J. C. Chrisler, C. Golden, & P. D. Rozee (Eds.) (2nd ed.). *Lectures on the Psychology of Women*. New York: McGraw-Hill.
- McNeil, P. (2012). Harassing men on the street. *Guest blog post on Feministe*, 10-15.
- Mendos, L. R., Aranda, L. E., & Brown, T. Y. (2020). *Curbing Deception: A World Survey on Legal Regulation of So-called Conversion Therapies*. ILGA World.
- Messerschmidt, J. W. (2004). *Flesh and blood: Adolescent gender diversity and violence*. Rowman & Littlefield.
- Meyer, D. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.
- Meyer, D. (2015). *Violence against queer people: Race, class, gender, and the persistence of anti-LGBT discrimination*. Rutgers University Press.
- Meyer, D., & Grollman, E. A. (2014). Sexual orientation and fear at night: Gender differences among sexual minorities and heterosexuals. *Journal of homosexuality*, 61(4), 453-470.
- Miller, A. D. (2006). *Bi-nary objections: Voices on bisexual identity misappropriation and bisexual resistance*. [PhD dissertation, American University, Department of Sociology].
- ABZ (n.d.). Misogynie. In: *ABZ Slovník cizích slov*. Získáno 9. července 2023 z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/mizogynie-misogynie>
- Monto, M. A., & Carey, A. G. (2014). A new standard of sexual behavior? Are claims associated with the “hookup culture” supported by General Social Survey data? *The Journal of Sex Research*, 51(6), 605-615.
- Moore, Z. (1996). Teaching Culture: A Study of Piropos. *Hispania*, 79(1), 113-120.
- Moradi, B., Dirks, D., & Matteson, A. V. (2005). Roles of sexual objectification experiences and internalization of standards of beauty in eating disorder symptomatology:

- A test and extension of objectification theory. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 420-428.
- Namaste, K. (1996). Gender bashing: Sexuality, gender, and the regulation of public space. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14(2), 221-240.
- Nedbálková, K. (2021, 1. prosince). *Dělnická třída ze společnosti symbolicky mizí*. In: Kolaps [podcast]. Dostupné z: <https://podcasty.seznam.cz/podcast/alarm/kolaps-53-katerina-nedbalkova-delnicka-trida-ze-spolecnosti-symbolicky-mizi-44748>
- Nicholls, S., & Tidey, A. (2019, 6. srpna). How does Europe compare with the US on gun ownership? *EuroNews*. Dostupné na: <https://www.euronews.com/2019/08/05/which-european-country-boasts-the-most-guns->
- Nielsen, L. B. (2002). Subtle, pervasive, harmful: Racist and sexist remarks in public as hate speech. *Journal of Social Issues*, 58(2), 265-280.
- Novotná, H., Špaček, O., Šťovíčková, M. (2019). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.
- O'Neill, J. (2013). *Gender in public space: Policy frameworks and the failure to prevent street harassment*. Senior thesis at Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University.
- Oakley, A. (2000). *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Ondrisová, S. (2002). Homofóbia a heterosexizmus. Postoje ku gejom, lesbickým ženám a bisexuálom. In *Neviditeľná menšina. Čo ne/vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia.
- Pain, R. H. (1997). Social geographies of women's fear of crime. *Transactions of the Institute of British geographers*, 22(2), 231–244.
- Pechová, O. (2009). Diskriminace na základě sexuální orientace. *E-psychologie*, 3(3), 1-16.
- Perry, B. (2001). *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York: Routledge.
- Perry, B., & Bell, J. G. (2015). Outside looking in: the community impacts of anti-lesbian, gay and bisexual hate crime. *Journal of Homosexuality*, 62(1), 98-120.
- Pitoňák, M. & Macháčková, M. (2023). *Být LGBTQ+ v Česku 2022, výzkumná zpráva*. Národní ústav duševního zdraví. Dostupné na: http://lgbt-zdravi.cz/WEB/wp-content/uploads/2023/02/BytLGBTQvCesku2022_report.pdf

- Pitoňák, M. (2013). *Queer geografie Česka: Heteronormativita prostoru*. [Diplomová práce, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta]. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/56587>
- Plöderl, M., & Tremblay, P. (2015). Mental health of sexual minorities. A systematic review. *International review of psychiatry*, 27(5), 367-385.
- Pornhub. (n.d.). *The 2022 Year in Review*. Retrieved from: https://www.pornhub.com/insights/2022-year-in-review?fbclid=IwAR3wDryOt6RGVj3TOGA7eOqbf3QC1DyDBbtpIpR_75Oji6Mow2phfg3h1fM#categories
- Prokešová, L. (2016). *Transmisogynie a sexismus ve veřejném prostoru*. [Diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií]. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/74757>
- Půlpytlová, K. (2014). *Genderovanost veřejného prostoru*. [Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií]. Dostupné na: <https://theses.cz/id/fmu69x/>
- Queer Geography (2022a). *Menšinový stres a duševní zdraví ne-heterosexuálních lidí*. Dostupné na: <https://queergeography.cz/lgbtq-psychologie/dusevni-zdravi-ne-heterosexualnich-lidi/>
- Queer Geography (2022b). *LGBTQ+ zdraví*. Dostupné na: <https://queergeography.cz/lgbtq-zdravi/>
- Quinn, B. A. (2002). Sexual harassment and masculinity: The power and meaning of “girl watching.” *Gender & Society*, 16(3), 386-402.
- Reinharz, S. (1992). *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press.
- Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (2005). *Ženy, muži a společnost*. Karolinum.
- Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. *Signs: Journal of women in culture and society*, 5(4), 631-660.
- Rieger, G., Linsenmeier, J. A., Gygax, L., Garcia, S., & Bailey, J. M. (2010). Dissecting “gaydar”: Accuracy and the role of masculinity–femininity. *Archives of Sexual Behavior*, 39, 124-140.
- Riger, S., & Gordon, M. T. (1981). The fear of rape: A study in social control. *Journal of social issues*, 37(4), 71-92.

- Rose, S. M., & Mechanic, M. B. (2002). Psychological distress, crime features, and help-seeking behaviors related to homophobic bias incidents. *American Behavioral Scientist*, 46(1), 14-26.
- Rubin, G. S. (1993). Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality. *The Lesbian and Gay Studies Reader*, 3–44.
- Saunders, B. A., Scaturro, C., Guarino, C., & Kelly, E. (2016). Contending with catcalling: The role of system-justifying beliefs and ambivalent sexism in predicting women's coping experiences with (and men's attributions for) stranger harassment. *Current Psychology*, 36(2), 324–338.
- Schilt, K., & Westbrook, L. (2009). Doing Gender, Doing Heteronormativity: "Gender Normals," Transgender People, and the Social Maintenance of Heterosexuality. *Gender & society*, 23(4), 440-464.
- Scourfield, J., Roen, K., & McDermott, L. (2008). Lesbian, gay, bisexual and transgender young people's experiences of distress: Resilience, ambivalence and self-destructive behaviour. *Health and Social Care in the Community*, 16(3), 329–336.
- Smetáčková, I., & Braun, R. (2009). *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách-jak se projevuje a jak se proti ní bránit: doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Úřad vlády České republiky.
- Smith, D. E. (1987). *The everyday world as problematic: A feminist sociology*. University of Toronto Press.
- Smith, M. (2017, November 1). *Sexual harassment: how the genders and generations see the issue differently*. YouGov. Retrieved from: <https://yougov.co.uk/topics/society/articles-reports/2017/11/01/sexual-harassment-how-genders-and-generations-see->
- Spade, J., & Willse, C. (2000). Confronting the limits of gay hate crimes activism: A radical critique. *UCLA Chicano-Latino Law Review* 21, 38–52.
- Stanko, E. A. (1995). Women, crime, and fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539(1), 46-58.
- Stanko, E. A., & Curry, P. (1997). Homophobic violence and the self at risk: Interrogating the boundaries. *Social & Legal Studies*, 6(4), 513-532.
- Steinbugler, A. C. (2005). Visibility as privilege and danger: Heterosexual and same-sex interracial intimacy in the 21st century. *Sexualities*, 8(4), 425-443.

- Stop Street Harassment (n.d). *Statistics – The Prevalence of Street Harassment*. Retrieved from: <https://stopstreetharassment.org/resources/statistics/statistics-academic-studies/#top>
- Stop Street Harassment. (2018). *The Facts Behind the #metoo Movement: A National Study on Sexual Harassment and Assault*. Reston, VA: Stop Street Harassment. Retrieved from: <http://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2018/01/Full-Report-2018-National-Study-on-Sexual-Harassment-and-Assault.pdf>.
- Swim, J. K., & Hyers, L. L. (1998). Excuse me—What did you say?! Women's public and private response to sexist remarks. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35, 68–88.
- Szymanski, D. M., & Balsam, K. F. (2011). Insidious trauma: Examining the relationship between heterosexism and lesbians' PTSD symptoms. *Traumatology*, 17(2), 4-13.
- Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Taylor, C. (2001) *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofia.
- Tiby, E. (2007). Constructions of homophobic hate crimes: Definitions, decisions, data. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8(2), 114-137.
- Tomsen, S., & Markwell, K. (2009). *When the glitter settles: safety and hostility at and around gay and lesbian events*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Tomsen, S., & Mason, G. (2001). Engendering homophobia: Violence, sexuality and gender conformity. *Journal of Sociology*, 37(3), 257-273.
- Tran, M. (2015). Combating gender privilege and recognizing a woman's right to privacy in public spaces: Arguments to criminalize catcalling and creepshots. *Hastings Women's Law Journal*, 26, 185–206.
- ÚZIS ČR. (2023a, 1. ledna). *F40.0. Agorafobie*. Dostupné na: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F40.0>
- ÚZIS ČR. (2023b, 1. ledna). *F43.1. Posttraumatická stresová porucha*. Dostupné na: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F43.1>
- Valdrová, J., Knotková-Čapková, B., & Paclíková, P. (2010). Kultura genderově vyváženého vyjadřování. MŠMT. Dostupné na: https://data.idnes.cz/soubory/studium/a100125_bar_gender_prirucka.pdf
- Valentine, G. (1989). The geography of women's fear. *Area*, 385-390.

- Valentine, G. (1990). Women's fear and the design of public space. *Built Environment (1978)*, 16(4), 288-303.
- Valentine, G. (1993). (Hetero) sexing space: lesbian perceptions and experiences of everyday spaces. *Environment and Planning D: Society and Space*, 11(4), 395-413.
- Vera-Gray, F. (2016, September). Men's stranger intrusions: Rethinking Street harassment. In *Women's Studies International Forum*, 58, 9-17.
- Violence against women. (2014). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report*. Retrieved from: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violenceagainstwomeneuwideurveymain-resultsreport>
- Von Schulthess, B. (1992). Violence in the streets: Anti-lesbian assault and harassment in San Francisco. *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men*, 65-75.
- Walker, L. M. (1993). How to recognize a lesbian: The cultural politics of looking like what you are. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 18(4), 866-890.
- Walton, K. A., & Pedersen, C. L. (2022). Motivations behind catcalling: exploring men's engagement in street harassment behaviour. *Psychology & Sexuality*, 13(3), 689-703.
- Warner, M. (1999). Politics of sexual shame. *The Trouble with Normal: Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*, 1-40.
- Webster, J., & Tiggemann, M. (2003). The relationship between women's body satisfaction and self-image across the life span: The role of cognitive control. *Journal of Genetic Psychology*, 164(2), 241-252.
- Weeks, J., Heaphy, B., & Donovan, C. (2001). *Same sex intimacies: Families of choice and other life experiments*. Routledge.
- Wesselmann, E. D., & Kelly, J. R. (2010). Catcalls and culpability: Investigating the frequency and functions of stranger harassment. *Sex roles*, 63(7), 451-462.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.
- Williamson, I. R. (2000). Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men. *Health education research*, 15(1), 97-107.
- Zákon č. 198/2009 Sb., zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)* (n.d.). Dostupné na: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_198_2009

Seznam zkratk

APA	American Psychological Association
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
ČR	Česká republika
EL*C	EuroCentralAsian Lesbian* Community
EU	Evropská unie
FRA	The EU Agency for Fundamental Rights
KVOP	Kancelář veřejného ochránce práv
LGBTQ+	Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
NÚDZ	Národní ústav duševního zdraví
PO	Pouliční obtěžování
PTSD	Post-Traumatic Stress Disorder
USA	United States of America
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky

Příloha 1. Souhlas s účastí ve výzkumu

Souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů k projektu

Souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů

Název projektu: *Pouliční obtěžování ne-heterosexuálních žen, diplomová práce*

Hlavní badatelka: *Mgr. Markéta Fialová*

Vedoucí práce: *doc. Věra Sokolová, M. A., Ph.D.*

Pracoviště: *FHS UK, obor Genderová studia*

Období řešení projektu: *1.1. 2023 – 1.1.2024*

O čem je tento výzkumný projekt?

Byla jste přizvána k výzkumu, který je zaměřen na zkušenosti ne-heterosexuálních žen s pouličním obtěžováním, na jejich prožívání a vnímání situace. Studie si klade za cíl upozornit na problém obtěžování ve veřejném prostoru právě v souvislosti s ne-heterosexuálními ženami, a zviditelnit tak jejich doposud přehlížená specifika.

Jak bude účast probíhat?

Pokud budete s účastí ve výzkumu souhlasit, provedu s Vámi neformální rozhovor o Vašich zkušenostech s pouličním obtěžováním a kontextu, v němž se odehrává. Očekávaná délka rozhovoru je okolo jedné hodiny, může se však lišit. S Vaším dovolením budu rozhovor nahrávat na diktafon, abych zajistila přesné zachycení Vašich myšlenek, což mi umožní následnou analýzu. Přepisy rozhovorů Vám budou posléze zaslány k doplnění dalších relevantních postřehů nebo pouze pro Vaše osobní využití.

Důvěrnost

Záznamy z našich rozhovorů i jejich přepisy budou uchovány v soukromí, zabezpečeny proti zneužití (či jen nahlédnutí) jinými osobami a po obhajobě diplomové práce budou smazány. Informace či přímé citace z nich budou použity výhradně pro účely tohoto výzkumu, aniž by Vás podle nich bylo možné identifikovat. V práci se objeví pouze pod anonymním pseudonymem, pokud nebudete explicitně vyžadovat, abych použila Vaše jméno.

Dobrovolný charakter výzkumu

Účast na tomto výzkumu je dobrovolná. Pokud se k ní rozhodnete, můžete odmítnout zodpovědět jakoukoliv otázku, nebo svoji účast na rozhovoru kdykoli odvolat.

Souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů k projektu

Potenciální výhody a rizika účasti ve výzkumu

Z účasti na výzkumu Vám neplynou žádné bezprostřední výhody (např. finančního rázu). Samotný rozhovor Vám také může přinést reflexi prožitých zkušeností a zaměření se na vlastní prožívání, zvědomění si svých obsahů a potenciální využití nabytého poznání při budoucích incidentech.

Možná rizika plynou ze skutečnosti, že se budu ptát na Vaše osobní zkušenosti s obtěžováním, což může přinést jistou míru nepohodlí. Účast je však možné kdykoli přerušit nebo ukončit, případně se v rámci zachování Vašeho komfortu domluvit jinak.

Kontakty a otázky

Pokud budete mít kdykoli v průběhu rozhovoru jakékoli otázky, neváhejte se mě, prosím, na cokoli zeptat. Pokud budete mít nějaké otázky později, kontaktujte mě osobně, na telefonním čísle +420 608 246 117 nebo přes sociální síť.

Prohlášení o souhlasu

„Přečetla jsem si uvedené informace. Zeptala jsem se na všechny potřebné otázky a ty mi byly zodpovězeny. Souhlasím se svou účastí ve výzkumu.“

Podpis:.....Datum:.....

Podpis badatelky:..... Datum:.....

Příloha 2. GDPR

Souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů k projektu

Povinně poskytované informace dle Obecného nařízení o ochraně osobních údajů (EU 2016/679, GDPR)

Vaše osobní údaje budeme zpracovávat na základě Vámi uděleného souhlasu pro účely výzkumu v oblasti pouličního obtěžování.

Správkyně osobních údajů: *Markéta Fialová, FHS UK, Pátkova 2137/5, Praha 8, mkfialova@seznam.cz*

Kontakt na pověřenkyni pro ochranu osobních údajů Univerzity Karlovy: *Mgr. Petra Kubáčová, gdpr@cuni.cz*

Vaše práva v souvislosti se zpracováním osobních údajů:

- požadovat přístup k osobním údajům týkajícím se Vaší osoby, jejich opravu nebo výmaz, popřípadě omezení zpracování
- podat stížnost dozorovému orgánu (Úřad pro ochranu osobních údajů, www.uoou.cz) v případě, že se domníváte, že zpracování osobních údajů probíhá v rozporu s právními předpisy
- souhlas se zpracováním osobních údajů udělený níže kdykoliv odvolat, aniž by za to hrozila jakákoliv sankce či znevýhodnění, a to oznámením na kontaktní údaje správce osobních údajů. Zákonnost zpracování údajů před odvoláním souhlasu tím není dotčena.

Je účast v tomto výzkumu povinná?

Účast na výzkumu je zcela dobrovolná a máte právo kdykoli odstoupit z výzkumu bez udání důvodu.

Kde se dozvědět více?

Pokud máte jakékoliv doplňující dotazy ohledně této studie, můžete se obrátit na badatelku (mkfialova@seznam.cz) nebo v nutných případech na vedoucí diplomové práce doc. Věru Sokolovou (vera.sokolova@fhs.cuni.cz) či na Komisi pro etiku ve výzkumu FHS UK (veda@fhs.cuni.cz).

Souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů

Na základě výše uvedených informací:

- **Souhlasím** s účastí v uvedeném výzkumném projektu „Pouliční obtěžování neheterosexuálních žen“
- **Souhlasím** s výše uvedeným zpracováním osobních údajů pro výzkumné účely.

Jméno a příjmení:..... Podpis:.....

V Dne:

Za řešitelský tým:

Jméno a příjmení: Podpis:

V Dne: